

FRÅN KONSTTESTARE TILL KONSTKONSUMENTER

Svensk- och tvåspråkiga
ungdomar på konsttestarresor

ANTON SCHALIN & MIIKKA PYYKKÖNEN

FRÅN KONSTTESTARE TILL KONSTKONSUMENTER

Svensk- och tvåspråkiga ungdomar
på konsttestarresor

ANTON SCHALIN & MIIKKA PYYKKÖNEN

FRÅN KONSTTESTARE TILL KONSTKONSUMENTER

Svensk- och tvåspråkiga ungdomar
på konsttestarresor

ANTON SCHALIN & MIIKKA PYYKKÖNEN

Ungdomsforskningsnätverket/
Ungdomsforsknings­sällskapet
Nätpublikationer 165

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Svenska
kulturfonden

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erlaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Pärmbild: Ilmari Hakala, Sopiva Design
Ombrydning: Tanja Konttinen

Svenska kulturfonden och undervisnings- och kulturministeriet har stött utgivningen av denna bok.

© Ungdomsforskningsällskapet och författarna

Ungdomsforskningsnätverket/Ungdomsforskningsällskapet,
publikationer 236, nätpublikationer 165, serie: *Kenttä*

ISSN 1799-9219 (inb.)

ISBN 978-952-372-027-5 (inb.)

ISSN 1799-9227 (pdf)

ISBN 978-952-372-028-2 (pdf)

Hansaprint, Åbo 2021

Beställningar: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	Projektet Konsttestarna	8
1.2	Forskningsuppgift och forskningsfrågor	11
1.3	Metoder och forskningsmaterial	12
1.4	Rapportens innehåll	16
2	Teori, begrepp och statistik	19
2.1	Nyckelbegrepp	20
2.2	Finlandssvenskhet och kulturellt kapital	22
2.3	Finländsk statistik	24
2.4	Utländsk statistik	26
3	Ungdomar i konstinstitutioner	34
3.1	Akademiska och demokratiska paradig	36
3.2	Skolans och ungdomskulturens betydelse	38
4	Svenskan och finlandssvenskarna i den finländska kulturpolitiken	40
4.1	Grundläggande principer för den finländska kulturpolitiken	40
4.2	Svenskan och finlandssvenskheten i den nationella kulturpolitiken	43
4.3	Svenskspråkiga ungdomar som specialgrupp i ungdoms- och kulturpolitiken	50
5	Konsttestarna berikar ungdomarnas kulturella kapital	61
5.1	Upplevelser av Konsttestarna	62
5.2	För- och efterarbete	65
5.3	Språk	68
5.4	Inverkan på kulturaktiviteter	70
5.5	Slutsatser från intervjuerna med ungdomarna	73

6	Konstinstitutioner: Konsttestarna hjälper till att nå unga människor	75
6.1	Upplevelser av Konsttestarna	77
6.2	För- och efterarbete	79
6.3	Språk	81
6.4	Publikarbete för ungdomar	83
6.5	Ungdomar som konstkonsumenter	84
7	Diskussion	88
7.1	Ungdomar som kulturutövare	88
7.2	Behållningen av Konsttestarresorna	93
7.3	Förarbete och efterarbete samt besökens inverkan på den kulturella aktiviteten	100
8	Sammanfattning	106
9	Rekommendationer för Konsttestarna	108
	Källförteckning	111
	Tiivistelmä	116
	Sammandrag	119
	Abstract	121

1 Inledning

Denna rapport bygger på en undersökning som kartlade vilka erfarenheter ungdomar som deltog i projektet Konsttestarna och som bor i svensk- eller tvåspråkiga kommuner fick och hur de konstinstitutioner som tog emot deras besök upplevde Konsttestarna. Barns och ungdomars konstkonsumtion och smak har alltid varit en utmaning för kulturpolitiska aktörer och pedagoger. Redan Uno Cygnaeus (1910) framhävde i sitt utbildningspolitiska program hur viktigt det är att folkskolelever i Finland – oberoende av sin sociala bakgrund eller andra faktorer – lär sig att förstå bra konst. Före mitten av 1900-talet sågs konstutbildning delvis som ett nationellt folkbildningsprojekt: syftet var att undervisa barn och ungdomar i vad som är bra och ansedd konst samt i hur man kan njuta av konst genom att skapa, titta på eller lyssna på konst (Muukka-Marjovu, 2019). Fyra konstkommittéer som grundades under utskottet för ecklesiastik (senare Utbildningsministeriet) strävade för sin del efter att unga skulle lära sig rätt sorts finsk kultur: ”Kommissionerna representerade precis en sådan högkulturell syn på konst vars produktion och förståelse de ansåg kräva mentala färdigheter som går utöver medborgarnas inneboende förmågor och på så sätt kräver mänsklig kultivering för de flesta av folket” (Sokka, 2012, 46).

Under den så kallade välfärdsstatens konst- och kulturpolitiska period, som anses börja med Lagen om främjande av konst år 1967, har utbildning som bygger på kunskap om och erkännande av högkultur ersatts med mål för demokrati och jämlikhet, såsom deltagande, åtkomlighet och jämställd uppbackning för olika slags konstformer (Kangas 1999, 161–165). Efter denna tid har såväl konstinstitutioner samt konstnärer och deras organisationer, som skolornas konstutbildning och den grundläggande konstundervisningen, strävat efter att inspirera barn och ungdomar till konst och konsthobbyer på många olika sätt.

Kulturpolitikens och konstvärldens delade – och ganska obestridliga – syfte har varit att öka kulturkapitalet i alla befolkningsgrupper. Detta har inneburit att med hjälp av skola, grundläggande konstutbildning, projekt, evenemang och kulturellt ungdomsarbete sträva efter att få barn och ungdomar att möta så mångsidiga konstformer som möjligt, så att de å

ena sidan kan vara publik och å andra sidan kan delta i konsthobbyer och konstarbete. Ett syfte har även varit att öka kunskapen om och förståelsen för information gällande kultur och konst. Utmanande i detta ”projekt” är att nå alla ungdomar och att fylla alla speciella behov hos vissa grupper. Enligt studien har detta ändå framhävts mer när det gäller de fattigaste barnen och ungdomarna, som bor i de yttersta landsbygdsområdena eller har kommit till landet som flyktingar än för svensk- eller tvåspråkiga barn och ungdomar. Individualiseringen av konstval har också försvårat en allmän ökning av det kulturella kapitalet. (Myllyniemi, 2009; Räisänen, 2015; Siivonen, 2010; se även Laine & Hartman, 2020.)

Även om kommunala skolor samt statliga, regionala och kommunala konstinstitutioner fortfarande spelar en betydande roll i vägledningen av barnen och ungdomarna, har andra än offentliga aktörer ökat i betydelse under de senaste åren. Olika kultur- och konstföreningar inom det fria fältet arbetar mycket med barn och ungdomar. Barnkulturcentren har varit betydande lokala och regionala aktörer. Förbundet för barnkulturcenter, som grundades år 2015 och som grundar sig på Undervisnings- och kulturministeriets projekt ”Aladdins lampa”, har systematiserat sitt arbete ytterligare. Därtill har stiftelsernas finansiering fått ökad betydelse inom kultur- och konstområdet under det senaste decenniet. Stiftelser såsom Svenska kulturfonden och Suomen kulttuurirahasto har deltagit i utvecklandet av kulturverksamhet för barn och ungdomar. Projektet Konsttestarna som undersöks här har utvecklats till följd av samarbete mellan de två ovannämnda aktörerna. (Förbundet för barnkulturcenter i Finland, 2018.)

1.1 PROJEKTET KONSTTESTARNA

Konsttestarna är historiskt sett ett stort projekt, som skapades i samarbete mellan Suomen kulttuurirahasto (SKR), Svenska kulturfonden (SKF) och Förbundet för barnkulturcenter i Finland (FBKF). Det har med goda skäl kallats världens största organiserade konstutvärdering. Ett konstprojekt i denna storleksklass är unikt i världen. Vad som gör det särskilt intressant är att deltagarna är ungdomar i åttonde klass. Konsttestarna är ett brett projekt som strävar efter att engagera alla finländska åttondeklassare.

Utan att överdriva kan vi säga att resorna till och besöken vid konstinstitutionerna har blivit en generationsupplevelse för dessa ungdomar. Praktiskt taget alla som gått i åttonde klass under tiden 2017–2020 i Finland har fått en högklassig konstupplevelse, skraddarsydd för en ung publik. Under projektets första år deltog över 99 procent av Finlands åttondeklassare. När man räknar in lärarna har över 200 000 finländare deltagit i resorna inom projektet, vilket säger någonting om dess omfattning (Taidetestaajat, 2020).

Enligt Konsttestarnas (Waronen, 2020, 21–25) egen beskrivning är åttondeklassarna av flera anledningar den lämpligaste målgruppen: Åttondeklassarna har valts som målgrupp eftersom de går i högstadiets mellersta klass och är i en känslig ålder, men också av praktiska orsaker; att nå sjundeklassarna är svårt eftersom projektet kräver information om gruppammansättningarna redan föregående vår, medan niondeklassarna redan är inriktade på andra stadiet. Ungdomarna deltar i två resor under ett läsår, av vilka den ena riktas till skolans närområde och den andra till huvudstadsregionen, eller någon annan ort i Finland när det gäller skolorna i huvudstadsregionen. Konsttestarorganisationen samarbetar intensivt med skolorna och konstinstitutionerna under läsåret. Före resorna skickar Konsttestarna ett omfattande orienteringsmaterial till skolorna. Materialet tar upp praktiska saker om besöken och innehåller bland annat en guide för lärare, videor och en hustavla till lärarrummet. Organisationens regionala koordinatörer väljer ut besöksmålen, utarbetar tidtabellen för varje skola och håller nära kontakt med skolorna och konstinstitutionerna.

Från första början var syftet med Konsttestarna att erbjuda en hel åldersklass möjlighet att bekanta sig med högklassig konst och kultur i en autentisk miljö (B-J Lindström, personlig kommunikation, 8.4.2020). Trots att föreställningarna är riktade till ungdomar betyder det inte att det handlar om ungdomspjäser eller vanliga skolkonserter. Konsttestarna har uttryckligen velat erbjuda ungdomarna högkultur som får vara utmanande. Den mest betydande faktorn för valet av besöksmål har varit den konstnärliga kvaliteten. I samtal med projektets organisatörer har olika åsikter om konstbesökens betydelse kommit fram. Dessa handlar om allt från kulturens utbildande påverkan till möjligheten att uppleva konst som ett värde i sig. Det betyder ändå inte att dessa olika mål skulle vara motstridiga – snarare representerar de en rikedom av synpunkter

bakom projektets kulisser och kanske också en vilja att låta konsten tala för sig själv utan att binda sig för hårt till något särskilt ändamål.

Även om konstverkens innehåll inte alltid varit lättillgängligt, har man ändå velat se till att de unga besökarna får en bra orientering i den aktuella konstformen redan i skolan före resan. Projektets finansärer, SKR och SKF, har betonat betydelsen av orientering eftersom en förberedelse tillsammans med läraren tydligt förbättrar ungdomarnas förmåga att ta till sig konstinnehållet. Därför har man krävt en plan av konstinstitutionerna för hur de ska förbereda ungdomarna inför besöket och hur ungdomarna ska bearbeta upplevelsen efteråt i skolan genom uppgifter eller samtal. Inte ens de bästa föreställningarna har valts om det har saknats en övertygande plan för förarbete och efterarbete. (V-M Tapio, personlig kommunikation, 6.4.2020.) Konsttestarbesöket begränsar sig alltså inte bara till konsertsalen eller museet, utan för- och efterarbetet är en essentiell del av de unga konsttestarnas upplevelser.

Alla konsttestares recensioner har samlats in på Konsttestarnas webbsida och denna undersökning fördjupar dessa perspektiv genom att ge ungdomarna en möjlighet att fritt berätta om sina upplevelser av både konsten och detta historiska projekt som helhet (Konsttestarna, 2017). Två av Konsttestarnas grundläggande värden är jämlikhet och tillgänglighet (Konsttestarna, 2017; Waronen, 2020, 13). Projektet strävar efter jämlikhet genom att säkerställa tillträde för alla finländska åttondeklassare oberoende av deras bostadsort eller tidigare erfarenhet av kulturtjänster – var och en får delta. Tillgängligheten betyder att lokalernas fysiska tillgänglighet beaktas, men begreppet omfattar också språkliga aspekter. Konstföreställningarna erbjuds på ungdomarnas eget modersmål eller så att det finns textning för att säkerställa att alla förstår. Publikarbetet på konstinstitutionerna sker på ungdomarnas modersmål, och för- och efterarbetsmaterialet bör vara på samma språk.

Eftersom projektet är historiskt är det betydelsefullt att det dokumenteras väl. Utöver denna undersökning har också två andra undersökningar av Konsttestarna genomförts: Sofia Laine och Maaria Hartman (2020) från Delegationen för ungdomsärenden har studerat ungdomarnas konstbesöksupplevelser och kulturell delaktighet, och Tarja Pääjoki (2021) från Konstuniversitetet har undersökt växelverkan mellan skolorna och konstinstitutionerna.

1.2 FORSKNINGSUPPGIFT OCH FORSKNINGSPRÅGOR

Denna undersökning söker svar på forskningsfrågan: *Hur inverkar deltagandet i Konsttestarresorna på det kulturella kapitalet hos ungdomar som bor i två- och svenskspråkiga kommuner?* Enkelt uttryckt omfattar kulturellt kapital alla resurser (färdigheter, kunskap, idéer, nätverk etc.) som en individ eller grupp har när de utövar kultur, både i interaktion med andra aktörer och för sina egna mål – till exempel för att utveckla sin egen kulturella smak eller i samband med en hobby (för mer information se kapitel 3.1). I detta fall visar analysen till exempel att de intervjuade svensk- eller tvåspråkiga ungdomarna har sitt eget typiska kulturella kapital. Dessutom observeras hur unga svensk- och tvåspråkiga bygger sitt kulturella kapital och hur projektet Konsttestarna påverkat deras individuella val. Konceptet möjliggör också att man kan upptäcka vilka faktorer som påverkar kulturlivet för svensk- och tvåspråkiga ungdomar och som har ansetts viktiga i finsk kulturpolitik för svenskspråkiga och ungdomar, eller vilka faktorer som av någon anledning har utelämnats (se kapitel 2 för mer information).

Vår bakgrundsstudie av administrativa dokument och intervjuer med myndigheterna (se kapitel 2) visar att svensk- och tvåspråkiga ungdomars kultur eller kulturbehov inte nämns specifikt i den nuvarande nationella kultur- eller ungdomspolitikerna. Därför är det också intressant att analysera strukturen för deras kulturella kapital, speciellt eftersom studier visar (till exempel Dean, 2016; Erel, 2010) att det kulturella kapitalet formas på ett annat sätt i specialgrupper än bland så kallade genomsnittliga konsumenter, ifall de inte kan delta under samma villkor. För Konsttestarna är den allmänna principen att alla åttondeklassare har lika möjligheter att delta i högkultur. Det har berott på skolorna och deras interaktion med konstinstitutionerna hur språkliga bakgrundsfaktorer har beaktats i den konkreta besöksverksamheten. Den inhemska och internationella statistiken som presenteras i kapitel 2.3 och 2.4 i rapporten stöder också analysen av kulturellt kapital: Unga människor ägnar sig mycket åt kultur och bygger aktivt upp sitt kulturella kapital, men konstinstitutionerna spelar en liten roll i deras kulturella liv.

Vi samlade även in en litteraturoversikt från internationella undersökningsdatabaser och genom att kontakta forskare. Vi riktade in infor-

mationssökningen på undersökningar om ungdomarnas konstbesök, kulturintresse och faktorer som anknyter till dessa, och det framkom att ämnet har undersökts väldigt lite, även internationellt. Största delen av publikationerna som vi hittade gällde ungdomarnas teaterbesök, med de behandlade också besök på konstmuseer och faktorer som påverkar ungdomarnas kulturintresse.

Eftersom språklig jämlikhet är ett centralt värde för Konsttestarna är det viktigt att lyfta fram de svensktalande ungdomarnas upplevelser på resorna och ge dem en chans att verbalisera sina tankar på sitt eget språk. Ett syfte med Konsttestarna är att låta ungdomarnas egen röst höras och att få veta vad de tänker om konstverken. På det här sättet får man även värdefull kunskap om hur välkända verk ser ut ur ungdomarnas synvinkel.

Eftersom det internationellt finns väldigt få undersökningar om ungdomarnas konstbesök är denna undersökning samt studierna av Laine & Hartman (2020) och Pääjoki (2021) betydande bidrag både till det finska och till det internationella samtalet om ämnet. Språkfrågan och minoritetsspråkets inverkan på ungdomarnas kulturintresse och konstbesök var ett sällsynt undersökningstema, också bland de få publikationer som vi hittade, vilket betonar betydelsen av denna undersökning. Det är också intressant att uppmärksamma att Undervisnings- och kulturministeriets svenskspråkiga publikationer om kultur och kulturpolitik har varit väldigt tunnsådda under den senaste tiden. Till exempel år 2019 utkom inga publikationer på svenska om konst, kultur eller kulturpolitik (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020a). Nuförtiden finns det inte heller någon myndighet vid Undervisnings- och kulturministeriet som skulle koncentrera sig på frågor om finlandssvenskarna och svenska språket. Det är viktigt att delta i det kulturella och vetenskapliga samtalet också på det andra inhemska språket – även om det inte är ens eget modersmål, såsom fallet är med skribenterna av denna rapport.

1.3 METODER OCH FORSKNINGSMATERIAL

När det görs kvalitativa publikundersökningar skulle det vara viktigt att definiera vad detta betyder – vad är det som studeras, och hur? Reason (2010) framhåller att en undersökning av publiker borde ta fasta på att

folk som besöker konstevenemang – särskilt ungdomar – inte är konstkritiker och därför ofta saknar en professionell vokabulär när de berättar om sina upplevelser. När de ombes beskriva eller analysera hur de upplevde konstföreställningen kan denna brist på kunskap om konstvärldens diskurser hindra dem från att klä sina tankar i ord. Reason konstaterar också att en person som ombes reflektera över konstupplevelsen kan känna sig hämmad och inte ha förmåga att identifiera sina egna känslor och åsikter. Ibland kan en person också justera sina egna åsikter för att de ska passa en viss förklaring av upplevelsen. Med andra ord kan personen röras till tårar när hen ser en teaterföreställning, men det kan vara svårt att analysera och berätta om upplevelsen efteråt. (Ibid.)

Enligt Reason är det ändå så att någon slags reflektion är en viktig del av konstupplevelsen, även om den inte artikuleras med komplexa konceptbegrepp. Teaterupplevelsen är alltså inte begränsad till teatersalongen, utan pjäsens betydelse som en erfarenhet skapas uttryckligen socialt genom samtal efter besöket. Reflektion och analys borde inte uppfattas som någonting separat från den "äkta" upplevelsen – i stället är de essentiella aspekter av hela erfarenheten. Konstupplevelsen är alltså inte bara det som händer när vi tittar på ett konstverk, i detta fall ett skådespel, utan den omfattar också det som äger rum i sinnet och i samtal med andra människor efteråt. Av den anledningen har undersökningar om upplevelserna av föreställande konst genom intervjuer inte bara att göra med att be om åsikter eller göra analyser utan de gäller uttryckligen konstupplevelserna i sig. (Ibid.)

I vår undersökning delades ungdomarna in i par eller grupper i sina skolor och intervjuerna gjordes i ett separat rum som reserverats för tillfället. Intervjuerna med konstinstitutionerna genomfördes per telefon, med undantag för en gruppintervju. Under transkriberingsfasen anonymiserades intervjumaterialet genom att vi skapade köns- och nummeridentifierare för de intervjuade och avlägsnade referenser till andra elever eller lärare i materialet. Några ungdomar ville begränsa användningen av vissa personliga svar och dessa intervjudelar transkriberades inte. Det inspelade materialet förstördes efter transkriberingen. Utgående från transkriptionen skapades tabeller för att jämföra svaren och identifiera svar som är relevanta för forskningsfrågan.

I beskrivningen av materialets innehåll strävade vi efter att göra ungdomarnas röster hörda genom att ge utrymme för ungdomarnas egna

reflektioner och genom att använda direkta citat från intervjuerna. Citaten representerar enskilda ungdomars åsikter och erfarenheter, men de ger också en bredare bild av relationen mellan ungdomar och kulturtjänster och visar vilken betydelse Konsttestarresorna haft för ungdomarna. I par- och gruppintervjuerna hade ungdomarna möjlighet att kommentera varandras budskap vilket ofta verkade främja reflekterande tankar. Under analysfasen typindelades och jämfördes de transkriberade svaren från ungdomarna och konstinstitutionernas representanter för att identifiera hur deltagandet i Konsttestarresorna påverkade ungdomars kulturella kapital.

Syftet med undersökningen var att studera hur deltagande i Konsttestarresorna påverkar det kulturella kapitalet hos ungdomar som bor i två- och svenskspråkiga kommuner. Vi intervjuade ungdomar som hade deltagit i Konsttestarresor samt personal vid de konstinstitutioner som dessa intervjuade ungdomar hade besökt. Konstinstitutionerna som intervjuades valdes utifrån de intervjuade ungdomarnas besök, så att deras svar och upplevelser kunde jämföras.

Det visade sig ändå vara svårt att i stor omfattning nå ungdomar för intervjuer, eftersom största delen av de kontaktade skolorna inte svarade på förfrågningarna. Slutligen intervjuade vi 41 ungdomar i sammanlagt 14 kommuner som ligger i landskapen Nyland, Egentliga Finland, Birkaland, Österbotten och Mellersta Österbotten. Lite över en tredjedel (15) av de intervjuade ungdomarna var pojkar och resten (26) var flickor. Intervjuerna med ungdomarna inleddes i början av år 2019, och de sista intervjuerna gjordes i januari 2020. Av alla intervjuade ungdomar var 31 två- eller svenskspråkiga och 10 hade finska som modersmål. Intervjufrågorna behandlade upplevelser på resorna, språket, tidigare erfarenhet av kultur och hur deltagandet i Konsttestarna möjligen har påverkat ungdomarnas kulturintresse.

Konstinstitutionerna kontaktades på hösten 2019, och sju av tio kontaktade institutioner svarade och gick med på att låta sig intervjuas. En gruppintervju gjordes ansikte mot ansikte, men resten av intervjuerna genomfördes per telefon. Konstinstitutionerna som intervjuades var Svenska Teatern och Ateneum & Kiasma i Helsingfors, Aboa Vetus & Ars Nova i Åbo, Mellersta Österbottens kammarorkester i Karleby, Dansteater Raatikko med Karl Knif Company i Vanda och den ambulande föreställande konstgruppen Compañia Kaari & Roni Martin, som

uppträdde för Konsttestarna i Verkatehdas i Tavastehus på hösten 2018. De intervjuade kom från många olika nivåer i dessa institutioner: de var direktörer, konstnärer, publikarbetare, producenter, konstpedagoger och museielektorer. Konstinstitutionerna representerade också väldigt olika konstarter – allt från teater till klassisk musik och från klassisk bildkonst till modern konst. Även om antalet intervjuade var ganska litet fick vi ett rikt och varierat intervjumaterial från konstinstitutionerna. Följaktligen var det möjligt att få värdefulla perspektiv på konstinstitutionernas verksamhet och deras åsikt om ungdomar som publik.

Intervjuerna med konstinstitutionerna bestod av fyra omfattande delar. Med bakgrundsfrågor kartlade vi vilka som är institutionernas viktigaste publikgrupper och om de hade jobbat med ungdomar tidigare. I denna del frågade vi också om konstinstitutioners syn på vad konst har att ge ungdomar och vilka faktorer som påverkar ungdomarnas konstintresse. Därefter behandlades hur institutionerna hade upplevt Konsttestarprojektet, hurdan för- och efterarbete de hade arrangerat för de unga besökarna och hur växelverkan med skolorna och Konsttestarorganisationen hade fungerat. Frågorna om språket och kommunikationen var en viktig del av dessa intervjuer, speciellt gällande konstinstitutionens publikarbete för två- och svenskspråkiga ungdomar och hur de försöker nå ungdomar och få dem att besöka konstinstitutionerna oftare. I sista delen behandlade vi konstinstitutionernas framtidsplaner och frågade dem till exempel om de hade planer på att involvera ungdomar mer i sin verksamhet och vilka faktorer de anser att skulle bidra till att få ungdomarna att delta och vilka som hindrar dem från att delta.

Beskrivningarna av intervjuerna med ungdomarna och konstinstitutionerna följer intervjustommens struktur (se bilagor). I intervjuerna med ungdomarna ingick sex olika teman. Först fick de svara på bakgrundsfrågor om sina fritidsintressen och hobbyer och berätta om de hade besökt olika konstinstitutioner tidigare. Därefter fick de beskriva sin uppfattning av och sina känslor kring Konsttestaresorna och hurdana upplevelser de hade fått. Det tredje temat omfattande för- och efterarbetet under Konsttestarna. Därefter ställde vi frågor om språket som användes vid konstinstitutionerna som de besökt och vad de tycker om tillgången på kulturtjänster på deras eget modersmål i deras region. Det femte temat behandlade själva besöksupplevelsen: hurdana känslor och

tankar platsen och konstverket väckte, vilka känslor som stannade kvar hos ungdomarna efter besöket, vilken roll skolan och läraren spelade när det gäller konst och kultur, och om liknande resor borde ordnas också i framtiden. Till slut frågade vi om Konsttestarupplevelsen hade väckt intresse hos ungdomarna att göra återbesök eller om den gett inspiration för deras egna hobbyer.

I analyskedet typindelades och jämfördes de transkriberade svaren från ungdomarna och konstinstitutionernas representanter med hjälp av tabeller. På det sättet ville vi identifiera hur deltagandet i Konsttestarresorna påverkat ungdomars kulturella kapital. I analyskedet var syftet att göra ungdomarnas röster hörda genom att ge utrymme för deras egna funderingar. Syftet syns även i denna rapport som ett stort antal direkta citat från intervjuerna. Citaten representerar enskilda ungdomars erfarenheter och åsikter, men genom dem får vi också en bredare bild av förhållandet mellan ungdomar och kulturtjänster samt av Konsttestarresornas betydelse för ungdomarna.

I rapporten – speciellt i kapitel två – använder vi politiska dokument, som huvudsakligen består av Undervisnings- och kulturministeriets program och rapporter om kultur- och ungdomspolitik och konstutbildning. Vi har också använt lagar som reglerar ungdoms- och kulturpolitiska program och några av Statsrådets kultur- och ungdomsprogram.

Vi använder också material från fyra intervjuer som vi gjorde i mars 2020 med fyra tjänstemän som arbetar med kultur- och ungdomspolitik vid Undervisnings- och kulturministeriet. Dessa intervjuer används för att undersöka det aktuella läget för kultur- och ungdomspolitiken för svensk- och tvåspråkiga. Representanter för två myndigheter intervjuades vid mötet. Intervjuerna bandades inte in men det viktigaste innehållet från diskussionerna antecknades. På grund av Covid19-situationen kunde de andra två intervjuerna inte genomföras ansikte mot ansikte. Vi genomförde dem per e-post.

1.4 RAPPORTENS INNEHÅLL

I följande två kapitel presenteras den svensktalande befolkningsgruppens ställning i finländsk kulturpolitik och svenskspråkiga ungdomar som en

särskild grupp i detta sammanhang. Vi öppnar upp historien och den nuvarande kulturpolitiska situationen för att skapa en bild av den situation där Konststestarprojektet ägde rum, och för att forskningsresultaten om ungdomar från svensk- och tvåspråkiga regioner som presenteras i denna rapport ska kunna tolkas i detta sammanhang. I kapitlet *Finlandssvenskhet och kulturellt kapital* behandlas finlandssvenskarna som en egen specialgrupp i egenskap av kulturkonsumenter. Sedan definieras några centrala begrepp för denna undersökning, varefter resultaten av litteraturöversikten behandlas. Kapitlet i fråga är indelat i sex underkapitel. I de två första kapitlen presenteras både finländska och internationella statistiska undersökningar som huvudsakligen behandlar socioekonomiska och demografiska faktorer som sammanhänger med ungdomarnas kulturanor och villighet att besöka olika konstenemang. I kapitlet *Ungdomar vid konstinstitutioner* ligger huvudvikten på kvalitativa undersökningar. Där behandlar vi ungdomarna som en särskild konstpublik och återger vad som har observerats om deras upplevelser vid konstinstitutionerna. I kapitlet *Akademiska och demokratiska paradigm* diskuterar vi konstinstitutionernas verksamhetsprinciper genom två teoretiska begrepp, och öppnar upp betydelsen av konstinstitutionernas publikarbete i relation till ungdomarnas erfarenheter. Vilken roll skolan och ungdomskulturerna spelar för ungdomars förhållande till kultur utvärderas i följande kapitel.

Efter genomgången av metoderna behandlar vi ungdomarnas och konstinstitutionernas intervjuer i egna kapitel. Strukturen i dessa kapitel följer intervjustrukturen (se bilagor). Frågorna som ställdes till konstinstitutionernas representanter gällde hur de i praktiken bemöter och betjänar unga publikar, men vi frågade också efter deras åsikter om sådant som påverkar ungdomarnas kulturbesök och hur de kunde nå denna publikgrupp bättre. Intervjuerna med ungdomarna behandlade bland annat deras tidigare erfarenheter av kultur och upplevelser av Konsttestarbesöken i sin helhet, inklusive för- och efterarbetet och frågor om språkets betydelse för upplevelserna. Flera citat av ungdomarna har lyfts fram eftersom de ofta hade så fina kommentarer och deras egen röst ska få höras genom denna undersökning.

I det sista kapitlet analyserar vi intervjuerna i ljuset av undersökningsresultaten från litteraturöversikten. Eftersom ungdomars konstbesök i Finland knappt alls har varit föremål för undersökning – och det inte

heller finns så mycket internationell forskning i ämnet – granskas ungdomarnas svar och konstinstitutionernas perspektiv i analysskedet som en dialog med tidigare undersökningar, med syftet att låta många olika röster på fältet höras. Teorins och litteraturöversiktens uppgift i detta fall är att belysa ungdomarnas berättelser och skapa en dialog mellan dessa och konstinstitutionernas erfarenheter och åsikter, snarare än att fungera som en auktoritet. Till sist ger vi en kort lista med rekommendationer för Konsttestarna baserad på undersökningsresultaten.

2 Teori, begrepp och statistik

I detta kapitel gör vi en genomgång av studier om ungdomar och konst, särskilt sådana som behandlar skolresor till konstinstitutioner. Syftet med översikten är att samla en bred och omfattande samling av viktiga studier om hur ungdomar engagerar sig i olika konstformer och hur deras konstengagemang skulle kunna ökas. Vi har hämtat information i vetenskapliga onlinedatabaser och kontaktat specialister inom området.

Även om det finns flera studier som gäller konst och ungdomar, var en viktig upptäckt att endast ett fåtal studier fokuserar på skolresor och deras effekt på ungdomarnas konstengagemang. I en stor del av publikationerna behandlas konst som en kreativ hobby eller som en terapiform, medan det är sällsynt med undersökningar av ungdomars besök till konstinstitutioner som gallerier eller teatrar. De studier vi hittat behandlar bland annat statistik om ungdomar som konstkonsumenter, faktorer som inverkar på deras vilja att besöka konstinstitutioner och deras kunskap att förstå olika konstformer eller ungdomar som en specifik publik vid konstinstitutioner.

En stor del av forskningsrapporterna vi hittat anknyter till det australiensiska *TheatreSpace*-projektet¹. Det framkom under informationsökningen att det inte finns särskilt mycket forskning om ungdomarnas kulturesor. De flesta undersökningarna gäller ungdomars teaterbesök och några behandlar besök på konstmuseer – däremot finns det inga undersökningar om ungdomar som gått på opera eller klassiska konserter. Av denna anledning fokuserar litteraturöversikten på teaterundersökningar och på konstmuseer som en annan viktig kategori. Huvuddelen av forskningsrapporterna är från Australien och Storbritannien medan antalet skandinaviska undersökningar är ganska litet.

---

1 *TheatreSpace: Accessing the Cultural conversation* var en fyra år lång storskalig longitudinell undersökning finansierad av Australian Research Council, där tre universitet (Griffith, Melbourne och Sydney) samarbetade med 13 teaterindustripartner och -finansiärer. Projektets centrala syfte var att undersöka ungdomarnas inträde, deltagande och respons till förstklassiga föreställningar och kulturella spelplatser i Melbourne, Sydney och Brisbane. I projektet undersöktes relationen mellan engagemang och deltagande i konst till nuvarande och oavbrutet deltagande i konst genom frågeformulär, grundliga fallstudier och uppföljningsintervjuer.

2.1 NYCKELBEGREPP

Vi behandlar ungdomarnas upplevelser genom olika begrepp, som bör definieras före fördjupningen i undersökningens resultat. Även om några begrepp kan ha lite olika definitioner i den vetenskapliga litteraturen så har begreppen använts ganska enhetligt i de artiklar vi inkluderat i vår studie.

Högekultur är ett lite laddat begrepp som kan ha en klang av elitism. Högekultur, särskilt vid vissa konstinstitutioner, associeras ofta med överklassen, hela begreppet omfattar ett antagande om högre och lägre, bättre och sämre. Med anledning av detta är högekultur inte ett neutralt begrepp men man ska inte undvika att använda det, utan man måste vara medveten om uppfattningar som är relaterade till det.

Att definiera högekultur exakt är inte enkelt, men inom ramen för denna undersökning omfattar det teater, opera, symfoni- och kammar-musikkonserter och konstutställningar. Däremot kan en mera traditionell uppfattning av vad kultur är omfatta även populärmusikkonserter och bibliotekstjänster (se Myllyniemi, 2009). På grund av att Konsttestarresorna framför allt går till föreställningar och gallerier som främst räknas som högekultur, avser ordet kultur i den här studien allmänt taget högekultur.

Publikarbetet har en särskild och viktig betydelse i Konsttestarna. Ett Konsttestarbesök betyder inte bara en vanlig guidad rundvandring på ett museum eller en vanlig teaterföreställning, utan konstinstitutionerna har planerat ett publikarbetschema endast för Konsttestarna. Konsttestarorganisationen förutsätter att konstinstitutionerna presenterar sin verksamhet till exempel genom att bjuda in ungdomarna på ett besök bakom kulisserna eller låta dem träffa konstnärer och diskutera med dem före eller efter föreställningen. Konstinstitutionerna bör orientera ungdomarna om konstarten och uppmuntra dem, så att de fritt vågar njuta av konstföreställningen. Konstinstitutionerna sporrar också att involvera ungdomarna i den kreativa processen och i skapandet av konstverk.

Åtkomlighet hänvisar till Konsttestarprojektets omfattning och tillgänglighet. Omfattningen betyder att Konsttestarresorna är till för alla finländska åttondeklassare, och antalet deltagare i resorna har varit över 99 procent (Konsttestarna, 2019a). Tillgänglighet betyder för sin del att alla ungdomar får delta, oberoende av nedsatt rörlighet, modersmål eller bostadsort, och att nödvändiga arrangemang har gjorts vid konstinstitutionerna.

Kulturellt kapital är ett begrepp, utvecklat av Pierre Bourdieu, som belyser klassindelningen av mer och mer komplexa samhällen (Bourdieu, 1986; 1977). Med hjälp av begreppet kan klasskillnader granskas särskilt med hjälp av kulturellt uppskattade kunskaper och förmågor såsom till exempel kunskap om och konsumtion av konstinstitutioner och kulturprodukter. Varje samhällsklass har sina egna ingredienser för kulturellt kapital. Med dessa ingredienser stöder de å ena sidan sin egen sociala ställning men å andra sidan förnyar de också sig själva internt. Teorin har använts inte bara för klasser utan också för att beskriva skillnader kopplade till exempelvis ålder, boplatz och etnicitet (se till exempel Newman et al., 2013; Wallace, 2018). Det har även använts för att tolka samhälleliga skillnader mellan språkliga grupper (Bennett & Silva, 2006). Bourdieu ansåg att ojämlik ackumulering av kulturellt kapital i linje med ekonomiska klassindelningar ytterligare ökar vidden av klasskillnaderna i samhället. Det beror på att de rikaste befolkningsgrupperna då är kapabla att både hegemonisera sin egen smak i samhället och att koppla det kulturella kapitalets struktur till positioner som garanteras av ekonomiskt kapital. Detsamma har ansetts gälla även etniska, språkliga och kulturella indelningar och positioner samt förnyandet av dem (Erel, 2010).

Genom att använda begreppet *kulturellt kapital* eftersträvar vi att utifrån intervjumaterialet tolka hur processen att skaffa kulturellt kapital gick till för åttondeklassarna som bor i svensk- och tvåspråkiga kommuner. Kan de ha upplevt att deltagandet i Konsttestarna på något sätt bidragit till deras kulturella kapital, vilket ger dem ytterligare möjligheter att påverka sin egen smak och agera på eget initiativ i kulturen? Eller tyckte ungdomarna att resorna upprepade den förmodade fördelningen av kapitalet i det finländska samhället, vilket innebär att de själva inte får erfarenhet av aktivt deltagande eller har upplevt positiva effekter? Vårt särskilda fokus ligger på om svensk- eller tvåspråkighet eller hemort i en tvåspråkig eller svenskspråkig region påverkar det kulturella kapitalet, speciellt gällande Konsttestarnas verksamhet. Därtill är vi intresserade av hur de kulturinstitutioner som var besöksmål i projektet påverkade ungdomarna och hur de i fortsättningen kommer att inverka på ungdomars kulturella kapital, både när det gäller det kulturella kapitalets karaktär och hur det uppkommer.

Vid sidan av kulturellt kapital används begreppen *kulturdemokrati* och *kulturdemokratisering*. Kulturdemokrati hänvisar till det kulturpolitiska målet att avveckla samhällets ensidiga struktur för kulturellt kapital, medan kulturdemokratisering för sin del innebär försök att göra kulturtjänster tillgängliga för människor med så olika bakgrunder som möjligt, det vill säga öka deras kulturella kapital. (Mangset et al., 2008; Vestheim, 1994.)

2.2 FINLANDSSVENSKHET OCH KULTURELLT KAPITAL

Eftersom denna undersökning fokuserar på den två- och svenskspråkiga befolkningsgruppen, är det relevant att lyfta fram Riie Heikkiläs (2011) avhandling om finlandssvenskarnas livsstil och kulturella smak. Heikkilä undersökte med hjälp av fokusgruppintervjuer hur finlandssvenskhet fungerar som ett distinktionsmedel och hurdana smak- och livsstilsfaktorer som är anknutna till finlandssvenskheten. De finlandssvenskar som intervjuades i Heikkiläs undersökning var regionalt och till sin klassbakgrund en varierad och för en kvalitativ undersökning en väl representerad grupp, vars deltagare varierade från landsbor som tillhörde arbetarklassen till stadsbor som tillhörde medelklassen samt helsingforsare som tillhörde överklassen.

Heikkiläs (ibid.) centrala observation är att kulturell kunskap och kulturella smakpreferenser bestäms mest utifrån klasstillhörighet och socioekonomiska faktorer såsom yrke, bostadsplats och ålder – det betyder alltså att finlandssvenskhet inte är en avgörande faktor för kulturell smak eller för kulturella konsumtionsvanor. Det fanns alltså stora skillnader mellan olika klasser i deras attityder till kultur, men också till varandra. Sammanfattningsvis tyckte arbetarklassen att stadsbor var snobbiga, medelklassen skilde sig från svenskspråkiga och utbildade landsbor genom sin tvåspråkighet, och överklassen uttalade sig fördömande om alla. Det är intressant att vikten av att bevara den finlandssvenska kulturen och se tvåspråkigheten som en rikedom betonades – men endast av medelklassen. För dem blir språket ett distinktionsmedel, som gör att man skiljer sig från den finskspråkiga majoriteten, men också från arbetarklassens svenskspråkiga som oftast bara talar svenska. De värderar en mångsidig kulturell smak högt, vilket i detta fall kan ses som en form av kulturell välvilja, alltså ett medel för att ge erkänsla åt överklassens

legitima kulturella smak, en strävan att identifiera sig med den och vilja att visa den för (var)andra.

Enligt Heikkilä (ibid.) reflekterar det här Bourdieus teori om smakhierarkier och distinktioner. Den svenskspråkiga överklassen behöver inte skilja sig genom språk eller kultur, eftersom den har ett stort kulturellt, socialt och ekonomiskt kapital. Däremot har de som bor på landsbygden och tillhör arbetarklassen huvudsakligen så lite kapital i någon som helst form att de inte kan eller bemödar sig att tävla med medelklassen om kulturell välvilja. Finlandssvenskar är alltså inte en homogen grupp när det handlar om kultur, vilket betyder att familjebakgrunden och det kulturella kapital som man får i familjen är lika viktiga faktorer både för svenskspråkiga och för finskspråkiga ungdomars kulturintresse. En intressant observation är ändå att tvåspråkiga finlandssvenskar troligen har ett större kulturellt kapital jämfört med finskspråkiga, eftersom det är möjligt för dem att konsumera kultur både på svenska och på finska. Heikkilä påpekar ändå att denna skillnad torde minska, eftersom det verkar vara så att finsk- och svenskspråkiga ungdomar konsumerar alltmer kultur på engelska.

På basis av forskningslitteraturen är kulturellt kapital alltså en viktig förutsättning för ungdomars kulturella upplevelser och kulturkonsumtion eftersom dess nivå till stor del avgör hur de uppfattar besök på konstinstitutioner, och om olika konstformer verkar intresseranta i deras ögon i allmänhet (Anderson et al., 2014; Bunting et al., 2008; Martin et al., 2012). Familjebakgrundens betydelse återspeglar också den sociala klassens solida ställning på marknaden för kulturellt kapital, och det gäller också för de två- och svenskspråkiga befolkningsgrupperna, trots stereotypiska uppfattningar – modersmålet i sig säger inte något om kulturens roll i en ung människas liv (Heikkilä, 2011). Grunderna för kulturellt kapital läggs i den unga personens familj, men skolan spelar en betydelsefull roll när det gäller kulturdemokratisering eftersom alla genom skolundervisning och skolresor kan uppleva högkultur, vilket möjliggör bredare kulturell delaktighet även för de ungdomar vars familjers kulturella vanor inte omfattar besök på konstinstitutioner. Det är väldigt svårt att ändra familjers vanor men kulturaktiviteter i skolorna kan sättas i system genom kulturpolitiskt beslutsfattande, vilket innebär att åtgärderna når praktiskt taget alla ungdomar (Martin et al., 2012). Även om utgångspunkten för Konsttestarna egentligen inte har varit Finlands officiella kulturpolitik är

projektet ändå demokratiskt heltäckande eftersom konstbesök möjliggörs i enlighet med Finlands kulturpolitiska universalitetsprincip.

2.3 FINLÄNSK STATISTIK

Först ska vi kasta en blick på vad statistiken berättar om ungdomars vanor att engagera sig i konst både i Finland och internationellt. Syftet är att kartlägga befolkningsundersökningar om ungdomar och kultur och att identifiera variabler som sammanhänger med ungdomarnas kulturbesök. Genom informationssökningen hittade vi sex sådana publikationer: Ungdomsbarometern 2009 (Myllyniemi, 2009) som gäller speciellt ungdomar och konst; statistik över teater-, dans- och operabesökare vid Finlands teatrar (Suomen teatterit, 2012 & 2016); en undersökning om engagemang på fritiden av Statistikcentralen i Finland (FOS, 2017); en studie om kulturengagemang i England (Bunting et al., 2008); samt en studie om hur de engelska barnens kulturengagemang inverkar på kulturaktiviteter i vuxen ålder (Oskala et al., 2009).

Ungdomsbarometern är en enkät som Delegationen för ungdomsändamålen har gett ut årligen sedan år 1994, och sedan år 2004 har den utarbetats i samarbete med Ungdomsforskningssällskapet. I varje barometer har fokus satts på olika teman vid sidan av de återkommande frågebatterierna. Temat för Ungdomsbarometern år 2009 var konst och kultur. Särdeles intressanta är resultaten som gäller ungdomars relationer till den så kallade högkulturen, alltså teater, konstmuseer, symfonikonsertter och opera.

I Ungdomsbarometern mättes hur viktiga de unga (15–29-åringar) anser att olika kultur- och konstformer är, medan enkäterna av Finlands teatrar och Statistikcentralen undersökte besökarantal och förändring i dessa. Ett intressant resultat av Ungdomsbarometern är att betydelsen av teaterföreställningar, konstupställningar och även symfoni- och kammarmusik-konsertter har ökat bland unga jämfört med år 1999. Enligt Sami Myllyniemi kan en orsak till detta vara att Finland var i en ekonomisk nedgång år 2009 – kultur och konst har en benägenhet att öka i anseende under ekonomiskt dåliga tider. Å andra sidan, om det är ett måste att skära ned på samhällstjänster, skulle finländare helst spara i kulturella

utgifter. Myllyniemi påminner även om att ungdomarnas åldersgrupp inte är den bästa mätaren för relationer mellan ekonomiska cykler och uppskattning av kultur. (Myllyniemi, 2009.)

Trots att kvinnor i allmänhet är mer aktiva högkulturbesökare än män (Suomen teatterit, 2012 & 2016; FOS, 2017) finns det inte någon sådan skillnad i Ungdomsbarometerns data om hur viktig konst anses vara för unga (Myllyniemi, 2009). Det är oklart varför kön enligt dessa undersökningar inte verkar spela någon roll, men kvinnor är ändå i majoritet bland besökarna vid konstinstitutionerna. Det är ändå viktigt att notera att besök på olika konstinstitutioner, såsom teatrar eller konstgallerier, speciellt bland ungdomar inte bara är en fråga om vilja eller ovilja, utan det finns många orsaker till att ungdomar till exempel inte besöker en teater även om de skulle vilja göra det. Det här är ett intressant och väsentligt tema som kommer att behandlas mer i detalj senare.

Utbildning och boendeort sammanhänger enligt data från Finlands teatrar med kulturaktiviteter, det vill säga teater, dans och opera: De aktivaste kulturbesökarna har yrkeshögskol- eller universitetsexamen (Suomen teatterit, 2012 & 2016). Det måste ändå poängteras att denna studie består av en stor åldersgrupp, personer i åldern 15–79 år, och att dessa resultat behandlar hela svarandegruppen. Ändå är utbildning en betydande faktor för hur viktiga kulturtjänster anses även i Ungdomsbarometerns data, och det avspeglar ovannämnda resultat: Ju högre utbildning, desto viktigare är högkultur för de svarande (Myllyniemi, 2009).

I Ungdomsbarometern konstateras ändå att det starkaste sambandet finns mellan ungdomarnas egna kreativa hobbyer och hur viktiga de anser att kulturtjänsterna är. Sammanfattat kan man säga att ju flera och mer varierande kreativa aktiviteter ungdomar har, desto större vikt fäster de vid kulturtjänsterna. Myllyniemi påpekar också att kreativitet inte gäller endast konstutövning utan också kan spela en roll i samband med andra hobbyer, såsom idrott. (Ibid.)

Med tanke på detta är det viktigt att lägga märke till att ungdomar i åldern 10-14 år är den mest aktiva gruppen när det gäller kreativa hobbyer. Över 80 procent av de unga har en kreativ fritidsaktivitet, som att spela ett instrument eller syssla med bildkonst eller fotografi (FOS, 2017). Med anledning av detta kan de unga ha stor potential att bli aktiva kulturkonsumenter – såväl nu som när de blir vuxna.

Ungdomarnas konstbesök kan alltså ha en betydande effekt på deras konstaktiviteter, särskilt om deras uppskattning för kulturtjänster omvandlas till aktiva besök. Den ovannämnda åldersgruppen (10–14-åringar) är också väldigt aktiva teaterbesökare: Nästan hälften av dem hade besökt en teater under de senaste tolv månaderna enligt materialet i dessa undersökningar (Suomen teatterit, 2016; FOS, 2017). Majoriteten (72 procent) av föräldrarna anser också att barnens rätt till teater- och dansbesök borde infogas i läroplanen (Suomen teatterit, 2016). Å andra sidan är det viktigt att komma ihåg att en femtedel av barnen aldrig har besökt en teater (FOS, 2017). Skolan spelar en betydande roll för ungdomarnas teaterbesök. Enligt undersökningen av Finlands teatrar (2016) hade hälften (51 procent) av alla barn och unga under 15 år besökt en teater med skolan under de senaste tolv månaderna – till och med oftare än med sina föräldrar (43 procent). Det här understryker skolans betydelse som en institution som stärker jämlikheten. För de barn vars familjer inte brukar gå på teater är skolresor ofta den första möjligheten att uppleva teaterföreställningar och andra kulturevenemang.

Allmänt taget är besök både på teater och på opera vanligast under barndomen medan deras popularitet sjunker bland unga och unga vuxna. De mest aktiva teaterbesökarna i Finland är ungdomar under 15 år och vuxna över 45 år, vilket visar föräldrarnas och skolans betydelse för barnens teaterintresse. Teaterbesöken har minskat i antal i alla åldersgrupper sedan 1980-talet, men teater är ändå den tredje mest populära kulturtjänsten – genast efter bio och konserter, om bibliotek räknas bort (FOS, 2017.) Enligt data från Finlands teatrar har nästan hälften av alla barn under 15 år besökt barnteater eller dansföreställningar (Suomen teatterit, 2012 & 2016). Det verkar alltså vara så att barn i Finland får en rejäl dos teater och annan så kallad högkultur – åtminstone jämfört med unga vuxna – antingen tillsammans med sina föräldrar eller med skolklassen.

2.4 UTLÄNDSK STATISTIK

Av litteraturöversikten framgick också statistik gällande konsumtion av kulturtjänster i Norge och England. Den norska rapporten (Barn og unges, 2017) behandlar konsumtion av kultur bland barn och ungdomar

i Oslo, medan undersökningen från England behandlar allmänt kulturengagemang i England (Bunting et al., 2008) och hur kulturengagemang i barndomen påverkar kulturaktiviteter i vuxen ålder (Oskala et al., 2009). Även om syftet med denna litteraturöversikt inte är att sätta ihop en internationell jämförelse är det i alla fall meningsfullt att även undersöka mönster för kulturengagemang i andra länder.

Eftersom språket är centralt för denna rapport, är det viktigt att sätta sig in i hur språket behandlas i forskningslitteraturen. Trots att språket kan vara en viktig sociodemografisk bakgrundsvariabel för ungdomarnas konstantresse och deras engagemang i olika konstarter, hittade vi bara två studier där man utförligt studerat språkets inverkan på besök till konstinstitutioner (Australia Council, 2010; Martin et al., 2012). I en undersökning om konstengagemang hos australiensare observerades att språklig bakgrund var en betydande faktor för sannolikheten att besöka konstevenemang. De människor vars huvudsakliga hemspråk var något annat än engelska verkade med mindre sannolikhet besöka konstevenemang än den engelsktalande befolkningen. (Australia Council, 2010.)

Andrew Martin, Michael Anderson och Ricci-Jane Adams (2012) undersökte australiensiska gymnasieelevers konstbesök och hur olika sociodemografiska faktorer, såsom ålder, språk och socioekonomisk status inverkar på ungdomarnas besök till olika högkulturella konstinstitutioner. Av dessa faktorer hade språklig bakgrund – vilket betydde att hemspråket var antingen engelska eller något annat språk – ändå ingen effekt på konstbesöken. Det är oklart varför Martin et al. fick ett motsatt resultat i jämförelsen med ovan nämnda rapport av Australia Council, men orsaken till detta ligger sannolikt i olika forskningsmaterial och -metoder som använts i dessa undersökningar. Australia Councils (2010) sampl bestod av svarande från 15 års ålder och uppåt, och trots att samplet var uppdelat i åldersgrupper, undersöktes inte språkets effekt på konstbesöken i samband med åldersgrupperna. Som undersökningsmetoder nämner rapporten endast korrelationsanalys och med anledning av detta är det svårt att jämföra resultaten med undersökningen av Martin, Anderson och Adams (2012).

På grund av att Martin, Anderson och Adams (ibid.) avgränsade sin undersökning till gymnasieelever (genomsnittsåldern 16–17 år) erbjuder deras rapport kanske lite mer användbar information för denna

undersökning. Språket verkade faktiskt vara av betydelse för konstbesök i den preliminära korrelationsanalysen, men dess effekt försvann när andra faktorer beräknades i regressionsanalysen. Martin, Anderson och Adams nämner att av de sociodemografiska faktorerna var ålder, kön och socioekonomisk status, men inte språk, betydande för konstbesök. Detta är egentligen ett väldigt intressant resultat, som enligt Martin, Anderson och Adams verkar stå i motsats till tidigare undersökningsresultat. (Ibid.)

Det är förstås inte okomplicerat att jämföra resultat i det australiensiska samhället med finländska ungdomar, men det är meningsfull bakgrundsinformation för denna undersökning. Ändå borde några saker hållas i minnet när resultaten i dessa undersökningar granskas. En betydande skillnad till denna undersökning är att i båda undersökningar (Australia Council, 2010; Martin et al., 2012) hade kategorin ”icke-engelsktalande” inte definierats – det vill säga att det inte bara fanns en annan språklig grupp utöver engelsktalande, utan flera. Dessa språk har också tydligt annorlunda positioner i det australiensiska samhället än svenskan i Finland, som är vårt andra officiella nationalspråk. Svenska språkets status i Finland är historiskt sett relativt stark, speciellt i regioner med en stor svensktalande befolkning, och det finns oftast både offentliga tjänster och kulturtjänster på svenska i dessa regioner. I de ovannämnda undersökningarna hade språkvariabeln även ett nära samband med immigration, vilket inte är fallet med svenskan i Finland.

Trots detta är det ändå intressant att språket inte framkom som en definierande aspekt av kulturellt intresse i undersökningen av Martin, Anderson och Adams (ibid). Det skulle innebära att en bakgrund i ett sådant språk som inte har en offentlig status skulle minska besöken till engelskspråkiga konstevenemang, men det verkar som att språket inte är en begränsande faktor för konstnärligt intresse, åtminstone inte när det gäller australiensiska ungdomar. Däremot har det konstaterats i andra undersökningar att andra faktorer också är viktiga: av dessa är föräldrarnas stöd för den ungas konstintresse en av de viktigaste.

Anni Oskala, Emily Keaney, Tak Wing Chan och Catherine Bunting (2009) poängterar att uppmuntran att engagera sig i kultur som barn ökar sannolikheten för att bli aktiv kulturkonsument i vuxen ålder. Det finns många sociodemografiska faktorer som påverkar kulturengagemanget: ålder, kön, bostadsområde, etnicitet, hälsa, familjestruktur, social status

och utbildning. Enligt Oskala, Keaney, Chan och Bunting (ibid.) har utbildning den största effekten på konsumtion av kulturtjänster senare i livet, men kulturupplevelser i barndomen är nästan lika viktiga för kulturellt intresse. Om man uppmuntras att involvera sig i konst och kultur som barn, kan utbildning dessutom öka sannolikheten för kulturellt intresse med över 20 procent.

Föräldrarnas sätt att uppmuntra sina barn att engagera sig i kultur varierar beroende på deras bakgrund. Det har konstaterats att den starkaste faktorn som påverkar barnens kulturengagemang är föräldrarnas sociala status. Föräldrar med högre social status går mera sannolikt på kulturevenemang med sina barn än föräldrar med lägre status – även efter att detta har kontrollerats för relevanta variabler. Det hur föräldrar stöder barnens kulturella intresse varierar också enligt deras etniska bakgrund. Föräldrar med ett annat etniskt ursprung än majoriteten av värdbefolkningen tog mindre sannolikt med sina barn på kulturevenemang eller uppmuntrade dem till att engagera sig i konst. (Bunting et al., 2008; Oskala et al., 2009.) Barnets kön spelar också en betydande roll – flickor togs med till konstevenemang åtminstone en gång om året, och när det gäller kulturellt intresse fick flickor, i jämförelse med pojkar, betydligt mer uppmuntran att engagera sig i kultur. (Ibid.)

Vid sidan av utbildning är föräldrarnas uppmuntran för barnens engagemang i konst och kultur den starkaste förklaringsfaktorn för kulturellt intresse senare i livet (ibid.). Eftersom föräldrarnas etniska ursprung och barnets kön hänger samman med hur ofta barn tas med på kulturevenemang kan man se att dessa faktorer inverkar på den kulturella aktiviteten senare i livet. Detta resultat kan för sin del förklara dessa faktorerens betydelse för kulturellt engagemang; i ljuset av detta är det alltså inte kön och etnicitet i sig själva utan föräldrarnas stöd som förklarar barnens kulturella aktivitet.

I studien av Oskala et al (ibid.) var ålder också en relevant variabel. I jämförelse med äldre svarande var det mycket mer sannolikt att yngre svarande hade tagits med till kulturevenemang och att deras kulturintresse fått mer uppmuntran av föräldrarna. Vi föreslår att detta kan vara en konsekvens av ett förändrat föräldraskap och en ny kultur som innebär att allt fler föräldrar tar med sina barn till olika konstevenemang. Resultatet kan också bero på att de äldre svarande inte längre kommer

ihåg hur det var i deras barndom och därför kan några av skillnaderna mellan åldersgrupperna förklaras med att minnen kan förvanskas med tiden (ibid.).

Det skulle vara intressant att jämföra detta resultat med data i Finland och se om det finns sådana fenomen också här, men finsk statistik (Suomen teatterit, 2012 & 2016; FOS, 2017) är inte särskilt jämförbar med studien av Oskala, Keaney, Chan och Bunting (2019). Det finns i varje fall inga betydande skillnader beträffande teaterbesök för barn under 15 år mellan tidpunkterna 2008, 2012 och 2016, åtminstone inte enligt dessa data från Finlands teatrar. Det måste ändå beaktas att antalet svarande i dessa studier inte är särskilt stort och därför inte statistiskt representativt, men det är ändå riktgivande för Finlands situation. Däremot kommer det i data av FOS (2017) fram att 10–14-åriga barn hade besökt teater allra mest år 1981 i jämförelse med senare tidpunkter. Det måste dock beaktas att besök på konstmuseer och dansföreställningar är populärare i denna åldersgrupp på 2000-talet.

Rapporten om barnens och ungdomarnas kulturbesök i Oslo (Barn og unges, 2017) visar att kulturtjänster uppskattas högt bland barnens föräldrar: En stor majoritet (85 procent) anser att det är viktigt att barn deltar i kulturevenemang. Det finns några skillnader beroende på de svarandes kulturella kapital, men skillnaderna är obetydliga – i medeltal bara sju procentenheter. Biobesök framstår som den mest populära (82 procent) kulturtjänsten (jmf. FOS, 2017), med biblioteken (81 procent) och museerna (68 procent) – både konstmuseer och kulturhistoriska museer – på andra och tredje plats. Inkomstnivån påverkar kulturaktiviteterna: familjer med låg årsinkomst (0–40 000 euro) besöker konserter, gallerier och cirkus mycket mer sällan än familjer från högre inkomstklasser. (Barn og unges, 2017.)

I denna rapport kommer det också fram att de flesta av kulturbesöken sker på fritiden, det vill säga med familjen, när det gäller barn och ungdomar (ibid.). Det här skiljer sig från data från Finlands teatrar där flera svarande hade besökt teater mer med skolan än med sina föräldrar (Suomen teatterit, 2016). Det är troligt att familjens och föräldrarnas vanor att tillbringa fritiden med sina barn har en stor betydelse för ungdomarnas möjligheter att bekanta sig med konst. I rapporten om Oslo sammanhänger familjens kulturella kapital med hur mycket värde de

sätter på olika konstformer, exempelvis rörande teater. Ju mer kulturellt kapital man har, desto mer värdefullt anser man att teater är. (Barn og unges, 2017.)

Däremot sammanhänger familjens kulturella kapital inte med hur stort värde föräldrarna sätter på barnens engagemang i konst och kultur (ibid.). Det verkar alltså så att majoriteten av föräldrarna, trots skillnader mellan familjerna och deras värderingar av olika konstformer, anser att barnen borde ges en chans att bekanta sig med konst och kultur. Dessa siffror borde kanske tolkas så att föräldrar ser kultur som en värdefull del av barnens utbildning, och att skolan spelar en stor roll i barnens kulturorientering. Samma fenomen syns kanske också i studierna av Finlands teatrar (2012 & 2016) där majoriteten anser att barnens rätt till teater- och dansbesök borde fogas till läroplanen – fastän bara hälften av de svarande själva hade besökt sådana konstinstitutioner under året.

Gällande socioekonomiska klasser och hur de uppskattar kultur i olika hög grad är studien av Catherine Bunting, Tak Wing Chan, John Goldthorpe, Emily Keaney och Anni Oskala (2008) viktig. I deras nationellt representativa statistikundersökning undersöktes kulturaktiviteter i jämförelse med relevanta variabler, såsom utbildning, ålder och boendeort. Det mest intressanta och överraskande resultatet av studien var troligen att den socioekonomiska klassen och inkomstnivån inte är betydande för kulturbesök när andra variabler är beaktade. I motsats till det här konstateras det i undersökningarna av Finlands teatrar (2012 & 2016) att chefer och tjänstemän är de aktivaste besökarna när det gäller dans, teater och opera. Vi måste ändå komma ihåg att dessa studier är baserade bara på deskriptiva statistiska metoder som korrelationer och korstabellering, medan undersökningen av Bunting, Chan, Goldthorpe, Keaney och Oskala (2008) också beaktar bakgrundsvariabler och använder mer gedigna metoder.

Bunting, Chan, Goldthorpe, Keaney och Oskala (ibid.) observerade att utöver kön, etnisk bakgrund och ålder är utbildning och social status de viktigaste faktorerna för kulturaktivitet. När det gäller utbildning kan vi se en i stort sett lineär relation: ju högre utbildning, desto större sannolikhet för kulturellt engagemang. Bunting et al. är osäkra på vilka delar i utbildningen som inverkar på en för kulturellt intresse, men de förmodar att exponering för konst under utbildningen, speciellt på högre

utbildningsnivåer, förbättrar förmågan att förstå och tolka konstupplevelser, vilket för sin del ökar motivationen att engagera sig. (Ibid.)

Utöver den socioekonomiska klassen kan en människas yrke användas för att mäta social status. Yrken knyter samman svarande som sannolikt skulle kunna umgås som vänner. Att ha samma sociala status som någon annan betyder alltså att man skulle behandla denna person som en jämlike, vilket betyder att personer med samma sociala status sannolikt har en likartad livsstil. (Ibid.) Bunting, Chan, Goldthorpe, Keaney och Oskala sluter sig till att orsaken till ett kulturellt intresse inte har så stort samband med personens ekonomiska situation utan snarare med hurdana vänner man har. Med andra ord är konstengagemang en del av identiteten, någonting som är relevant och tillgängligt för vår egen referensgrupp. (Ibid.)

I anknytning till social status och uppfattningar om kulturbesökare framkom det en intressant iakttagelse som gäller högkultur och dess utövare. Enligt Bunting, Chan, Goldthorpe, Keaney och Oskala (2008) finns det inga tecken på en så kallad kulturell elit – människor som skulle besöka endast högkulturella evenemang och nicheevenemang såsom balett och opera. Det finns förvisso en minoritet av väldigt aktiva kulturbesökare, men de är aktiva konsumenter av kulturtjänster över hela linjen – de besöker såväl balett och teater som blockbusterfilmer och popkonserter. Med andra ord finns det inte så stor skillnad mellan högkultur- och populärkulturbesökare utan det finns snarare skillnader mellan aktiva och passiva kulturbesökare.

Sammanfattningsvis finns det många olika faktorer i dessa studier som påverkar sannolikheten för att ungdomar besöker konst- och kulturinstitutioner, såväl i ung ålder som senare i vuxen ålder. Åtminstone följande faktorer är betydande för kulturbesök: kön (flickor gör fler besök), etnisk bakgrund (personer med europeisk bakgrund gör fler besök än de med icke-europeisk bakgrund), ålder (i varje åldersgrupp görs fler besök av äldre representanter – också bland ungdomar), bostadsområde (fler besök i huvudstadsområdet), och hälsa (friska människor gör fler besök, men observera att detta inte inkluderar invaliditet som inte är en betydande faktor) (Bunting et al., 2008; Myllyniemi, 2009; Oskala et al., 2009; FOS, 2017). Myllyniemi (2009) påpekar även att ett stort antal kreativa hobbyer höjer ungdomarnas respekt för olika kulturtjänster.

Utöver dessa variabler är utbildning (en högre examen mer än en lägre) och social status (en högre status mer än en lägre) väldigt viktiga för att skapa kulturengagemang (Bunting et al., 2008; Oskala et al., 2009) – dock måste man beakta att dessa faktorer framför allt gäller ungdomarnas föräldrar. I stället observerades två faktorer i dessa studier som är särskilt viktiga för ändamålet med denna undersökning. Barnen som har uppmuntrats att delta i och själva syssla med konst och kultur blir med betydligt högre sannolikhet aktiva kulturbesökare. Även om alla ovannämnda bakgrundsvariabler, inklusive föräldrarnas sociala status, samhällsklass och inkomst har kontrollerats består effekten av uppmuntran. (Oskala et al., 2009.) I ljuset av detta kan det vara effektivt att understödja ungdomarnas kulturengagemang för att få dem att bli aktiva kulturbesökare i framtiden.

3 Ungdomar i konstinstitutioner

Ungdomar är en speciell målgrupp för kulturtjänster. Till exempel när det gäller teater är barn väldigt aktiva besökare och det finns många teatrar som riktar sig specifikt till barn. Däremot minskar ofta intresset när barnen blir ungdomar – unga har andra slags intressen som gör att de inte längre vill gå på teater med föräldrarna. (Myllyniemi, 2009.) Om syftet är att locka ungdomar att besöka kulturevenemang oftare, måste man sätta sig in de faktorer som motiverar dem eller hindrar dem från att delta.

Familjen spelar en central roll för utvecklingen av ungdomarnas kulturvanor. Enligt Michael Anderson, Robyn Ewing och Jo Fleming (2014) brukar familjer som har teaterbesök som tradition ofta diskutera teaterupplevelser med varandra, vilket har visat sig vara ett essentiellt element i de ungas upplevelse. Det är troligen precis det här samtalet och att dela teaterupplevelsen med familjemedlemmar som stärker ungdomarnas förhållande till teater. Däremot hade de unga som besökt teatern endast ett fåtal gånger eller aldrig tillsammans med sina familjer oftast neutrala eller negativa attityder till teater. (Ibid.) Det är alltså inte bara ungdomarnas tidigare kännedom om teater som bäst förbereder dem för teaterbesök. Samtalet och analysen av pjäsens innehåll med familjemedlemmar eller med liksinnande vänner kan till och med ha större betydelse för deras fortsatta teaterengagemang.

Att diskutera teaterupplevelsen är en viktig och meningsfull aktivitet som borde uppfattas som något mer än endast en process där man strävar efter att beskriva vad som hände på teaterscenen. Det är vanligt att föreställa sig att man kan nå åskådarnas äkta och ursprungliga upplevelser om de tillfrågas eller intervjuas om teaterupplevelsen, men detta är dömt att misslyckas på grund av språkets begränsningar. Matthew Reason (2010) konstaterar ändå att såväl reflekterande samtal som intervjuer om teaterupplevelsen hellre borde betraktas som en process där åskådarna visar att de äger sin upplevelse. Genom att åskådaren beskriver och analyserar sin konstupplevelse fördjupas den och blir mera betydelsefull.

Även att bearbeta teaterföreställningar efteråt är en viktig del av hela teaterupplevelsen och borde inte uppfattas som enbart ett rutinemässigt samtal om vad den unga tyckte om föreställningen. För att teaterupplevel-

sen ska djupna och gestalta sig för ungdomarna är det nästan nödvändigt att de får diskutera och analysera upplevelsen med någon. Många intervjuade ungdomar i studien av Anderson et al. (2014) definierar samtal med familjen som en självklar del av teaterupplevelsen, vilket betonar familjens speciella ställning som förmedlare av kunskap om teater. De unga vars föräldrar inte är intresserade av teater måste förlita sig på skolan för att få uppmuntran till teaterintresset. Enligt Bourdieu (hänsyftat i Anderson et al., 2014) formas kulturellt kapital genom familjens innersta interaktioner. I detta fall är det klart att familjens stöd och intresse för ungdomarnas teaterupplevelser spelar en stor roll när det gäller utvecklingen av deras kulturella kapital.

Martin et al. (2012) observerade med anknytning till detta att de största skillnaderna rörande högstadieelevers besök till konstållningar finns på individnivå, inte på ortnivå eller skolnivå. De för fram att den viktigaste faktorn för ungdomarnas engagemang i teater, dans eller musikföreställningar är hur ofta familjen besöker de olika konstinstitutionerna. Aktiviteter och hobbyer utanför skolan är alltså viktigare för ungdomarnas intressen än aktiviteter med skolklassen, fastän teaterbesök med skolan är betydande för ungdomarnas egna teaterintressen. Trots familjernas betydelse för ungdomarnas kulturella kapital spelar skolorna en viktig roll för demokratiseringen av kulturen, eftersom de når hela åldersgrupper och således i viss utsträckning kan överbrygga skillnader mellan elevernas samhällsklasser och mellan deras kulturella kapital. Jo Fleming, Robyn Ewing och John Hughes (2014) påpekar att publikerna vid teaterföreställningar som ordnades för skolor var betydligt mer demografiskt och kulturellt varierande än vid kvällsföreställningar, vilket betonar skolornas betydelse för ungdomarnas introduktion till konst.

De kulturkonventioner som är förknippade med teater och utformningen av själva teaterbyggnadens lokaler påverkar hur ungdomar upplever teaterbesöket. Ewing et al. (2014) påpekar att teatern ur nya besökares synvinkel främst framstår som en plats för vuxna. I praktiken är teaterns foajé en bar med serveringsytor, medan det i biografers uppehållsrum för publiken finns godishyllor och alkoholfria förfriskningar. Således ser teaterbyggnaden inte särskilt inbjudande ut i ungdomars ögon, vilket kan skapa en upplevelse av utanförskap. Reason (2006) beskriver i sin studie att ungdomar kände sig ovälkomna till teatern och att deras uppförande

var en del av hur de förhandlade om sin sociala ställning. Han fortsätter med att påpeka att ungdomarnas rätt att vara på teatern hävdas när de tas med dit. Speciellt bland ungdomar som aldrig har besökt en teater kan upplevelsen vara viktig: Teatern finns till också för oss! Reason påpekar ändå att ungdomars negativa attityder till teaterupplevelsen eller störande beteende under föreställningen kan uppfattas som en självsocialisation, genom vilken ungdomarna bekräftar skillnader i samhällsklass (ibid.). Skolresor till teatrar eller andra konstevenemang kan alltså konsolidera strukturella och kulturella skillnader mellan ungdomarna, dock kan konstupplevelser med skolklassen i bästa fall tona ner sådana skillnader och inspirera oerfarna elever till kultur, vilket kan ha livsförändrande effekter.

Bunting et al.:s resultat (2008) som gäller utbildningens och den sociala statusens roll för konstengagemang är också viktiga. Utbildning och erfarenhet av kultur ökar förståelsen av konst, vilket för sin del ökar motivationen till högre deltagande. Med andra ord främjar god kulturell och pedagogisk beredskap en ökning av det kulturella kapitalet och bibehåller intresset för kultur. Trots att formella examina bland högsta-dieelever inte är en relevant mätare av utbildning, kan elever rangordnas olika i relation till varandra på grund av skillnaderna i undervisning av konstämnen mellan skolorna. Social status är speciellt intressant i detta sammanhang: Kamratgruppen påverkar vad unga personer uppskattar, önskar och använder tiden till, vilket antingen kan förstärka eller minska intresset för kulturaktiviteter. Om man till exempel tänker att teatern inte är till för folk som vi – det vill säga för ungdomar – är det osannolikt att unga skulle bli intresserade av en ny pjäs eller en ny musikal, och ännu mindre sannolikt är det att de skulle boka biljetter.

3.1 AKADEMISKA OCH DEMOKRATISKA PARADIGM

Förutom teaterexkursioner var skolresor till konstgallerier och konstmuseer ett ämne som hade behandlats i de undersökningar som vi hittade i informationssökningen. Även om de teoretiska begrepp som diskuteras nedan endast gäller konstmuseer, är de också användbara för hur man strukturerar publikarbete för ungdomar vid andra konstinstitutioner. Man uppskattar att konstmuseer kan betjäna sin publik genom två olika

paradigm, som kan kallas för det akademiska och det egalitära paradigmat. I det första, akademiska, paradigmat är konstmuseernas verksamhet riktad till utbildade konstkonsumenter som har a priori-kunskap att förstå konstverk såsom museiintendenten har avsett. Till det här paradigmat hör alltså synsättet att det finns ett rätt sätt att tolka och förstå konstverk, som bara en publik med tillräcklig utbildning och tillräckligt kulturellt kapital kan behärska. Konstverket uppfattas ha en viss, objektiv mening som konstnären gett det, och museernas uppdrag är att bevara och förmedla den här meningen oföränderligt. Enligt kritiker bekräftar ett sådant förfaringsätt utbildade museibesökares position och legitimerar deras förståelse av konst, samtidigt som det utestänger dem som har ett mindre kulturellt kapital och delegitimerar deras synpunkter. (Sayers, 2011.)

Enligt det egalitära paradigmat tillhör kulturen alla, och konstmuseer borde följaktligen vara inkluderande och betjäna en bred publik. Ur detta perspektiv finns det inte bara ett rätt sätt att uppleva och förstå konst – däremot ingår en tanke om förhandlande tolkning och kulturell diskussion som alla kan delta i oberoende av deras tidigare erfarenhet av eller utbildning i konst. (Ibid.) I motsats till det akademiska paradigmat som strävar efter att bevara konstverkens ursprungliga betydelsenyanser är syftet med det egalitära paradigmat att demokratisera konstverk och öppna dem för nya tolkningar. I detta fall måste museer satsa mer på att tilltala olika publikgrupper och göra utställningarna mer åtkomliga för alla besökare – särskilt för ungdomar. Sayers (2014) påminner också om att personalen i konstmuseerna borde vara medveten om sin egen höga nivå av kulturellt kapital så att de inte riktar sig bara till erfarna konstkonsumenter utan också till nya museibesökare.

Pierre Bourdieu och Alain Darbel (se Mason & McCarthy, 2006) fortsätter med anknytning till det här att konst kan vara ett medel för att skapa skillnader i social status, fastän det formellt sett handlar om offentlig egendom. Konstintresset signalerar ens kulturella kapital och sociala status, varvid konstmuseernas och konstgalleriernas verkliga funktion är att stärka konstkonsumenternas samhörighetskänsla och utestänga andra grupper. (Ibid.) Med anknytning till det här har internationella undersökningar observerat att de välbärgade är mycket överrepresenterade bland konstmuseibesökarna, varvid de också har en högre nivå av kulturellt kapital än folk i genomsnitt (Merriman, 2016, 2; Mason & McCarthy, 2006).

3.2 SKOLANS OCH UNGDOMSKULTURENS BETYDELSE

Orsaken till att ungdomar oftast besöker konstmuseer med skolan och sällan självständigt är inte bara att museerna misslyckas med att vara intresseväckande för dem – ungdomskulturen och ungdomarnas egna attityder spelar också en viktig roll. David Mason och Conal McCarthy (ibid.) argumenterar att ungdomskulturens särdrag är viktiga när det gäller ungdomarnas besök, eller brist på dem, fastän det i allmänhet är klassspecifika faktorer som har stor betydelse för besök vid konstmuseer. Enligt Paul Willis (1984) utvecklas ungdomskultur som ett slags motkultur till vad ungdomarna ser som de vuxnas kultur. Ur denna synvinkel representerar konstmuseerna inte någonting fjärran och ouppnåeligt utan snarare de vuxnas värld som de som identifierar sig med ungdomskulturen tar avstånd från. Som nämnts ovan ser ungdomarna även teatrar som rum och kulturtjänster för vuxna, och troligen gäller detsamma även andra kulturtjänster, som åtminstone i ungdomars ögon representerar vuxenkulturen.

Skolresornas betydelse för att utmana denna bild är stor, speciellt för de ungdomar vars familjer inte brukar besöka konstinstitutioner. Även om familjen har konstaterats vara den viktigaste platsen för utveckling av ungdomarnas kulturella kapital och teaterintresse (Anderson et al., 2014; Martin et al., 2012), betyder det inte att skolan inte skulle spela någon roll alls för deras konstbesök, snarare tvärtom. Det är svårt att ändra familjernas vanor, men det går att systematisera skolans verksamhet. (Martin et al., 2012.) Skolan kan ha en stor betydelse för ungdomarnas attityder till kultur. Speciellt när det gäller ungdomar som har liten eller ingen erfarenhet alls av föreställande konst kan skolan vara den enda plats där de får kontakt med teater eller andra konstformer.

Det kvittar ändå inte hur skolan genomför elevernas kulturorientering: lärarna har en stor betydelse för elevernas kunskaper i kultur och även för teaterupplevelsen i sig. Madonna Stinson och Bruce Burton (2016) studerade lärarnas roll för elevernas teaterintresse och iakttog att för många elever är läraren en oersättlig vägvisare till teater. Eftersom erfarenheter om föreställande konst leder till fortsatt engagemang och uppmuntrar att besöka teater själv, kan skolan och läraren vara av stor vikt som konstmentorer – särskilt för oerfarna teaterbesökare. Lärarna

som intervjuade av Stinson och Burton tyckte att samtal efter teaterbesök fördjupar elevernas förståelse för teater och ger dem precisare verktyg att artikulera sina tankar om föreställningen med, såsom att kommentera teateruppsättningens artistiska tolkning av pjästexten. (Ibid.)

Utöver samtal efter teaterbesök ansågs förberedelser före besöken också som en betydande faktor för en framgångsrik teaterupplevelse. Speciellt gällande utmanande pjäser såsom Shakespeares klassiker ledde några elevers brist på tillräckliga förberedelser till att de blev uttråkade. Förberedelserna ska ändå inte vara sådana att de stör eleverna så de inte kan hänge sig åt teaterupplevelsen. Några intervjuade elever påpekade att uppgifterna kring föreställningen hindrade dem från att koncentrera sig på pjäsen. (Ibid.) Fastän resor till teatrar arrangeras av skolan skulle det vara bättre för en utveckling av teaterintresset om eleverna gavs möjlighet att bara njuta av föreställningen och behandla upplevelsen genom samtal, inte uppgifter.

Enligt Christine Sinclair & Ricci-Jane Adams (2014) verkar det som att ungdomar gör en tydlig åtskillnad mellan aktiviteter som anknyter till skolan och aktiviteter som anknyter till fritiden, varför uppmärksamhet borde fästas vid att resorna blir så trivsamma som möjligt för ungdomarna. Av den här anledningen borde eventuella diskussioner i skolan gällande upplevelsen inte kännas som läxor eller skoluppgifter, utan de skulle hellre få vara inspirerande och avspända. Det är inte enkelt att balansera mellan skolresans obligatoriska natur och elevernas trivsel, men ett sätt att öka resans meningsfullhet för eleverna skulle vara om de fick ha ett ord med i laget om resans innehåll.

4 Svenskan och finlands-svenskarna i den finländska kulturpolitiken

Även om Konsttestarprojektet inte direkt har att göra med offentlig kulturpolitik anser vi att det är värt att gå igenom den finländska kulturpolitiken i början av rapporten när det gäller hur den tar hänsyn till barn och ungdomar, den svensktalande befolkningen och särskilt svensktalande ungdomar. Såsom granskningen visar är barn och ungdomar en stark del av den nationella kulturpolitiken. Svenska språket och svensktalande människor får däremot nuförtiden nästan ingen direkt uppmärksamhet i program, strategier och projekt på nationell nivå. Detsamma gäller även svensktalande ungdomar. Det här framhäver motiven för en starkare regional och lokal kulturpolitik för kommuner och aktörer inom tredje sektorn, ifall språkfrågor och att nå ungdomar anses som viktigt för alla. Det finns också behov av nationella projekt i stil med Konsttestarna som öppnar möjligheter för barn och ungdomar i svensk- och tvåspråkiga regioner att njuta av konsten på sitt eget modersmål på samma villkor som andra språkgrupper. Som resultaten av intervjuerna med ungdomarna och konstinstitutionerna visar, finns det utrymme dels för försöka att stärka ungdomarnas konstintresse i allmänhet och dels för att utvidga det svenskspråkiga utbudet, och om man kan skapa kontinuitet i åtgärderna kommer det säkert att ske framsteg.

4.1 GRUNDLÄGGANDE PRINCIPER FÖR DEN FINLÄNDSKA KULTURPOLITIKEN

Med kulturpolitik menar vi här offentliga åtgärder för kulturen. Dessa omfattar beslutsfattande inom branschen, beredning av lagstiftning, administration, tjänsteproduktion samt finansiering och annat stöd. I Finland leds kulturpolitiken av Undervisnings- och kulturministeriets kultur- och konstpolitiska avdelning. Betydande offentliga eller halv-offentliga aktörer som delvis verkar under ministeriet är Centret för

konstfrämjande, Museiverket, kommunerna och olika läroanstalter i konstbranschen. (Kangas & Pirnes, 2015.)

Staten är den mest betydande enskilda kulturfinansiären i Finland. Kulturens och konstens andel av statens budget år 2017 var 500 miljoner euro (0,8 procent). Hälften av detta var medel från Veikkaus. Även kommunerna är viktiga finansiärer. Totalt finansierar de kultur med ungefär 750 miljoner euro per år. Nästan hälften av dessa pengar går till biblioteken. Sammanlagt är det direkta offentliga stödet till konst och kultur långt över 1 miljard euro per år. Det är mer än 90 procent av alla årliga bidrag till kultur och konst. Formerna för statligt stöd är konstnärstipendier, statsandelar, annat konstsamfundstöd och statsunderstöd enligt prövning. En del konstnär-, konstsamfunds- och statsunderstöd delas enligt prövning ut av aktörer som agerar under ministeriet, såsom Centret för konstfrämjande (Taike) och Finlands filmstiftelse. Specialstöd till kulturarvsverksamhet delas ut av Museiverket. Staten stöder konst och kultur även indirekt till exempel med hjälp av skattefrihet för konstnärstipendier och nedsatt mervärdesskatt på kulturtjänster. (Ibid.; Undervisnings- och kulturministeriet, 2020a.)

Finansieringen av konst och kultur samt offentliga kulturtjänster färgas av en universalitetsprincip som är typisk för samhällspolitiken inom hela välfärdsstaten (Kuusi, 1961). Detta innebär att ingen specialgrupp favoriseras när det delas ut stöd eller erbjuds tjänster som är avsedda för alla. I Finland grundar sig universalitetsprincipen starkt på förvaltningslagen som framhäver att förvaltning och tjänster ska erbjudas alla likvärdigt. Syftet med kulturpolitiken i enlighet med universalitetsprincipen är att öka det allmänna välbefinnandet, minska elitismen och jämna ut socioekonomiska skillnader genom konst och kultur, såväl när det gäller konsumtion och fritidsintressen som när det gäller yrkesverksamhet.

Sedan 1970-talet har det dock förekommit sprickor i universalitetsprincipen. Grupper som barn, ungdomar, äldre, svensktalande, samer och invandrare beaktas separat i vissa kulturpolitiska program, organ, tjänster och åtgärder. Dessa omfattar exempelvis betoningen på barnkultur inom Undervisnings- och kulturministeriet, YLE Fem, specialstöd för åtgärder för att stimulera de samiska språken och karelskan, eller Taiikes specialstöd för mångkulturell konst. ”Specialgrupper inom specialgrup-

perna”, såsom till exempel unga svensk- och tvåspråkiga, eller skillnader mellan olika socioekonomiska grupper, får lite uppmärksamhet i den nationella kulturpolitiken, trots några få undantag. När det gäller särskilda kulturella grupper betonas ofta betydelsen av den icke-offentliga sektorns aktörer i fråga om stöd och tjänsteproduktion. Såväl stiftelser som organisationer, men även kommuner, är väldigt viktiga aktörer när det gäller att finansiera eller organisera verksamhet för enskilda grupper. Beaktansvärt är att stiftelser, men speciellt organisationer och föreningar, får direkt eller indirekt offentligt stöd för sin verksamhet. När det gäller två- och svenskspråkig verksamhet hör Svenska Litteratursällskapet i Finland, Svenska kulturfonden och Föreningen Konstsamfundet till bidragsgivarna. (Hirvi-Ijäs 2014, 62–71; Nygård-Fagerudd & Kosk 2016, 36–37, 73, 75–76; Pyykkönen & Saukkonen, 2015.)

Kulturpolitiken lutar sig enligt den allmänna samhällspolitiska linjen starkt mot universalitetsprincipen, men vad beror det på att specialgrupperna även får nationell uppmärksamhet när man pratar om dess principer och åtgärder? För det första har den påverkats av stärkandet av jämlikhetsprincipen under det senaste årtiondet, som syftar till att alla sociala grupper behandlas så jämlikt som möjligt när det gäller tjänsternas tillgänglighet och allas möjlighet att delta i verksamheten. För de flesta minoritetsgrupper innebär detta en viss särskild uppmärksamhet. Till exempel i Statsrådets nationalspråksstrategi (2012, 10) hänvisas till svenskspråkigas ställning enligt följande:

I vissa fall kan emellertid genuin språklig likvärdighet kräva särlösningar för olika språkgrupper eller områden. För att tjänsterna ska kunna produceras på ett effektivt och högkvalitativt sätt kan det exempelvis behövas mindre enheter eller andra slags lösningar. En målinriktad kostnadsstruktur kan därmed i vissa fall avvika från ett symmetriskt sätt att ordna exempelvis vård eller annan service, som bedöms fungera dåligt.

För det andra baserar sig uppmärksamheten på särskilda grupper på några centrala principer som under lång tid väglett den finländska kulturpolitiken, varav vissa också återspeglas i ministeriets kulturtemaområden. Dessa omfattar till exempel kulturmedvetenhet, kulturdemokrati och kulturell demokratisering, delaktighet och tillgänglighet samt jämlikhet

och kulturella rättigheter (Undervisnings- och kulturministeriet, 2017a; se även Häyrynen, 2006, 105–128).

4.2 SVENSKAN OCH FINLANDSSVENSKHETEN I DEN NATIONELLA KULTURPOLITIKEN

Finlandssvenskarna kallas ofta för en nationell minoritet i administrativt språkbruk (se till exempel Utrikesministeriet 2019). Samtidigt som svenska språket och finlandssvenskarna har sina egna roller i Finlands nationella helhetskultur, har dessa även sina särställningar (Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016, 22). Svenska språkets och den svensktalande befolkningens ställning i Finland har beaktats i den 17:e, 51:e och 79:e paragrafen i grundlagen och till exempel i språklagen (L 423/2003). Den svensktalande befolkningen har genom sina egna institutioner möjlighet att besluta om sin identitet och kultur med stöd av den offentliga sektorn. Svenska språkets och den svensktalande befolkningens ställning i Finland grundar sig delvis även på internationell och europeisk lagstiftning för kulturella rättigheter. Dessa omfattar till exempel Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk och ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter. I praktiken är bland annat de direkta och synliga offentliga kulturpolitiska strukturerna få och enligt undersökningar och utredningar komplicerar detta den kulturella autonomi som garanteras i lagen. Därtill har några ansett att det finlandssvenska kulturinstitutions- och organisationsfältet är för oenhetligt för att autonomi ska kunna uppnås i praktiken. (Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016, 22–26; Pyykkönen & Saukkonen, 2015; Undervisningsministeriet, 2002, 28)

Europarådet har kritiserat Finland för det svaga tryggheten av minoriteternas rättigheter och språkliga rättigheter och principer i den nuvarande tjänstestrukturen, eftersom tjänster på svenska inte längre kan garanteras, till exempel i nationella myndighetsinstitutioner (Europarådet, 2012). Undervisningsministeriet, som svarar för kulturen, har varit medvetet om detta ända sedan år 2002.

Det finlandssvenska kulturlivets interna strukturer är delvis svaga. Litteratur och teater är traditionellt starka och språkbundna områden i den finlandssvenska

kulturen men den allmänna bilden är att finlandssvenska konstinstitutioner och organisationer är små och oenhetliga. Det finns en skara svenskspråkiga kulturtjänstemän i den offentliga sektorn som är anställda av kommuner men det saknas sådana tjänstemän i statens kulturförvaltning som skulle ha ett klart finlandssvenskt mandat. Ett problem är att det saknas bindande lagstiftning om svenskspråkiga kulturtjänster. Grundlagen definierar nog svenska språket som Finlands andra nationalspråk och lagstiftningen garanterar att svenskspråkiga har rättigheter att få service på svenska i offentlig förvaltning. De mer specifika formuleringar saknas i hur svenskspråkigas rätt till konstnärliga och kulturella tjänster garanteras. Den finlandssvenska kulturen har, förutom statens insatser, lyckats skapa ett starkt privat fondsystem. Synergifördelar mellan offentlig finansiering och fondfinansiering är viktiga. (Undervisningsministeriet, 2002, 28.)

Under de senaste åren har det antytts att finlandssvenskarnas och språkets ställning har försämrats i den nationella kulturpolitiken (till exempel Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016; Hirvi-Ijäs, 2014). Under 2000-talet har uppmärksamheten på det svenska språket och finlandssvenskheten i nationella program och strategier gradvis minskat till en statlig riktlinje om att tvåspråkighet bör beaktas vid tillhandahållandet av lokala kulturtjänster i vissa områden, samt att allmänna omnämmanden av att den svensktalande befolkningens kulturella rättigheter bör noteras (se till exempel Undervisningsministeriet, 2009). Svenska språkets och de svenskspråkigas ställning beaktas även när flerspråkighetens och den kulturella mångfaldens berikande inverkan på det finska kulturlivet lyfts fram (se till exempel Undervisnings- och kulturministeriet, 2017a, 25). De faktiska statliga kulturpolitiska åtgärderna har också tydligt minskat. Nationellt sett viktiga kulturpolitiska projekt genomförs nuförtiden till stor del utan att särskilt iakttas svenskspråkigheten. (till exempel Undervisnings- och kulturministeriet, 2018.)

På nationell nivå noteras svenskspråkighet fortfarande emellanåt i rapporter och utredningar om kulturtjänster och kulturverksamhet samt kulturhandledning (till exempel Undervisnings- och kulturministeriet, 2011, 53). Svenskan beaktas inte heller som ett publikationsspråk vid ministeriet (Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016, 17–18). Till exempel år 2009 syntes svenska språket endast i form av svenskspråkiga sammanfattningar i några publikationer och det utkom inga sådana publikationer som skulle ha behandlat endast svenskspråkig konst, kultur eller kultur-

politik, och inga översättningar av någon finskspråkig publikation gjordes (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020a). Den senaste svenskspråkiga publikationen som har att göra med kulturpolitiken är såvitt vi vet utredningen *Rättvis kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna* från år 2008 (Koivunen & Marsio, 2008).

Den direkta administrativa uppmärksamheten som riktas mot den svenskspråkiga kulturen har minskat och detta syns även i verksamheten i de kulturpolitiska arbetsgrupperna vid Undervisnings- och kulturministeriets och i enskilda myndigheters arbetsuppgifter. Ännu i början av 2000-talet fanns det en intern arbetsgrupp vid Undervisnings- och kulturministeriet som var ansvarig för att utveckla den svenskspråkiga kulturen. Enligt den information som vi har fått har denna inte samlats under de senaste dryga tio åren. För tillfället finns det ingen enskild myndighet vid ministeriet som särskilt skulle fokusera på frågor om finlandssvenskarna eller svenska språket. Personalen på den kulturpolitiska avdelningen deltar dock i sektorsövergripande administrativa samarbetsgrupper där den svenskspråkiga kulturen behandlas. Dessa är till exempel samarbetsgrupperna för nordiska och internationella ärenden samt lagarbetsgruppen och arbetsgruppen Kulturpolitik, invandrare och främjande av kulturell mångfald. Dessutom står de svenskspråkigas ställning på dagordningen när det gäller kultur och regionalpolitik. Kulturverksamhet och kulturtjänster i starkt svenskspråkiga regioner ska hållas levande och i jämlik ställning med resten av landet. Enligt ministeriets personal riktar den senaste lagen om kulturverksamhet i kommunerna uppmärksamheten på den regionala jämlikheten i kulturpolitiken. I lagen om konstnärsstipendier, som påverkar ministeriets verksamhet, är språk och region viktiga kriterier för likabehandling och lika fördelning av bidrag. Lagen påverkar också verksamhetsprinciper och kommittéer i Centret för konstfrämjande som är underställt ministeriet.

När vi diskuterade den svenskspråkiga kulturens ställning med ministeriets kulturpolitiska myndigheter ansåg de att det finns tre huvudsakliga orsaker till att beaktandet av den svenskspråkiga kulturens administration har minskat. Dessa återspeglar allmänna förändringar i förvaltningskulturen:

- förvaltningslagen och andra lagar och förordningar som reglerar myndigheternas likvärdiga verksamhet

- faktorer som anknyter till svenskspråkig kultur ses som en del av beslutsfattandet som rör den allmänna kulturen. Grundlagen och preciserande språklagsstiftning är grund för detta
- vid ministeriet finns det överhuvudtaget inga sådana formella och fasta arbetsgrupper som skulle koncentrera sig på specialområden, utan grupper sammankallas ibland och samarbete görs vid behov.

Naturligtvis syftar lagen inte direkt till att minska regeringens handlingsutrymme beträffande finlandssvensk kultur. Till exempel förvaltningslagen föreskriver inte att svensktalande inte ska beaktas särskilt vid administrationen av olika sektorer. Myndigheterna ansåg emellertid att lagens instruktioner om likabehandling av alla grupper hade bidragit till att specialförvaltningsorgan, arbetsgrupper och myndighetspositioner med särskilt fokus på svenskspråkiga och finlandssvenska hade minskat i antal. Nya lagändringar ansågs dock inte ha påverkat de nationella formerna för finansiering av svenskspråkig kultur.

Konstförvaltningen vid Centret för konstfrämjande syftar till att ta hänsyn till regionala och språkliga aspekter. I lagen (L 657/2019) om Centret för konstfrämjande konstateras det att ”när en kommission tillsätts ska det ses till att den får en mångsidig konstnärlig och övrig sakkunskap och att språkliga och regionala synpunkter beaktas” (§6). I praktiken är dock svenska språkets ställning varierande eftersom det endast när det utnämns ledamöter till konstkommissioner inom litteratur- och scenkonstbranschen förutsätts att minst en av ledamöterna är svenskspråkig (Centret för konstfrämjande, 2020a). I regionala konstkommissioner finns det svensktalande ledamöter i sådana regioner där de bor fler svensktalande (Centret för konstfrämjande, 2020b). Rapporterna om offentliga stipendiebeslut visar att svensktalande och finsktalande konstnärer är i likvärdig position när fördelningen av bidrag granskas relativt. De svenskspråkigas kvot av dem som till exempel får verksamhetsbidrag för offentlig konst och kultur samt årliga verksamhetsbidrag av Centret för konstfrämjande motsvarar såväl andelen svensktalande i hela landets befolkning som andelen svenskspråkiga konstnärer, institutioner och samfund av alla aktörer inom konstbranschen. (Sokka, 2016, 22.)

Wivan Nygård-Fagerudd och Mikael Kosk (2016, 18) avgör att en mer allmän administrativ uppfattning om svenska språkets och de svensk-

språkigas ställning påverkar kulturpolitiken. De hänvisar till Finlands utrikesministeriums rapport till Europarådet år 2010 om hur skydd av nationella minoritetsgrupper har genomförts. Här kallas de svensktalande för en tvåspråkig minoritet. Enligt Nygård-Fagerudd och Kosk är detta en felaktig utgångspunkt eftersom svensktalande inte definierar sig själva som tvåspråkiga utan i främsta rummet borde bemötas som svenskspråkiga. Nygård-Fagerudd och Kosk (ibid., 18–19) förmodar att svenskans status som ett gemensamt ”kulturpolitiskt språk” i de nordiska länderna möjligtvis har bidragit till att språket och minoriteten som talar det inte får så mycket uppmärksamhet i den nationella kulturpolitiken. De tolkar även Undervisningsministeriets rapport från 2010 om kulturens framtid så att finska språket anses vara grunden för den finländska kulturpolitiken, och svenska språket erbjuds en ställning som ett språk för nordiskt kultursamarbete och som ett språk som kan förmedla värderingar mellan de nordiska länderna (ibid.). Denna orientering syns även i Statsrådets (2012, 13, 14) nationalspråksstrategi:

I de nordiska länderna fungerar det svenska språket som en plattform för samförstånd och för en gemensam värdegrund. Den gemensamma kulturella och språkliga bakgrunden skapar en starkare känsla av samhörighet och förtroende och främjar på så sätt samarbetsmöjligheterna. Detta gäller allt slags samarbete. Att kunna tala eller förstå svenska ger därför ett mervärde på det praktiska planet i de nordiska kontakterna och inom det nordiska samarbetet, också när något annat språk används till exempel i dokument i samband med handel.

Maria Hirvi-Ijäs (2014, 28–32) säger att den finlandssvenska kulturen har framhävts i språklagskommitténs överväganden under 2000-talet och getts tre olika betydelser. På grundval av dessa betydelser borde man ta hänsyn till den finlandssvenska kulturen även kulturpolitiskt: För det första är det svenska språket historiskt sett en del av den finländska nationella identiteten. För det andra är svenskan en viktig del av den regionala och lokala kulturen i vissa regioner med anledning av den regionala centraliseringen. För det tredje, såsom tidigare påpekats, är svenska språket ett sätt för Finland och finländarna att skapa bredare nordiska kulturella kontakter och gemenskaper. Även Nygård-Fagerudd och Kosk (2016, 18) betonar att svenskan i kulturlivet inte borde granskas endast ur den svenskspråkiga befolkningens synvinkel. Kunskap i

och förståelse av svenskan som kulturellt språk möjliggör att även den finskspråkiga delen av befolkningen i högre grad kan delta i svenskspråkig kulturverksamhet. Så här kan det också påpekas att svenskspråkiga kulturyttringar potentiellt kan nå en miljonpublik i Finland, förutsatt att gynnsamma förutsättningar för att ta emot svenskspråkig kultur kan byggas upp (Hirvi-Ijäs, 2014, 32).

Det centrala syftet i nationalspråkstrategin från år 2012 är att det ska finnas två livskraftiga nationalspråk i Finland, finska och svenska, också i framtiden. I strategin anges att lagarna till stor del är i sin ordning, men det finns brister i det praktiska genomförandet på alla områden inom ministeriet. För kulturens del framhäver strategin att det finns sådant som behöver åtgärdas för att såväl den finsk- eller svenskspråkiga som den gemensamma kulturproduktionen ska vara tillgänglig för alla, och att alla kan förstå olika uttryck utan att språket blir ett hinder. I strategin lyfts speciellt Yles och bibliotekens roll fram i det tvåspråkiga brobyggande arbetet. I strategin får Undervisnings- och kulturministeriet även i uppgift att med tillräcklig finansiering av översättningar säkra inbördes förståelse mellan språkliga grupper och dess konst, kultur och kulturarv. (Statsrådet, 2012, 40, 44)

Nygård-Fagerudd och Kosk konstaterar att man inom kulturbranschen konsekvent kan tillämpa nationalspråksstrategins rekommendationer och praktiska råd för myndigheter och institutioner. Det konstateras i strategin att det i framtiden behövs nya lösningar och strukturer för att säkra livskraftig tvåspråkighet och språkliga basrättigheter. Nygård-Fagerudd och Kosk anser att detta stämmer väl överens med en hållbar kulturpolitik. Enligt dem är kulturens språkliga dimension så dyrbar att språkpolitik och kulturpolitik inte kan skiljas åt. (Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016, 19.)

En del av den offentliga kulturpolitiken är offentligt ägda och finansierade kulturinstitutioner, såsom Finlands Nationalmuseum, Nationaloperan eller Nationalteatern samt kommunala museer, teatrar och orkestrar. På kulturinstitutionsnivå har tjänsteutbudet knappast granskats utifrån språk, varken i politiska dokument eller i studier. Majoriteten av de nationella kulturinstitutionerna är finskspråkiga och har bara verksamhet på finska. Även i många tvåspråkiga kommuner kan det, trots lagstiftningen, vara svårt att få svenskspråkig service, till exempel i konstmuseer. (Nygård-Fagerudd & Kosk, 2016).

Till exempel Wivan Nygård-Fagerudd och Mikael Kosk (2016, 57) framhäver att betydelsen av egenspråkiga institutioner och föreningar är väldigt stor för den svensktalande befolkningens kultur och identitet i Finland. Det finns en nationell svenskspråkig kulturinstitution, Svenska Teatern. Det finns fyra regionala och lokala svenskspråkiga teatrar som får statsandelsfinansiering, och fem museer, men inga orkestrar (Undervisnings- och kulturministeriet, 2019a; 2019b). Dessutom finns det en del kommunalt finansierade eller understödda svenskspråkiga kulturinstitutioner i svensk- eller tvåspråkiga städer. När det gäller litteraturen har publiceringen av svenskspråkig litteratur fortsatt sin kvantitativa nedgång. Medan 672 svenskspråkiga verk publicerades i vårt land år 2007, var siffran för år 2017 461 verk (Nationalbiblioteket, 2019). Minskningen av antalet utgivna publikationer gäller dock inte bara svenskspråkig litteratur utan det totala antalet utgivna publikationer håller på att minska i Finland.

I sin pamflett utför Nygård-Fagerudd och Kosk (2016, 56–78) en sektoriell uppdelning av den svenskspråkiga konstens situation och tillhörande kulturpolitik i Finland. Som ett sammandrag av deras presentation lyfter vi upp följande faktorer:

- Det syns att produktionen och konsumtionen av svenskspråkig konst har minskat lite beträffande litteratur och medier, men även beträffande scenkonst.
- Konstbranscherna har väldigt olika verksamhetsförutsättningar, beroende på aktörens eller institutionens status och resurser. Framför allt kämpar svensktalande aktörer på det fria fältet med resursbrist och osäkerhet.
- Svenskspråkig scenkonst (speciellt teater) och i viss mån även andra sektorer, lider av det faktum att finskspråkiga publikationer inte hittar dem. Skribenterna anser att film och television däremot kan berätta historier som förkroppsligar både Finland och finlandssvenskhet, och som därmed är mer lättillgängliga för alla finländare.
- Inom många sektorer är den svenskspråkiga konsten livskraftig. Till exempel inom musikbranschen finns det många artister, organisationer och evenemang. Den finlandssvenska musiken spelar också en viktig roll när den nationella finländska identiteten skapades historiskt. Där betonas den svenskspråkiga musikens roll i Finland.

- De presenterar flera olika beslutsmodeller för att förbättra den svenskspråkiga konstens funktionalitet så den kan locka till sig nya publikker. Tre modeller lyfts fram på flera ställen: (i) att öka finansieringen och försäkra sig om fortsatt finansiering för att konstnärerna ska ha möjlighet att göra sitt arbete heltid och därigenom öka antalet produktioner och höja kvaliteten på produktionerna; (ii) att öka antalet svenskspråkiga produktioner på nationella, för tillfället finskspråkiga institutioner; (iii) att förbättra samarbetet mellan olika slags institutioner och aktörer inom alla konstbranscher.
- Som andra åtgärder för att förbättra den svenskspråkiga kulturens ställning lyfter de bland annat fram skydd av svenskspråkig konstnärlig utbildning, bibliotekens funktioner (till exempel digitaliseringen) och förbättring av samarbetet, förbättring av översättarnas verksamhetsvillkor samt utveckling av samarbetet mellan finansierarna.
- Det bör naturligtvis noteras att många av de ovannämnda frågorna berör den finländska konstsektorn som helhet, inte bara svensktalande aktörer. Men till exempel bristen på finsktalande publik är en typisk utmaning för svenska institutioner.

4.3 SVENSKSPRÅKIGA UNGDOMAR SOM SPECIALGRUPP I UNGDOMS- OCH KULTURPOLITIKEN

Fokus i denna rapport ligger framför allt på konstens tillgänglighet ur barns och ungdomars perspektiv i tvåspråkiga regioner, speciellt ur åttondeklassarnas perspektiv. På grund av detta är det viktigt att skapa en översikt över hur svenska språket och svensktalande ungdomar behandlas inom ungdomspolitiken. Det hör trots allt till ungdomspolitikens uppgifter att starta, finansiera eller på annat sätt hantera projekt som strävar efter att nå två- eller svenskspråkiga ungdomar. Detta gäller även för det kulturinriktade ungdomsarbetet. Genom att öppna upp den politiska bakgrunden är det möjligt att bättre förstå åsikterna och erfarenheterna såväl hos de konstinstitutioner som stått värd för konsttestarnas besök som hos de svensk- och tvåspråkiga kommunernas åttondeklassare. Därtill kan deras åsikter tolkas i förhållande till behoven i framtidens ungdomspolitik och liknande projekt.

4.3.1 Ungdomspolitiken samt svenska språket och den svenskspråkiga kulturen

Undervisnings- och kulturministeriet har en ungdoms- och idrottspolitisk avdelning som ansvarar för att samordna och utveckla ungdomsarbete och ungdomspolitik (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020b). ”Ungdomspolitikens mål är att förbättra de ungas uppväxt- och levnadsförhållanden samt interaktionen mellan olika generationer. Detta eftersträvas genom samarbete mellan olika områden. Ungdomsarbetets mål är att stöda de ungas utveckling, självständighetsprocess och delaktighet i samhället.” (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020c.)

Ministeriets verksamhet grundar sig på Ungdomslagen (L 1285/2016), förordningen om ungdomsarbete och ungdomspolitik (211/2017) och på det riksomfattande programmet för ungdomsarbete och ungdomspolitik (RUNGPO) som Statsrådet har godkänt. De skapar målsättningar för den finländska ungdomspolitiken vars tyngdpunktsområden varierar enligt regeringsprogram. I det nyaste RUNGPO-programmet ligger tonvikten på förebyggande av utslagning genom att trygga en smidig vardag och samhälleligt deltagande samt öka känslan av förtroende och trygghet (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020d). Programmen visar hur gruppen ”ungdomar” förstås inom förvaltningen och dess understöds- och tjänsteverksamhet – eller hur den borde förstås. I det nyaste programmet betonas att tjänsteverksamheten riktar sig till alla personer under 29 år genom att främja likvärdighet och jämlikhet samt ett jämlikt förverkligande av rättigheter (ibid., 10).

Lika lite som på Undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska avdelning finns det några egna ansvariga personer eller arbetsgrupper för Finlands svensktalande ungdomar på idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen. Likställighetsaspekten beaktas, men den säkras till stor del inom ramen för universalitetsprincipen. Syftet är att säkerställa alla ungdomars välbefinnande samt möjligheterna till fritidsintressen och aktiviteter. Denna princip omfattar också rätten att få service på båda nationalspråken. Säsom för kulturens del är svenskspråkiga och tvåspråkiga organisationer väl representerade både bland sökande och mottagare av finansiering även när det gäller statsunderstöd, allmänna understöd och specialunderstöd inom ungdomsfältet. Andelen svenskspråkiga aktörer

som ansökt om och mottagit bidrag har under de senaste åren stått i proportion till eller till och med varit större än andelen svenskspråkiga i landet.

I våra diskussioner med företrädare för ministeriet konstaterades att särskilt stöd eller riktlinjer inte ansågs nödvändiga eftersom det svenskspråkiga fältet, enligt företrädare för ministeriets ungdomspolitiska avdelning, har varit mycket aktivt i ansökningar och anordnande av evenemang och tjänster under de senaste åren. Ministeriets företrädare ansåg också att svenskspråkiga aktörer har lång erfarenhet av samarbetsnätverk och bidragsansökningar. Hen menade emellertid också att man haft begränsade möjlighet att fokusera på svenska särfrågor eftersom den ungdomspolitiska avdelningen är liten och det inte finns någon möjlighet att frigöra separata resurser.

Det senaste RUNGPO-programmet syftar till att förbättra barns och ungdomars uppväxts- och levnadsförhållanden genom arbete och utbildning. Dess huvudsakliga fokus ligger på ungdomar i utsatta socioekonomiska positioner. Under detta parapy nämns särskilt bland annat ungdomar med en utmanande livssituation, det vill säga bostadslösa, utbildade och arbetslösa, de som lider av psykisk sjukdom och missbruksproblem, de som är ensamma, de som har inlärningssvårigheter och de som kämpar med bristande självförtroende. Åtgärderna för fritidsverksamhet (Valtti-verksamhetsmodellen) avser ”unga som riskerar att bli utan hobbyer på grund av exempelvis funktionsnedsättning, boendeort, etnisk bakgrund eller ekonomisk situation.” (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020d, 20). I samband med den samhälleliga verksamheten nämns separat de unga som hör till etniska språk- och kulturminoriteter eller har immigrantbakgrund samt handikappade och ungdomar med funktionsnedsättning (ibid., 20). När man behandlar diskriminering nämner man ”i synnerhet romska ungdomar, unga med invandrarbakgrund och unga med funktionsnedsättning samt unga som hör till sexuella minoriteter och könsminoriteter för diskriminering” (ibid., 27).

Såväl språkfrågor som svenskspråkighet noteras alltså i programmet. I bakgrundstexten lyfts det fram att ”Finlands tvåspråkighet är en utgångspunkt för genomförandet av åtgärderna i programmet” och språket nämns som en av de faktorer som ger ungdomarna olika utgångspositioner (ibid., 12). I synnerhet betonar man tvåspråkighet när man berättar

om riktlinjer och tyngdpunkter för riksomfattande kompetenscentrum på ungdomsfältet. Målet är att stärka och utveckla det finlandssvenska ungdomsarbetet och möjliggöra lika tillgång till tjänster för svensktalande och finsktalande ungdomar. ”Tvåspråkigheten kommer att synas starkt i kompetenscentrumens verksamhet för att utvecklingen av det finlandssvenska ungdomsarbetet ska stärkas och för att de svenskspråkiga ungdomarnas rätt till tjänster inom ungdomsarbetet till denna del ska tillgodoses.” (Ibid., 36.)

Såsom nämnts ovan har nationella lagar och sektorsövergripande program som inrättats av Statsrådet en betydande och rambildande inverkan på ministeriets riktlinjer för ungdomsverksamheten. Å ena sidan dikterar dessa att alla ungdomar måste beaktas i verksamheten, vilket på grund av resursbrist sätter press på beslutsfattare och tjänster att följa universalitetsprincipen. Å andra sidan uppmanar de ministeriets personal att till att särskilda grupper av ungdomar beaktas i kultur- och ungdomspolitik. Även om det inte finns specialmyndigheter, -arbetsgrupper eller -program för svenskspråkiga ungdomar så diskuteras deras position vid beslutsfattandet kring finansiering av och serviceproduktion inom ungdomsverksamheten.

4.3.2 Svenskspråkiga ungdomar i kulturpolitiken, i den grundläggande konstundervisningen och i den regionala kulturverksamheten för barn och unga

Som vi kan se ovan finns det för tillfället ingen sådan nationell kulturpolitik för svensk- eller tvåspråkiga ungdomar som skulle innebära till exempel specialfinansiering och särskilda åtgärder. I stället förväntas allmänna principer och politiska åtgärder på ministerienivå överföras till regionala och lokala aktörers verksamhet och realiserar där med särskild uppmärksamhet. Denna iakttagelse stöds även av våra diskussioner med tjänstemän vid ministeriet. Det finns några kontrollmekanismer för detta. En är Centret för konstfrämjande med sina regionala kommittéer. En annan är annan projektfinansiering där verksamheten riktas till särskilda grupper eller vissa regioner. Den tredje ”mekanismen”, som är mer fristående från statsstyrning i jämförelse med de ovannämnda, är verksamhet med inriktning på språkfrågor och kultur på det fria fältet och inom den

tredje sektorn. Det kan handla om regional och lokal verksamhet eller så kan verksamheten vara nationell men med tydliga regionala verkningar. Den regionala och lokala verksamheten representeras av kommunernas verksamhet och landskapens utvecklingsprojekt, av verksamheten inom regionala och lokala föreningar samt av organisationer som ansvarar för den grundläggande konstundervisningen. Ett bra exempel på nationell verksamhet med regionala verkningar är Konsttestarna där en nationellt styrd verksamhet uttryckligen strävar efter att erbjuda ungdomar som bor i olika regioner likadana möjligheter att besöka konstinstitutioner.

Centret för konstfrämjande, som delvis verkar under Undervisnings- och kulturministeriet, har ett särskilt bidrag för barnkultur. Det svenskspråkiga inslaget av sökande och mottagare av finansiering granskas regelbundet. Syftet med finansieringen är att främja arbetstillfällen för konstnärer som arbetar inom barnkultur och att främja den lokala tillgången på barn- och ungdomskultur, det vill säga att tillhandahålla lokala kulturtjänster eller webbaserade kulturtjänster, -aktiviteter och -evenemang i områden där de annars inte förekommer i så hög grad. I ansökningsomgången för 2019 finansierades sju projekt (av sammanlagt 38 projekt under 2019) med de särskilda bidragen som syftar till att främja barn- och ungdomskulturen speciellt i svensk- och tvåspråkiga områden. Dessutom finansierades den svensk- eller tvåspråkiga barn- och ungdomskulturen genom specialbidrag från regionala kommittéer. (Centret för konstfrämjande, 2020b.)

Ministeriets kulturpolitiska avdelning har sådana verksamhetsområden, strategier och program som ger uttryck åt ovannämnda allmänna riktlinjer i ungdomspolitik. De mest betydande strategi- och programtexterna under den senaste tiden är *Förslaget till barnkulturpolitiskt program* samt *Principer och strategier av Förbundet för barnkulturcenter i Finland* (Undervisnings- och kulturministeriet, 2014). Även i ministeriets nyaste kulturpolitiska strategi noteras barn och ungdomar: ”Barns och ungas möjligheter att ägna sig åt konst- och kultureller hobbyverksamhet tryggas bland annat genom att utöka samarbetet med de förvaltningsområden samt den del av den övriga offentliga förvaltningen och tredje sektorn som ansvarar för idrotts-, ungdoms- och utbildningspolitiken.” (Undervisnings- och kulturministeriet, 2017a, 42). I strategins framtida scenario anses att det är önskvärt att de strukturer som stöder likställigt

deltagande förbättras (ibid., 31). Som helhet vill man att barnkulturen betraktas som ett av ministeriets kärnområden och tyngdpunktsområden (Undervisnings- och kulturministeriet, 2020e).

En betydande del av ministeriets verksamhet för att stödja barn och ungdomars kulturella deltagande sker i samband med skola och undervisning. Den grundläggande konstundervisningen spelar en nyckelroll. Det är en verksamhet som administreras av Utbildningsstyrelsen men Undervisnings- och kulturministeriet deltar starkt i den nationella planeringen och organisationen av verksamheten. Det handlar inte om konstundervisning i den grundläggande utbildningen, som föreskrivs i nationella läroplaner och andra liknande riktlinjer, utan om en läroplan utanför skolan med egna lokala läroplaner. Grundläggande konstundervisning organiseras av kommuner, samkommuner, föreningar, stiftelser och statliga institutioner. Grundläggande konstundervisning har sin egen lagstiftning (L 633/1998). Detta kräver att den som tillhandahåller undervisningen måste ha en jämställdhets- och likabehandlingsplan utarbetad för personal och elever, och måste ta hänsyn till exempelvis lika tillgång för regionala eller lokala språkgrupper eller etniska minoriteter.

I sin rapport från år 2019, *Mer än en hobby! En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland*, upptäckte Lasse Garoff att utbildningsinstitutionerna som tillhandahåller grundläggande konstundervisning är koncentrerade till stora samkommuner i södra Finland. Således är möjligheterna till grundläggande konstutbildning begränsade i mindre och mer avlägsna kommuner. I sin kartläggning nämner Garoff 14 svensk- eller tvåspråkiga kommuner där utbudet av grundläggande svenskspråkig konstundervisning är dåligt eller otillräckligt. (Garoff, 2019.)

Enligt Garoff är den främsta orsaken till detta att den statliga finansieringen är ojämnt fördelad mellan kommunerna. Enligt honom beror det på att vissa utbildningsanordnare får statsbidrag som grundar sig på timmar när de uppfyller kriterierna för läroplanen, medan andra inte får det. I synnerhet större utbildningsanordnare och mer etablerade aktörer får statsbidrag, medan endast ett fåtal mindre och mer kortlivade aktörer, som det finns klart fler av i små kommuner, har rätt till statsbidrag. Tack vare stabil finansiering har de institutioner som får statsandelar bättre förutsättningar att erbjuda långvarig och högklassig utbildning

än fritidsorganisationer eller organisationer med låg- och kortfristig finansiering, där undervisningen ges av timlärare utanför organisationen. Hållbara modeller finns i de kommuner som för länge sedan har investerat i fristående utbildningsinstitutioner som erbjuder grundläggande konstundervisning. Dessa kommuner har nu årtionden av erfarenhet av undervisning och får statsbidrag som en väletablerad del av finansieringen av den grundläggande konstundervisningen. Dessutom har grundläggande konstundervisning ofta integrerats i annan kommunal verksamhet som en del av en bredare utbildningsstrategi. Enligt Garoff finns det dock skillnader i små kommuners utbud eftersom vissa kommuner har lyckats konsolidera och stärka den grundläggande konstundervisningen genom nätverkande. (Ibid.)

Garoff (ibid.) påpekar att det behövs lösningar som syftar till att utrota de bakomliggande orsakerna till tillgänglighetsproblemen på nationell nivå. Dessa lösningar bör ha producerats av staten. Enligt honom måste staten agera på ett sådant sätt att den grundläggande konstundervisningen, speciellt i mindre kommuner, kan ökas så att 15–20 procent av barnen och ungdomarna på riksnivå kan delta i den. Dessutom är kommunernas inställning och engagemang mycket viktiga. I kommunerna bör grunden för konstfostran utvidgas genom att samarbetet mellan utbildningsorganisationer och andra aktörer utvecklas.

På det hela taget behövs, enligt Garoff (ibid.), ambitioner på nationell nivå för att inte bara barn och ungdomar som är särskilt intresserade av konst ska få utbildning av hög kvalitet, utan för att göra den grundläggande konstundervisningen tillgänglig för alla som är intresserade av den. Ett annat mål är tillgänglighet. Alla barn och ungdomar som är intresserade av konst bör ha möjlighet att delta i grundläggande konstundervisning om de så önskar.

Mot bakgrund av sina undersökningsresultat föreslår Garoff (2017, 99–110) åtgärder för att främja regional jämlikhet i grundläggande konstundervisning och därigenom garantera maximal tillgång till grundläggande konstundervisning i hela landet. I sina åtgärdsförslag tar han särskild hänsyn till de svenskspråkiga och andra ”underrepresenterade” grupperns ställning. Bland åtgärderna nämns att man för den grundläggande konstundervisningen borde skapa:

- regionala institutioner och riksomfattande paraplyorganisationer
- ett regelbundet diskussionsforum om svenskspråkig konstundervisning
- kanaler och medel för att nå underrepresenterade grupper
- etablerade organisationer för två- eller svenskspråkiga regioner och permanent svenskspråkig undervisning i existerande organisationer.

Under 2016–2018 organiserade Undervisnings- och kulturministeriet ett utvecklingsprojekt för att utveckla den regionala tillgången till barnkultur och grundläggande konstundervisning. Det var en del av statsminister Sipiläs regerings spetsprojekt för att främja barnkultur, som ingick i en samling spetsprojekt med titeln ”Konst och kultur görs tillgängligare” (2016–2018) (Stadsrådet kansli, 2016, 40–41). Spetsprojektet hade också ett regionalt perspektiv och en förhoppning om att kunna uppmärksamma den ställning som svensk- och tvåspråkiga har när det gäller att delta i och ha tillgång till tjänster. Enligt information som Undervisnings- och kulturministeriets ungdomspolitiska avdelning och de regionala koordinatörerna för barnkulturcentren i tvåspråkiga och svenskspråkiga regioner gett oss har spetsprojektet inte utvidgat verksamheten, särskilt inte när det gäller svensk- eller tvåspråkiga barn och unga på deras hemorter.

En koordinator i ett barnkulturcenter berättar så här:

Det finns kommuner inom vårt verksamhetsområde som är mera svenskspråkiga och kommuner som är mera finskspråkiga. Vi ser inte att språket styr vår verksamhet, vi erbjuder samma slags kulturprogram till båda språkgrupperna. Vi gör inte speciella program för tvåspråkiga (finska/svenska) barn/ungdomar. [...] Vi gör samma program för finsk- och svenskspråkiga. Det gjorde vi även med klubbtimmarna inom *kärkihankeet* (spetsprojekt). Vår utmaning är alltid att hitta bra ledare som är duktiga inom sitt konstområde, kan arbeta med barn och unga och som pratar både finska och svenska. Jag har svårt att svara på om det har lett till nya aktiviteter. Ett nytt intresse tror jag absolut men eftersom vårt utbud av aktiviteter tog slut när projektet tog slut så kan jag inte svara på om barnen och ungdomarna sökt sig till de konstformer vi erbjöd via andra kanaler.

I många svar, särskilt i tvåspråkiga regioner där finska är huvudspråket, har bristen på specialarrangemang för svensktalande också motiverats

av brist på resurser. Dessa regioner har sällan permanent svensktalande personal och det förekommer inte heller att organisationerna eller lokalerna inom den offentliga sektorns kulturella ungdomsarbete skulle fokusera på barnkultur på svenska. En av de svarande uppgav att det framkommer direkt diskriminering av svenskspråkiga i den tvåspråkiga kommunen där hen jobbar. Hen listar många exempel där information produceras och tjänster erbjuds unga endast på finska, även om det finns många svenskspråkiga barn, unga med föräldrar som använder tjänsterna.

Det finns också andra åsikter. Även om spetsprojektet, enligt regionala koordinators på barnkulturcentret, inte ökade den svenskspråkiga kultur- och fritidsverksamheten för barn och ungdomar, sker vanligtvis all verksamhet i svenskspråkiga kommuner och en betydande del av verksamheten i tvåspråkiga kommuner på svenska. Till exempel Ysivip-kortet för gratis besök vid kulturinstitutioner för niondeklassare i Åbo riktar sig till alla språkliga grupper och omfattar även svenskspråkiga kulturinstitutioner. I jämförelse med resten av Finland är kortet ett sätt att förbättra de svenskspråkiga barnens och ungdomarnas deltagande. För det andra finns det mer verksamhet för ungdomar på svenska i städer eller regioner där det finns svenskspråkiga ungdomsarbetare. Situationen underlättas också av om det finns svenskspråkiga ungdomslokaler och kulturinstitutioner eller svenskspråkig personal vid de kulturinstitutioner som organiserar verksamhet på svenska. För det tredje nämner koordinatorserna och ministeriets representanter de regionala och lokala svenskspråkiga projekt och evenemang som genomförs med Undervisnings- och kulturministeriets specialunderstöd. Ett exempel på sådana är skolbesök i vissa städer där man beställer workshoppar med konstnärer för svenskspråkiga skolor eller svenskspråkiga klasser.

En av nyckelåtgärderna inom det ovannämnda spetsprojektet har varit de årliga riksomfattande kartläggningarna av vilka hobbyer barn önskar sig. Resultaten visar att elevernas intressen för konst- och kulturhobbyer i de två- eller svenskspråkiga skolorna inte skilde sig nämnvärt från skolbarnens intressen i finskspråkiga kommuner. I allmänhet visades överallt mest intresse för bildkonst, konsthantverk, filmer, dans och fotografering. Som ett litet undantag kan kanske sägas att arkitektur, cirkuskonst och musik relativt sett fick lite mer stöd i svenskspråkiga skolor än i finskspråkiga. Inte heller när skillnaderna mellan skolor på

landsbygden och i städerna jämförs finns några betydande skillnader mellan elevernas intressen. (Undervisnings- och kulturministeriet, 2016; 2017b.)

I våra diskussioner med ministeriets personal lyftes också den riksomfattande hobbylektionsmodellen för det ovannämnda spetsprojektet fram. I samarbete med konst- och kulturexperter erbjöds barn och ungdomar möjligheter att delta i konstnärliga och kulturella aktiviteter under skoldagen. Det har varit ett ganska jämlikt projekt eftersom det har nått alla ungdomar genom skolorna, men naturligtvis beroende på kommunernas, skolornas, lärarnas och i slutändan ungdomarnas vilja och aktivitet. Ungefär en tredjedel av de finländska kommunerna har deltagit i projektet. I svenskspråkiga regioner har särskild uppmärksamhet ägnats åt jämlik tillgång till kulturhobbyer för barn och unga som pratar olika språk. Spetsprojektet har fortsatt också efter år 2018.

Våra intervjuer med åttondeklassare i tvåspråkiga regioner visar att de till stor del är nöjda med det lokala och regionala kulturutbudet och med sina egna möjligheter att ägna sig åt konstverksamhet. I ljuset av deras åsikter och erfarenheter fungerar den nationella universella kulturpolitiken – med vissa lokala och regionala variationer – ganska felfritt. Ungdomarna välkomnar dock projekt som Konsttestarna, som ökar möjligheterna att delta. Konsttestarna har också motiverat ungdomar i svensk- eller tvåspråkiga regioner att fatta ett ännu bredare och i vissa fall mer självmant intresse för konst. Här är dock språkvariabeln irrelevant eftersom besöken haft liknande effekter på ungdomar i finskspråkiga regioner (Laine & Hartman, 2020, 103, 110). Maaria Hartman och Sofia Laine (ibid, 102, 116) föreslår i sin Konsttestarstudie att besöken till nationella destinationer i huvudstadsregionen varit viktigare för ungdomarna på grund av deras ”underhållningsvärde” och att verklig, mer långsiktig konstutbildningspotential vilar på lokalt och regionalt samarbete mellan konstinstitutioner, skolor och ungdomar, något som kan komma att intensifieras genom projektet. Enligt dem behövs mer resurser för att öka konstutbildningssamverkan. Alla intervjuade representanter vid de konstinstitutioner som mottagit åttondeklassare från svensk- och tvåspråkiga regioner insisterar på att det behövs mer resurser för att nå svensk- och tvåspråkiga ungdomar. Liksom Hartman och Laine anser vi därför att det finns skäl att sätta resurser på att utveckla den lokala verk-

samheten för att eftersträva tillgänglighet och deltagande, även om den nationella kulturpolitiken skulle fortsätta följa universalitetsprincipen. Även om åtondeklassare i svensk- och tvåspråkiga regioner är ganska nöjda, bör detta ändå göras för att uppnå målen i språklagen och de nationella ungdomspolitiska principerna. Vi kommer att återkomma till dessa resultat närmare i rapportens analysdel (kapitel 5) och i rekommendationerna i slutet av rapporten.

5 Konsttestarna berikar ungdomarnas kulturella kapital

Resultaten i detta kapitel baseras på ovannämnda intervjuer med ungdomarna. Största delen av de intervjuade ungdomarna hade tidigare besökt konstinstitutioner eller konstevenemang, antingen med familjen eller med skolklassen, men nästan en tredjedel av dem sade att Konsttestarresan var första gången de besökte en konstföreställning eller ett konstmuseum.

På frågan om hur ofta ungdomarna besöker olika kulturevenemang varierade svaret från några gånger i månaden till en eller två gånger om året. När dessa ungdomar besöker något kulturevenemang brukar de mest gå på bio, men några går också på teater, konserter och museer, oftast med familjen. Oberoende av boendeort ansåg majoriteten av ungdomarna att det allmänt taget är lätt att uppleva konst och kultur om man bara vill och har råd. Däremot nämndes dyra biljettpreiser och långa avstånd samt brist på sällskap som hindrande faktorer.

Flicka 1: No mun mielestä se on oikeestaan enemmäki siitä kiinni, et haluuko oikeesti vai eikö halua, että jos sä haluat ni kyllä sä luultavasti, se onnistuu kyl aika helposti sitte. / Nå jag tycker att det beror mer på att om man vill på riktigt eller inte, att om du vill så lyckas det nog ganska lätt. (Översatt från finskan av forskarna.)

Flicka 2: Och jag tycker att sån här bio har ju börja bli ganska dyrt, tycker jag. Att ba en gång bara så. Det blir mera sällan nuförtiden, känns det som.

Majoriteten av de intervjuade ungdomarna sysslade ofta med något fysiskt såsom fotboll och ridning, men också med kreativa hobbyer som att spela något instrument, teckna och skriva. Andra hobbyer som ungdomarna nämnde var bland annat fotoeditering, videospel och frivilliga brandkåren. En ungdom sade också att hen går på teatern på fritiden. Majoriteten av ungdomarnas hobbyer var ledda, och särskilt fysiska hobbyer upptog ofta relativt mycket av deras fritid. Till exempel två av de intervjuade som spelade fotboll i samma lag hade träningspass fem till sex gånger i veckan. Ungdomarna berättade också om självständiga hobbyer och fritidsaktiviteter, som varierade från relativt passiva sysselsättningar, såsom

att lyssna på musik och titta på tv, till mer aktiv sysselsättning såsom att sjunga och meka med bilar.

5.1 UPPLEVELSER AV KONSTTESTARNA

När vi frågade ungdomarna om deras tankar om och uppfattningar av Konsttestarresorna berättade de förstås vad de tyckte om konstverken och konstinstitutionerna, men också om bussresan med klasskamraterna och besöket i en obekant stad. De flesta talade om positiva upplevelser både när det gällde klassresan och konstevenemanget de besökte. Ett intressant tema var möjligheter. En intervjuad tyckte att det var bra att staten möjliggör att skolorna kan göra konstresor, eftersom det finns många barn som inte har tillfälle att uppleva konst. En annan sade att det sällan finns en sådan möjlighet, men det var inte klart om hen avsåg själva kulturupplevelsen eller chansen att åka på klassresa. Några sade att de var fördomsfulla före resan och trodde att det skulle bli tråkigt, men det visade sig vara roligt och "helt okej" ändå.

Flicka 3: Nå vi säkert i förvägen tänkte att det blir lite tråkigt, och nå... Nä inte visste vi riktigt hur det ska vara, men sen när det där vi slapp dit och man hade lyssnat på det en liten stund så det var helt roligt och ganska så där, liksom, rauhallista [lugnt].

Själva resorna och de praktiska arrangemangen togs upp i väldigt många intervjuer, vilket kan peka på att det nuförtiden är ganska sällsynt för ungdomar att åka på resa med skolklassen. En orsak till detta kan också vara att speciellt de som bodde längre bort tillbringade största delen av resan på bussen eller tåget. När vi frågade ungdomarna om det bästa på resan nämnde många av dem bussresan med klasskamraterna. Det kom fram att de sällan hade åkt någonstans med klassen, vilket innebar att Konsttestarresorna för dessa ungdomar inte bara bidrog med upplevelser av konst och kultur utan också med speciella stunder där ungdomarna kunde hänga med sina klasskamrater på ett annat sätt än på vanliga skoldagar.

Flicka 4: Nå jag tyckte just om att bara få sitta i buss och liksom fara med vänner och så där. Men ti [en stad i västra Finland] åtminstone tycker jag inte att det var jättekiva att sitta i sträck två timmar och inte liksom få stiga upp eller göra något annat [...]

Långa bussresor var alltså inte bara något positivt, eftersom många ungdomar tyckte de var långtråkiga. En bussresa kunde ta från två upp till fyra timmar, och såsom sägs i den ovannämnda intervjun måste ungdomarna ibland sitta hela resan i sträck. Negativa erfarenheter gällde ofta tidsmässiga aspekter såsom brådska och tidig avresa, men några nämnde också i detta sammanhang en lång väntan innan de fick komma in på museet eller på teatern. Långa bussresor betydde också att dagen blev väldigt lång och att de kom hem sent på kvällen, men skolan började ändå normalt nästa dag.

Huvuddelen av de intervjuade tyckte att resorna var välarrangerade, men många påpekade också att schemat för resan var ganska strikt och att de inte hann gå runt i konstinstitutionen. Att ungdomarna skulle ha velat se mer av teatern eller museet de besökte visar att de hade ett genuint intresse för konstinstitutionen, vilket kan gå obemärkt förbi för personalen och lärarna. Det tyder också på att åtminstone dessa ungdomar inte var särskilt uttråkade, utan skulle ha velat se mer. Ungdomarna skulle också ha velat se staden de kom till, och de som hann gå runt i staden före återresan var glada för det. Ungdomar som kom till exempel till Helsingfors för första gången ville ofta få lite fritid i staden efter den långa resan i stället för att bara hoppa in i bussen och resa tillbaka. Intrycket man får av intervjuerna är att Konsttestarresorna inte bara var en konstupplevelse för dessa ungdomar, utan också minst lika betydelsefullt var att åka på klassresa och besöka en främmande konstinstitution och stad.

Majoriteten av de svarande tyckte också att klassandan var bra på resorna, vilket pekar på att Konsttestarresorna inte bara var en konstupplevelse för ungdomarna utan de behandlar hela resdagen som en betydande upplevelse i sig själv. Det verkar vara minst lika viktigt för dem att få vara tillsammans som en klass utanför skolvärlden, vilket kan ha positiva effekter på relationerna mellan eleverna. I en intervju beskrev ett par ungdomar det så här:

Flicka 5: [K]lassandan var bra, eller lite bättre kanske ändå än normalt, för att alla var lite på bättre humör när vi var inte i skolan. [...]

Flicka 6: [N]är man far nånstans så [...] man lite som måste prata ti de där andra [...]. Så sen när vi fa nånstans så det är kiva när man är med dom och prata.

När de fick frågan om en hurdan konstresa de själva skulle ordna varierade svaren av förståeliga skäl ganska mycket. Några skulle ha rest till Helsingfors eller till en annan främmande stad, eftersom de redan hade besökt konstinstitutionerna i närheten och ville se någonting nytt. (Det måste påpekas här att av de två Konsttestarresorna som ungdomarna deltar i riktas en till skolans närområde och den andra till huvudstadsregionen, och många av ungdomarna som intervjuades hade bara varit på den första resan.) De tyckte också att en resa till en större stad skulle vara kul i sig – en föreslog även att det skulle kunna ordnas en resa där ungdomarna skulle ”promenera ute i staden och titta på design”, som hen räknade som konst. Däremot hoppades andra att de uttryckligen skulle besöka någonting i närheten, för att se vad som över huvud taget finns där och att ha mer tid på plats. Några nämnde också att konsten på resorna skulle kunna vara lite mer riktad till ungdomar, men utan att pruta på konstnärligheten.

Flicka 2: Att man kanske nån gång ska fa lite längre bort å sen nån gång lite närmare, så att man också kan se just att det finns ju närmare här också. Och sen kanske också göra nånting som mer, som har med kultur och konst å göra, men ändå samtidigt är det liksom modernt och intresserar ungdomar i dag mera kanske.

Det var intressant att några ungdomar som själva hade besökt en teater skulle planera en resa till ett konstmuseum i stället, medan några som hade varit på museum eller gått på konsert på Konsttestarresan skulle vilja se en pjäs nästa gång. Det här visar att det är viktigt för ungdomar att få uppleva olika slags konstevenemang på Konsttestarresorna, men också att dessa ungdomar kanske fick inspiration att också se andra konstarter än bara den de bekantat sig med på resan.

Gällande museieuxkursioner skulle ungdomarna planera mer aktiviteter och ge alla en chans att gå runt fritt. När det gällde klassiska konserter hoppades de på att få höra mera kända kompositioner. Att känna till verket föreföll vara en viktig faktor för ungdomarnas konstupplevelser,

åtminstone gällande klassisk musik och målar Konst. Ungdomar som hade besökt Ateneum och Aboa Vetus & Ars Nova sade att upplevelsen blev mer intressant när de hade bekantat sig med målningarna i förväg på internet eller i någon annan kontext.

Intervjuerna ger en bild av att handledda aktiviteter med möjlighet att se utställningar självständigt i konstmuseerna i allmänhet var väldigt populära bland ungdomarna. Det förefaller som att ungdomarnas egen kännedom om och egna erfarenheter av en konstart inte nödvändigtvis är en garanti för att de skulle tycka om konstupplevelsen. Till exempel kan en erfaren teaterbesökare snarare ha utvecklat en skarp egen smak, som hjälper hen att utvärdera pjäsen och jämföra den med tidigare upplevelser. En intervjuad som går på teater på fritiden berättade att hen kunde uppskatta skådespelarnas och de andra teaterarbetarnas arbetsinsats för föreställningen de såg, men den var ändå inte i hens smak. Om detta granskas i ljuset av begreppen kulturellt kapital och kulturellt deltagande (till exempel Murray, 2017) kan man anse att besöken gav ungdomarna nya konstupplevelser, även om konsten som ungdomarna fick se inte alltid var i deras smak. Om de inte fick några ytterligare resurser, så fick de åtminstone möjligheter att kritiskt bedöma konstnärliga uttryck och kontexter i föreställningarna (se också Virolainen, 2015; Whitehead, 2012). Naturligtvis demonterar detta inte direkt de hierarkier och ojämlikheter som råder inom konstfältet och som an knyter till expertis, befattningar inom fältet, tillgängliga pengar, sociala klasspositioner, språk, boendeort och så vidare, men det ger ungdomarna något bättre möjligheter än tidigare att reflekterande och kritiskt bedöma konst samt genom detta öppna dörren till ett aktivare agerande inom konstfältet om de så önskar. Några intervjuade indikerar att de kan utnyttja besöket och den erfarenhet och kunskap besöket gett som en resurs för kulturellt kapital när de reflekterar över sig själva i förhållande till konst (Bourdieu, 1986, 242).

5.2 FÖR- OCH EFTERARBETE

Förarbetet blev ett intressant intervjutema i anknytning till hur bekanta eleverna var med konstverken. Av alla de intervjuade eleverna skolor hade endast fyra gjort något slags förarbete som berörde konstverken. Däremot

sade de flesta att de antingen hade gjort förarbete eller att de bara hade fått instruktioner för hur man bör bete sig på konstinstitutionen. Det här hade en koppling till ungdomarnas upplevelser och förståelse av konstverken: Majoriteten av dem som hade gjort något förarbete tyckte det hade hjälpt dem förstå besöket på konstinstitutionen. Samma fenomen syns kanske också när ungdomarna berättade att de tyckte att det var intressant att se berömda målningar och att de hoppades få höra mera välkända kompositioner vid konserterna.

Flicka 7: Jo, jag tror nog har hjälpt. Så det speciellt vi sku just i Ateneum, då så hade vi fått se lite av de tavlorna före, så att man som kände igen de sen där.

Även om ungdomarna inte haft någon möjlighet att sätta sig in i konstverken före besöket, var de praktiska instruktionerna betydelsefulla. Några av de intervjuade sade att läraren hade gett dem råd om till exempel när de skulle applådera. Speciellt för ungdomar som aldrig har suttit i en teatersalong eller i en konsertsal kan sådana tydliga instruktioner vara väldigt viktiga och öka deras självsäkerhet som åskådare. Dessutom kan man inte underskatta värdet av praktisk orientering, uttryckligen för oerfarna besökare. Det räcker oftast inte att kunna uppträda korrekt på konstinstitutionen för att kunna förstå och njuta av konstverken – det kräver också något slags kunskap om verkens innehåll.

Det är inte möjligt att dra långtgående slutsatser om förarbetets betydelse för ungdomarnas konstupplevelser på Konsttestarresorna utgående från dessa intervjuer, men detta tema kommer också fram i intervjuerna med konstinstitutionerna, där vi undersöker ämnet mer detaljerat. I detta sammanhang är det ändå intressant att notera att så få intervjuade ungdomar hade gjort något egentligt förarbete eller några förhandsuppgifter. Särskilt när man överväger hur stora skillnader det finns mellan ungdomarnas erfarenheter av och kunskaper om högkultur är det beaktansvärt att Konsttestarresornas potential att skapa jämlikhet så sällan utnyttjats i skolorna.

Bland de intervjuade ungdomarnas svar syns att det egentliga efterarbetet har varit ännu sällsyntare än förarbetet. När de tillfrågades om de hade haft något efterarbete och hurdant det hade varit nämnde de oftast bara att de hade fyllt i ett formulär på Konsttestarnas webbsida.

Ingen av dem beskrev några efterhandsuppgifter, i stället sade många att de diskuterade upplevelsen i klassen eller på bildkonstlektionerna. Utifrån svaren verkar dessa samtal ha varit ganska korta och informella. Ungdomarna berättade att upplevelsen behandlades i klassen mestadels genom att läraren frågade dem vad de tyckte om besöket.

Man måste i det här sammanhanget beakta att de flesta intervjuerna gjordes en ganska lång tid efter Konsttestarresan, varför alla ungdomar kanske inte så bra kommer ihåg vad de diskuterade i klassen efter resan. Även om dessa samtal kan ha varit väl planerade och genomtänkta, har ungdomarna inte nödvändigtvis upplevt dem som särskilt speciella, utan bara som en del av en vanlig skoldag. Men på grund av hur få som hade gjort något förarbete är det kanske inte troligt att efterarbetet har varit något djupare.

Som Laine och Hartman (2020, 108) konstaterar är det synd, med tanke på möjligheten till ökad kulturell inkludering och utveckling, att endast några elever fick förarbete och/eller efterarbete som stöd för Konsttestarupplevelsen. I vår undersökning ordnade fyra skolor av åtta något slags för- eller efterarbete och dess effekter var positiva utgående från intervjuerna. Enligt ungdomarna gav arbetet dem möjligheter att förstå, tolka och att göra upplevelsen mer meningsfull än bara ett besök, och besökens konstnärliga del lämnade mer spår i minnet. För- och/eller efterarbete har också ett klart positivt samband med hur mottagliga ungdomarna är för besökens konstformer i framtiden och hur de uppskattar att det kan öka deras eget intresse för konsthobbyer. För- och efterarbetet gav även nycklar till att kritisera besöken och konstformerna om det fanns behov av det. Vi kan alltså säga att såväl för- som efterarbete – men även andra tillfällen att diskutera konstupplevelser i skolan – ökar ungdomars egna möjligheter och resurser för att öka sitt kulturella kapital genom reflektion. Utan interaktiva möjligheter till att göra ytterligare tolkningar och öppna upp nya betydelser finns det en risk för att ungdomarna hamnar i en position som mottagande publik eller besökare, som inte förväntas att aktivt delta i konsten (Virolainen, 2015, 60). Det leder lätt till ett kulturellt kapital som upprepar sådana ”klassindelningar” och maktpositioner som råder inom samhället och på kulturfältet.

5.3 SPRÅK

I intervjuernas fjärde del behandlades språkets betydelse inom ramen för Konsttestarupplevelsen, men ungdomarna fick också frågor om deras åsikt om kulturutbudet på deras eget modersmål. Inga intervjuade hade några problem att förstå vad som sades på konstinstitutionerna, alltså var språkvalet för publikarbetet lyckat åtminstone för dessa ungdomar. När de tillfrågades om det var viktigt för dem att få uppleva konst på just detta språk framkom det skillnader mellan olika språkgrupper. Både finsk- och svenskspråkiga tyckte det var viktigt att guidningen på museet och publikarbetet på teatern var på deras modersmål, för annars skulle de inte ha förstått vad som sades. För tvåspråkiga spelade språket som talades på konstinstitutionen däremot ingen roll. Svenskspråkiga intervjuade pekade också på svenskans ställning som minoritetsspråk. Enligt dem finns allting oftast på finska, och de betonade hur viktigt det är att få uppleva kultur på sitt eget modersmål. De nämnde också att termer rörande konst kan vara svåra även på svenska:

Flicka 8: [O]m det just handlar om konst, så är det nåt ord man inte kan ens på svenska. Men sen är det på finska så blir det kanske ännu svårare.

Frågan om kulturutbudet fick intressanta och varierande svar. Finskspråkiga som bor i tvåspråkiga kommuner där majoritetsspråket är finska tyckte att det finns tillräckligt med kulturtjänster på deras eget språk i deras kommun. Däremot var de som bodde i en kommun med majoritetsspråket svenska inte så säkra. Ointresse var också en avgörande faktor. Några svarade att de inte vet hur mycket kultur det finns eller att det inte spelar någon roll, för de var i vilket fall som helst inte intresserade. En av de svarande gjorde en bra poäng med anknytning till detta: Frågan är inte om det finns tillräckligt mycket kultur eller inte – först borde ungdomarnas intresse för kultur väckas.

De svenskspråkiga ungdomarnas svar varierade utgående från bostadsort men också mellan individerna. Till en del reflekterade svaren kommunens språkfördelning, det vill säga att i kommuner där finska var majoritetsspråk tyckte många svenskspråkiga att det skulle kunna finnas mer kultur på svenska. Svenska som majoritetsspråk i kommunen

betydde ändå inte alltid att det fanns tillräckligt mycket kulturutbud på svenska, för om det över huvud taget finns väldigt lite kulturtjänster i ungdomarnas hemkommun så gör det ingen skillnad om de få som finns är på svenska.

Individuella skillnader märktes då några ungdomar från samma kommun gav olika svar: Medan två intervjuade tyckte att det finns ett stort kulturutbud på svenska i kommunen, tyckte de andra två att det kunde finnas mer. Det kom också fram ganska mogna åsikter rörande kulturutbudet och dess betydelse för kommunerna.

Pojke 1: [E]n stad är jo uppbyggd av kulturer, som hur den ser ut, vad som finns här. Man skulle nog kunna lägga in mera.

Även om den allra största delen av de svarande kunde konsumera konst på finska, visar de svenskspråkiga ungdomarnas erfarenheter och synvinklar att språket under en konstpresentation har betydelse för dem. Om det inte är möjligt att försöka förstå konsten på sitt eget modersmål blir det svårare att förvandla en upplevelse till personligt kulturellt kapital. Det här gäller speciellt sådan konst som ur ungdomarnas synvinkel anses vara svårtolkad högkulturell konst. Språket påverkar också erfarenheterna av kulturell tillgänglighet. Om ungdomens modersmål är något annat än det språk som konstinstitutionen eller kommunen använder i sina tjänster, kan kulturutbudet inte anses brett eller tillgängligt. Om ungdomar upplever att kulturen är svår att nå är det svårare att nå det egna kulturella kapitalet. Eller detta gäller åtminstone om dess byggmaterial inte omfattar sådana konst- eller kulturresurser som inte är tillgängliga eller begripliga. Detta kommer också att göra det svårare att delta i kulturen, vilket är väsentligt för att öka det kulturella kapitalet. Det är inte bara språket utan också naturligtvis ungdomens eget intresse, boendeort och antalet tillgängliga konst- och kulturtjänster i allmänhet, samt i skolkontexten lärarnas och skolans orientering, som påverkar detta. (Se också Moskal, 2016; Laine & Hartman, 2020, 77–78; Virolainen, 2015, 60.)

5.4 INVERKAN PÅ KULTURAKTIVITETER

De sista intervju temana som gällde ungdomarnas upplevelser på resorna och Konsttestarupplevelsens effekt på deras kulturaktiviteter efteråt visade att i praktiken alla intervjuade hade fått en bra och intressant upplevelse, trots att konstinstitutionerna de besökte var väldigt olika och resornas längd varierade från tre till över 14 timmar. När ungdomarna tillfrågades om hurdana känslor konstverken väckte hos dem, berättade de om glädje, inspiration och frid, men också om förvirring, förvåning, och en av de intervjuade sade att musiken på konserten påminde hen om hens barndom.

Skolans och lärarnas roll för konstupplevelsen verkar ha varit ganska liten: bara några sade att de hade satt sig in i konsten före resorna, och skolvardagen fortsatte normalt efteråt. En orsak till detta kan vara att initiativet till Konsttestarna inte härtör från skolvärlden, utan från kulturstiftelser och -aktörer. Eftersom initiativet kommer från aktörer utanför skolan och inte är en fast del av skolornas läroplan, kan de förbli separata evenemang om de inte är aktivt integrerade i skolans undervisning.

En fortsättning för Konsttestarna fick ändå starkt understöd av eleverna. När de tillfrågades om Konsttestarna borde fortsätta eller om det borde satsas på någonting annat i stället, tyckte nästan alla att Konsttestarna borde pågå även i fortsättningen. Många gav enkla jakande svar på detta, men det intressantaste svaret kom från ungdomarna som motiverade sina svar genom att berätta *varför* projektet i fråga borde fortsätta. Ur dessa kom det fram två typer av svar genom vilka ungdomarna uttryckte Konsttestarprojektets betydelse.

I den första typen, som kan kallas det egalitära perspektivet, berättade de svarande att det är viktigt att andra ungdomar efter dem också skulle få möjlighet att uppleva konst genom Konsttestarna. De flesta intervjuade ansåg så här. De argumenterade för att konst nuförtiden inte är en särskilt stor del av ungdomarnas liv, och att många ungdomar sällan upplever eller ens tänker på konst, vilket är en orsak till att Konsttestarna borde få en fortsättning. I en intervju sade ungdomarna att det vore bra att besöka konstevenemang åtminstone en gång om året eftersom det är intressant, och att konst också hör till vardagen. En annan svarande önskade att Konsttestarna skulle fortsätta mycket länge, för hen hade småsyster som hen hoppades att också skulle få uppleva detta.

Flicka 9: Jag tycker nog det är bra, för att kanske många ungdomar nuförtiden liksom int tänker så mycket på konst, eller som uppskatta det så mycket, att jag tror att det är en bra sak.

Flicka 10: Jo, och sen kanske int alla heller har möjlighet att just fara, eller har råd och så här, så jag tycker det är jättebra att man slipper som gratis på just sån här.

För det andra talade de om Konsttestarna främst som en skolresa. Ungdomarna tyckte att sådana resor är välkomna – vare sig de handlar om konst eller om någonting helt annat. Resorna ger omväxling till skolvardagen, och utifrån ovannämnda svar kan de också förbättra klassandan, vars betydelse inte borde underskattas. Det är också viktigt att ta fasta på att fastän dessa svarande betonade resan som helhet i stället för konstupplevelsen, tyckte alla att själva konsten också hade varit intressant och bra att uppleva. Detta kan peka på att skolor inte gör resor så ofta nuförtiden, och att det finns en stor efterfrågan på sådana resor bland eleverna.

Alla intervjuade sade också att de skulle besöka liknande evenemang med familjemedlemmar eller med kompisar, så konst är åtminstone inte alldeles ointressant för dem efter Konsttestarna – tvärtom! Överraskande många tyckte att deltagandet i Konsttestarna hade väckt deras intresse för konst, antingen för den konststart de hade upplevt på resorna eller för konst överhuvudtaget. En sade att hen började söka information om vad för konst det egentligen finns, andra berättade att de blev intresserade av målarkonst. Också de som hade kreativa hobbyer eller i övrigt var intresserade av konst berättade att resorna ökade deras intresse ännu mer. En svarande tyckte att konst har en viss betydelse i vardagen, medan en annan ansåg att konst kan utmana invanda uppfattningar:

Pojke 1: [D]et är ju som så olikt från vardagen, som till exempel allting ska vara normalt, men konst är som, det kan vara abstrakt och hur som helst. Det är nog bra att se på.

Vi fick också in några lite överraskande kommentarer om kulturresoernas effekter. Medan de intervjuade oftast nämnde ett ökat intresse för konst, beskrev några också andra saker. Det är alltså svårt att förutse hur deltagande i Konsttestarna påverkar ungdomarnas intresse och tankar, men enligt dessa intervjuade har effekten varit positiv varje gång. När

vi frågade om resorna väckte intresse för konst eller kultur över huvud taget, kom det också fram åsikter om andra intresseobjekt. I fallet med dessa ungdomar hade de alltså besökt Kammarorkesterns konsert med barockmusik från 1600- och 1700-talen.

Flicka 11: Ei ehkä konsertteja kohtaan, mut ehkä ylipäätään historiaa kohtaan. / Kanske inte för konserter, men kanske för historia över huvud taget.

Flicka 12: Joo mullaki ehkä enemmän silleen, tai niinku mä tykkään paljon enemmän historiasta muutenkin. Mutta siis jos vaikka tulis noi samat ihmiset tänne, ni en mä nää siinä mitään estettä ettenkö mä vois mennä kattomaan niitä. / Jo samma här, eller jag alltså tycker mycket mer om historia också annars. Men alltså om dessa samma människor kom hit, så ser jag inga hinder för att jag inte skulle gå och se dem. (Översatt från finskan av forskarna.)

Konsttestarupplevelsen förefaller inte ha förändrat attityderna till konst bland dem som redan hade kreativa hobbyer – de sade att konsten redan är en del av deras liv och att de vet vad de intresserar sig för. Det är ändå intressant att många av dem som inte hade konstnärliga hobbyer sade att de fick inspiration till sina hobbyer eller tänkte att de kunde börja en helt ny konsthobby. De blev till exempel inspirerade att lyssna mer på klassisk musik, lära sig improvisation och börja spela något instrument. Både själva konstupplevelsen och möjligheten att besöka en fin konstinstitution har varit viktiga, och det är ofta inte nödvändigt att skilja dem från varandra, eftersom de båda bidrar till hela upplevelsen.

Flicka 13: Det där Tavastehus-atmosfär å sånt, så, det var det mest inverkan. Typ konst är jo mer såna känslorikt än sån typ konkret.

Beaktansvärt är att dessa intervjuer ofta ägde rum veckor eller månader efter resorna, vilket innebär att ett intresse som vaknar tidigt, efter resorna, kan hålla i sig ganska länge. I så fall uppstår en fråga: Hur skulle man kunna upprätthålla detta intresse bättre efter resorna? Om någon har familjemedlemmar som själva är konstintresserade är hen i en bra position för att få uppmuntran för sitt eget kulturintresse, men utan sådana möjligheter måste man främst förlita sig på sig själv och på skolans stöd.

5.5 SLUTSATSER FRÅN INTERVJUERNA MED UNGDOMARNA

Utgående från intervjuerna med ungdomarna kan vi konstatera att besök vid konstinstitutioner kan väcka och öka intresset för konst, och det vore bra om det skulle kunna utnyttjas till exempel i bildkonstundervisningen. Eftersom syftet med Konsttestarprojektet har varit att möjliggöra konstupplevelser jämlikt för alla deltagare, skulle det vara viktigt att deras intresse också kunde upprätthållas efter resorna. Det är en annan fråga hur detta skulle kunna ordnas inom ramen för projektet, men om man vill främja dessa positiva effekter måste man ta hänsyn till ungdomarnas fortsatta intresse efter upplevelsen.

Sammantaget var ungdomarna alltså nöjda med konstresorna och -upplevelserna, eftersom praktiskt taget alla skulle vilja åka på nytt och många även sade att de blivit inspirerade av konsten de såg. Det kan alltså sägas att Konsttestarbesöken påverkade de flesta ungdomarnas kulturella kapital på önskat sätt. ”Målet är att få finländska ungdomar att uppleva konst – något som många annars inte skulle komma i beröring med” (Konsttestarna, 2017). Det här omfattar medvetenhet, tillgänglighet och deltagande när det gäller högkulturell konst. På ett personligt plan fick besöken ungdomarna, speciellt dem som hade haft liten eller ingen tidigare kontakt med sådana här konstformer eller konstinstitutioner, att åtminstone reflektera över sin kulturella smak. De mer permanenta effekterna på ungdomarnas konstaktivitet eller kulturella smak och kulturella kapital kommer naturligtvis att synas först under en längre tid. Det fanns inga betydande skillnader i dessa frågor bland de ungdomar vi intervjuade beroende på boendeort eller modersmål. Däremot verkade flickorna vara lite mer öppna för Konsttestarnas impulser än pojkarna. Att ungdomar tidigare med skolan eller familjen hade bekantat sig med likadan eller liknande konst som i Konsttestarna verkar också ha haft en aktiverande effekt för framtiden. Om besökens effekter på ungdomar i två- eller svenskspråkiga kommuner jämförs med effekterna på de ungdomar i finskspråkiga regioner som intervjuats av Sofia Laine och Maaria Haartman (2020) så finns det ingen märkbar skillnad. Skillnaderna i Konsttestarnas inverkan på ungdomars kulturella orientering och kapital verkar huvudsakligen vara icke-språkliga.

Liksom när det gäller finsktalande ungdomar (ibid.) gav Konsttestarresorna också ungdomar från två- och svenskspråkiga skolor

och kommuner en välkommen omväxling till skolvardagen, höjde klassandan och möjliggjorde oförglömliga kulturupplevelser som många kanske aldrig skulle ha fått utan dessa besök. Det finns ändå faktorer som borde förbättras i Konsttestarnas verksamhet, av vilka den mest brådskande är för- och efterarbetet i skolorna. Vi behandlar dessa frågor i nästa kapitel och i våra rekommendationer.

6 Konstinstitutioner: Konsttestarna hjälper till att nå unga människor

Resultaten i detta kapitel baseras på ovannämnda intervjuer med representanter för konstinstitutionerna. Svenska Teatern, Mellersta Österbottens kammarorkester och i viss mån också Aboa Vetus & Ars Nova har haft regelbundna uppträdanden och utställningar för ungdomar. Svenska Teatern har återkommande pjäser som är riktade till unga publik, och kammarorkestern besöker regelbundet grundskolor och läroanstalter på andra stadiet. I Aboa Vetus & Ars Nova har det funnits utställningar som har skapats för ungdomar tillsammans med skolklasser, men verksamheten i deras större utställningslokaler är inte riktad till särskilda grupper. Raatikko och Compañía Kaari & Roni Martin har haft många uppträdanden för barn, men nästan inga alls för ungdomar – så när som på två pjäser för ungdomar under de senaste tio åren. Utställningarna på Ateneum och Kiasma är varken riktade till ungdomar eller till andra målgrupper, utan de är riktade till hela folket.

När de intervjuade fick frågan om vad deras konstform har att ge ungdomar, varierade svaren ganska mycket. Det går huvudsakligen att hitta tre olika teman i svaren, och dessa kan kallas för 1) synvinklar, 2) bildning och 3) upplevelser. De flesta sade att det är viktigt att konsten kan ge ungdomarna olika synvinklar på världen och aktualiteter. De som intervjuades vid Kammarorkestern och speciellt vid Compañía Kaari & Roni Martin tyckte att konstens uppgift framför allt är att ifrågasätta och skaka om. Den intervjuade vid Kammarorkestern ansåg att det bästa en ungdom kan få ut av en konstupplevelse är någonting som hen kanske aldrig har kunnat tänka sig att det ens finns, någonting som kan skaka om hens världsbild och identitet. Den intervjuade nämnde också att det är "hälsosamt" att få uppleva högklassigt, planerat innehåll som inte nödvändigtvis har valts ut enligt ungdomens egna preferenser.

Den intervjuade vid Compañía Kaari & Roni Martin betonade att konst borde ifrågasätta och få åskådarna att betrakta världen ur olika synvinklar, vilket framkom många gånger under intervjun. Representanten

för Aboa Vetus & Ars Nova jämförde konstinstitutionerna med skolan och sade att de i allmänhet kan erbjuda annorlunda synvinklar än skolorna. Ateneums och Kiasmas representant trodde också att museibesöket kan framkalla en tankekedja eller en delad upplevelse i ungdomarnas kamratgrupp, men att slutresultatet borde lämnas öppet. Svenska Teaterns representant nämnde också nya synvinklar som en viktig del av teaterupplevelsen, men betonade teaterns bildande roll mer.

I motsats till den intervjuade vid Svenska Teatern sade endast Raatikkos representant att syftet med konsten är att erbjuda bildning. Hen sade att det möjliggör att ungdomar får bekanta sig med dansteater som en konstart, men hen nämnde också skolans roll som en bildningsinstitution i Konsttestarna. Eftersom resorna görs med skolan, anknyter bildande aspekter till dessa kulturbesök. Denna intervjuperson talade om bildning utgående från hur man betar sig i teatersalongen, men också om hur man ska behandla upplevelsen efteråt. Hen tyckte att dessa teaterbesök alltså inte bara var en allmänbildande verksamhet, utan hellre skulle ses som en stärkande kulturupplevelse för ungdomarna.

Däremot behandlade Svenska Teaterns representant teaterns svaga ställning i skolans undervisning tillsammans med dans och cirkus bland andra konstarter, det vill säga att man inte undervisar i teaterkonst i skolan, i motsats till exempelvis musik eller skönlitteratur. Hen tyckte att deras uppgift inom ramen för Konsttestarna är att ge ungdomarna grundkunskaper om teater som konstart. Däremot betonade representanten för Ateneum och Kiasma att de absolut inte vill utbilda ungdomarna under Konsttestarna, utan att de vill hjälpa ungdomarna att själva hitta sådant som intresserar dem.

En av de intervjuade vid Raatikko, en konstnär, sade att Raatikko kunnat ge ungdomarna sådana upplevelser genom Konsttestarna som de kanske inte får genom hobbyer eller med familjen. I detta sammanhang påpekade representanten för Ateneum och Kiasma att ungdomarna inte är en homogen målgrupp, utan de har väldigt olika bakgrund och deras vana att ta till sig konst och gå på museer varierar mycket. Med anledning av detta är det nödvändigtvis inte möjligt att veta vad som kommer att hända med en ungdom som kommer till museet, och konst kan på sätt och vis vara en samtalspartner varigenom man kan komma fram till olika resultat. För en del ungdomar kan konst betyda en djup, estetisk

upplevelse, andra kan uppskatta konstnärens skicklighet och för några kan museibesöket betyda någonting helt annat.

6.1 UPPLEVELSER AV KONSTTESTARNA

Det är värt att notera att alla intervjuade, när de tillfrågades om sina upplevelser av Konsttestarna, berättade att deltagandet i projektet hade varit givande och nyttigt. Såväl den intervjuade vid Svenska Teaterns som representanten för Raatikko sade att den garanterade publikmängden gett dem ekonomiskt spelrum, vilket möjliggjorde att de bättre kunde göra konstnärliga pjäsval. Representanterna för Raatikko nämnde också hur svårt det kan vara att över huvud taget nå unga åskådare och locka dem till teatern – till och med genom skolorna, som ofta inte har resurser att göra teaterbesök även om de skulle vilja. Representanten för Ateneum och Kiasma berättade att Konsttestarna har möjliggjort ett internt utvecklingsarbete vid museerna, eftersom de har kunnat anställa mer personal och utnyttjat existerande kunnande bättre. Den intervjuade vid Svenska Teatern berättade att Konsttestarprojektets sysselsättande effekter omfattade också andra aktörer. Tack vare finansieringen kunde de sysselsätta också andra kulturaktörer, till exempel praktikanter från Arcada som jobbade med filmmaterial till förarbetet.

Deltagandet i Konsttestarna har också ökat konstinstitutionernas kunskaper om ungdomarna som publikgrupp och möjliggjort nya arbetssätt för unga publikker. Representanten för Ateneum och Kiasma sade att de genom Konsttestarna har fått exakt kunskap om hurdana metoder ungdomar gillar i museernas publikarbete, vilket de kan använda också i fortsättningen. Den intervjuade vid Svenska Teatern berättade för sin del att Konsttestarna har väckt diskussion i huset om hur Svenska Teatern uppfattas bland ungdomarna, och hur teatern kan svara på deras behov till exempel genom nya föreställningstider. Den intervjuade vid Kammarorkestern nämnde att det har varit nyttigt att prova på olika arbetssätt med ungdomarna under Konsttestarna. Med anknytning till detta sade många att utvecklingen av arbetsmetoderna har varit kumulativ, alltså när de fått delta under flera år har det varit möjligt att förändra metoderna tack vare ökad kunskap om ungdomarna.

Konstinstitutionernas motiv för att välja verk för Konsttestarna varierade av förståeliga skäl mycket. Den intervjuade konstnären vid Dansteater Raatikko berättade att hen fick överväga om det valda verket skulle passa åttondeklassare, men hen ville också utmana ungdomarna i stället för att erbjuda dem ett för lätt innehåll. Hen sade att fastän temana i konstverket var ganska häftiga, är de också allmänmännsliga, och därför berör de också åttondeklassarna som åldersgrupp. Enligt hens syn kan en människa i denna ålder kanske för första gången reflektera över sin egen person i förhållande till andra och uppfatta sin sociala miljö, vilket innebär att ungdomarna gärna får utmanas att tänka i nya banor genom konst som inte alltid behöver vara lättåtkomlig.

Representanten för Compañía Kaari & Roni Martin uttryckte liknande åsikter om hurdan konstinnehåll som kan erbjudas ungdomarna som representanten för Raatikko och betonade att Konsttestarnas syfte uttryckligen måste vara att erbjuda ungdomarna konst i stället för enkel underhållning. Hen var väldigt kritisk till underhållande innehåll i Konsttestarna och tyckte att det är fel att tänka att ungdomarna borde trivas under en konsttestarupplevelse. Enligt hen är konstens syfte inte att tillmötesgå åskådarna utan att även behandla svåra teman och att väcka frågor.

Representanten för Compañía Kaari & Roni Martin betonade också att de förstås har övervägt om verket passade ungdomar, och sett till att det till exempel inte finns grymt våld i det, men lite nakenhet eller sexualitet i konst borde inte vara opassande för ungdomar. Hen berättade att några ungdomar har gett feedback om att Compañía Kaari & Roni Martins pjäs Kill Carmen var för sexuell. Men det här sågs inte som ett problem – enligt hen borde ungdomarna själva få bestämma vad de tycker om konst. I stället är det tvivelaktigt om vuxna sätter gränser för hurdan konst ungdomar får se på grund av att nakenhet eller sexuell spänning i konst anses oanständigt eller skadligt. Speciellt laestadianska grupper verkar ha varit väldigt avvisande mot allting som gäller nakenhet eller sexualitet, och den intervjuade sade att några klasser från laestadianska områden avstod från att se pjäsen av denna anledning.

6.2 FÖR- OCH EFTERARBETE

Representanten för Svenska Teatern lyfte fram orienteringens och förarbetets betydelse för ungdomarna och som en grund för valet av konstverk. Den intervjuade sade att de under det första året i Konsttestarna valde en konstnärligt utmanande pjäs, *Landet*, från sin ordinarie repertoar. De gjorde omfattande förarbetsmaterial, men när ungdomarna kom, fungerade föreställningen inte alls för dem. Merparten tyckte inte om pjäsen och de förstod inte ens vad den handlade om. Det kom sedan fram att bara en tredjedel av lärarna hade gjort förarbetet med eleverna, varmed pjäsen blev främmande för ungdomarna.

Av denna anledning beslutade Svenska Teatern sig för att skriva en helt ny pjäs för Konsttestarpubliken. Det blev pjäsen *Att dela en kaka*, som handlar om rättvisa. Motiveringen till detta val var att rättvisa är ett universellt tema och därför blir skillnaden mellan de medelålders skådespelarna och den unga publiken inte ett problem – rättvisa är någonting som alla kan relatera till. I denna pjäs provade man också ett nytt interaktivt tillvägagångssätt där publiken integrerades genom att man till exempel ordnade en rättegång där publiken fick diskutera olika etiska dilemman under ledning av skådespelarna.

Det ordnades också både för- och efterarbete på teatern. På det sättet kunde man försäkra sig om att alla ungdomar var på samma linje och att alla fick samma orientering. Den intervjuade vid Svenska Teatern påpekade att det inte är rättvist för ungdomarna om man lägger ansvaret för förarbetet och efterarbetet på lärarna, eftersom så många av dem underlät att göra för- och efterarbetet. Detta arrangemang var möjligt, eftersom man fick en viss mängd åskådare genom Konsttestarna. Då kunde alla biljettintäkter allokera till produktionskostnaderna, vilket är ett bra exempel på hur Konsttestarprojektet möjliggör olika och förnyande arbetsätt för konstinstitutionerna. Lärarna var också aktivt med som en del av publiken, och de var glada över att allt hände på teatern. Teatern fick också väldigt positiv feedback på denna pjäs, och eftersom upplevelsen var så lyckad kommer det också i framtiden att göras sådana integrerande produktioner på Svenska Teatern.

Det är beskrivande att alla intervjuade vid konstinstitutionerna, förutom vid Aboa Vetus & Ars Nova, kommenterade hur få skolor som

egentligen hade gjort för- och efterarbetet. Representanten för Ateneum och Kiasma nämnde kort att deras förarbete bestod av förhandsuppgifter, men att de antog att de inte hade utförts, eftersom de hade uppmärksamrats på att det var svårt för skolorna att integrera dem i skolvardagen. Den intervjuade vid Kammarorkestern sade för sin del att det fanns väldigt stora skillnader mellan olika skolor och lärare när det gäller förarbetet. Hen ansåg att ju mer lärarna uppskattar konstinstitutionernas kunnande, desto mer kan de själva tillsammans med eleverna få ut av upplevelsen. Enligt hen är det alltså viktigt att läraren upplever att konstinstitutionen har samma pedagogiska uppgift för eleverna som skolan har.

Däremot berättade den intervjuade vid Compañia Kaari & Roni Martin att de hade satt ihop ett videomaterial som förarbetsmaterial under de första två åren som de var med i Konsttestarna, men eftersom det kom fram att ungdomarna inte hade fått se dessa videor, beslutade de sig för att besöka varenda klass och egenhändigt leda förarbetet för ungdomarna. Som ett efterarbete ordnade de en workshop där ungdomarna fick träffa konstnärer och diskutera passion, som är ett centralt tema i KILL Carmen. Den intervjuade nämnde att de ofta var tvungna att förkorta efterarbetet, eftersom ungdomarna vid det laget var väldigt trötta efter den långa resan.

Från konstinstitutionernas synvinkel blev för- och efterarbetet en fråga om jämlikhet mellan ungdomarna. Om de inte hade har en chans att göra för- och efterarbetet är de dåligt förberedda för konstupplevelsen, vilket kan öka betydelsen av vilken konst- och kulturbakgrund ungdomarna har och förstärka hierarkierna, fastän Konsttestarna borde minska effekterna av sådana faktorer. Om man har lärt sig tolka konst och kultur hemma, är man bättre förberedd redan från början. Då spelar det inte så stor roll om man inte har satt sig in i förarbetsmaterialet i skolan. Om flera ungdomar däremot inte har satt sig in i konstverket före resan, är de troligt att de är mer oroliga och kan störa ordningen – speciellt om de är trötta efter en lång resa. Den intervjuade vid Compañia Kaari & Roni Martin sade att de hade beaktat detta och av denna anledning medvetet hade förkortat efterarbetet för dem som hade rest en lång väg.

Den intervjuade vid Raatikko fäste avseende vid lärarnas roll för ungdomarnas upplevelser. Enligt hen var det inte alltid kontaktläraren i skolan som kom med på konstbesöket, och de lärare som följde med

var ofta omedvetna om vad som skulle hända vid konstinstitutionen. Om läraren som kom med kunde knyta besöket till sitt eget läroämne såsom modersmål och litteratur, eller ett konstämne, fick eleverna ett omfattande förarbete. Lärarna hade över huvud taget en stor inverkan på ungdomarnas konstupplevelse både vid konstinstitutionerna och i eventuella konstworkshoppar i skolan. Om läraren drar sig för att arbeta eller surfar på mobilen, upplever eleverna att workshoppen inte är viktig. Men om läraren är uppmärksam och aktivt med i sysselsättningen, avspeglas attityden också på eleverna som förhåller sig till workshoppen som till en lektion.

6.3 SPRÅK

Konstinstitutionernas rutiner som berör två- och svenskspråkiga ungdomar i publiken varierade ganska mycket, vilket i hög grad beror på de olika verksamhetsprofilerna. Svenskspråkiga publikationer ligger naturligtvis i hjärtat av Svenska Teaterns verksamhet, och deras publikarbete är huvudsakligen riktat till skolor och ungdomar. I Svenska Teaterns fall var det viktigt att undersöka hur de riktar sig till finskspråkiga publikationer, som är i minoritet vid den svenskspråkiga konstinstitutionen. Den intervjuade sade att de från och med mars 2019 haft en publikarbetare som helt och hållet jobbat med den finskspråkiga publiken som målgrupp, vilket ökar deras tvåspråkiga utbud.

Också regionala skillnader påverkar hur mycket konstinstitutionerna riktar sitt publikarbete och sin information till svenskspråkiga. Den intervjuade vid Österbottens kammarorkester sade att de har långa traditioner av att beakta svenskspråkiga publikationer eftersom de har verksamhet i Karleby, som är en tvåspråkig stad. De har ordnat några Konsttestarkonserter speciellt för svenskspråkiga skolor, och presentationsmaterialet de skickade till skolorna var både på svenska och på finska. Å andra sidan finns kammarorkesterns hemsida (www.kamariorkesteri.fi) – åtminstone när denna rapport skrivs – bara på finska och engelska.

Språkkunskaperna hos personalen på konstinstitutionerna spelar en viktig roll för hur mycket de har möjlighet att betjäna på svenska. Till exempel sade representanten för Aboa Vetus & Ars Nova att deras

museipedagog är finskspråkig och inte arbetar särskilt ledigt på svenska, vilket betyder att institutionen huvudsakligen riktar sig till finskspråkiga publik. Svenskspråkiga publik har ändå beaktats i Aboa Vetus & Ars Nova genom att de anställt svenskspråkiga frilansguider som betjänat svenskspråkiga besökare på deras modersmål. Också representanten för Ateneum och Kiasma berättade att de avsiktligt har rekryterat, inte bara svenskkunniga, utan uttryckligen tvåspråkiga guider för att betjäna svenskspråkiga besökare. Hen nämnde att tvåspråkighet är en viktig uppgift för Ateneum och Kiasma eftersom de är nationalgallerier— de måste ha material och innehåll även på svenska. Raatikkos representant gjorde en viktig observation gällande svenskspråkiga publik. Även om Raatikkos publik som helhet består av väldigt många språkgrupper såsom engelsk-, rysk- och spanskspråkiga barn, får de aldrig besök av svenska daghem. Tydligt brukar svenska daghem och skolor besöka endast de konstinstitutioner som riktar sig direkt till den svenskspråkiga befolkningsgruppen.

Representanten för Compañía Kaari & Roni Martin nämnde att de tog emot svenskspråkiga grupper under andra året av Konsttestarna, eftersom deras föreställning KILL Carmen var nonverbal. Av denna anledning ordnade de också publikarbetet helt på svenska med hjälp av en tolk som översatte allt till svenska. Pjäsen nonverbala och karnevalistiska form betydde också att Compañía Kaari & Roni Martin välkomnade alla specialgrupper, eftersom det inte fanns något tvång att vara tyst under föreställningen.

Tvåspråkigheten är inte särskilt central för personalen vid dessa konstinstitutioner eller för personalrekryteringen, även om alla hade beredskap att betjäna svenskspråkiga publik. Representanten för Ateneum och Kiasma sade att tvåspråkighet är en av många viktiga saker och att det finns tillräckligt många finlandssvenska anställda hos dem, men att det inte är något som betonas specifikt. Kammarorkesterns rutiner speglar deras ställning i Karleby som är en tvåspråkig stad. Allt marknadsföringsmaterial finns på finska och svenska, och deras konstnärliga ledare är svenskspråkig. Orkestern har också besökt svenska daghem och skolor i området med en svenskspråkig gästartist och publikarbetare. Den intervjuade sade att det är väldigt viktigt för dem som organisation att beakta båda inhemska språkgrupper och att nå svenskspråkiga skolelever och barn.

6.4 PUBLIKARBETE FÖR UNGDOMAR

Många av de intervjuade berättade att Konsttestarna knappast har ändrat deras publikarbete för svenskspråkiga besökare. Representanten för Ate-neum och Kiasma samt den intervjuade vid Kammarorkestern sade att publikarbetet för dessa publikgrupper har förblivit ganska likadant som tidigare – tvåspråkighet är en väsentlig del av deras vanliga verksamhet. Däremot nämnde Svenska Teaterns representant att deltagandet i Konst-testarna gjorde det möjligt att testa nya sätt att uppföra en pjäs och göra annat som inte hade prövats tidigare. Representanten för Aboa Vetus & Ars Nova berättade också att de skapade ett galleri på nätet med beskrivningar både på finska och på svenska som en biprodukt av Konsttestarna.

När konstinstitutionernas representanter tillfrågades om de försöker nå ungdomar direkt eller genom föräldrar, skolor eller andra institutioner, sade nästan alla att skolorna är det viktigaste föremålet för information. Bara Raatikko gav ett annat svar. De gör sina föreställningar för barn, varmed de riktar informationen till föräldrar och andra vuxna. Svenska Teaterns representant tyckte att det är mycket effektivare att rikta sig till grupper i stället för till enskilda ungdomar, och att skolan är den bästa platsen att nå ett stort antal ungdomar på en gång. Compañia Kaari & Roni Martins representant grämde sig över att de inte fick kontakta konsttestarungdomarna direkt och att lärarna kunde bytas ut, vilket gör att de tappar kontakten med dem.

Svenska Teaterns representant konstaterade att det ofta är en risktagning att fokusera på en liten grupp, och av denna anledning kan ungdomarna vara en speciellt utmanande publik, eftersom också en liten åldersskillnad kan vara avgörande när det gäller konstverkens innehåll. Vad som fungerar för en 14-åring kan vara alldeles för mycket för en 12-åring, och det kanske inte längre får genklang hos en 18-åring. Fördelen med Konsttestarna har ändå varit att man har kunnat bekanta sig med åttondeklassarna som åldersgrupp, och man har lärt sig vad som intresserar dem. Genom Konsttestarna har man alltså fått möjlighet att testa vad som fungerar för dessa ungdomar vilket är användbart för Svenska Teatern också i framtiden.

Den intervjuade konstnären vid Raatikko berättade att det var ganska överraskande hur starka reaktioner ett av föreställningens teman, homo-

sexualitet, väckte hos ungdomarna i publiken. Hen tog det som en sorts barometer, en “*reality check*”, på vilka attityder det fortfarande finns i samhället och bland ungdomarna. Hen fäste också vikt vid vad hen kallade ungdomarnas mentala distans till konst, nämligen att det finns väldigt stora skillnader mellan individuella ungdomar i hur väl de är du med konsten och hur de reagerar. Dessa skillnader i publiken var ofta väldigt synliga, och en av de intervjuade vid Raatikko analyserade att en orsak till detta också kan vara ungdomarnas egen kultur och gruppsyck. Hen berättade om en händelse där en särskilt orolig grupp med pojkar talade med varandra och störde föreställningen. En intressant observation var att gruppsycket ledde till att pojkarna inte ens kunde kasta ett öga på scenen, att det verkade vara på sätt och vis förbjudet i deras sociala grupp att följa med uppträdandet, oberoende av vad som hände där.

Enligt representanten för Kiasma och Ateneum har Kiasma varit ett mycket tillgängligt museum och en samtalspartner för ungdomarna, och att det har funnits en dialog mellan dem. Tydligt finns det mycket kunnande om ungdomar i Kiasma, i detta museum har det alltså inte funnits behov av att förnya eller på andra sätt ändra sin relation till unga besökare. Däremot har Ateneum, som har en väldigt annorlunda besökarsprofil än Kiasma, kanske inte haft så stor erfarenhet av ungdomar. Genom Konsttestarna har museet på sätt och vis blivit tvunget att tänka på ungdomarna som publik, till exempel på hur mycket de kan synas och höras i museet – speciellt när det gäller ett gammalt och klassiskt museum som Ateneum.

6.5 UNGDOMAR SOM KONSTKONSUMENTER

Compañia Kaari & Roni Martins representant hade starka åsikter om konstens förhållanden till ungdomar. Hen sade även att Compañia Kaari & Roni Martin inte kommer att delta i Konsttestarna i framtiden om projektet blir underhållande i stället för konstnärligt. Eftersom den intervjuade ansåg att konst kräver mer av åskådaren, tyckte hen att Konsttestarnas rutin att erbjuda för- och efterarbete är ett utmärkt medel att introducera ungdomarna till konst och tala ut om upplevelsen med dem. Eftersom det enligt hen är centralt att kunna ifrågasätta kunskap

för att kunna förstå och bedöma konst, skulle det vara viktigt att fästa mer vikt vid att utveckla detta i skolorna.

Många intervjuade uttryckte vilja att bemöta ungdomar och betjäna dem bättre, men sade också att det inte alltid är lätt att beakta denna publiks behov och intressen. Svenska Teaterns representant fäste uppmärksamhet vid att ungdomarnas huvudsakliga intressen skiftar så snabbt att det är svårt att följa med dem. Enligt hen är teaterns produktions-tidtabell sådan att man planerar i dag vad som ska göras om tre år, men det är nästan omöjligt att förutse vad som intresserar ungdomar då. För närvarande förefaller det vara klimatet, men det är inte alls säkert att det kommer att vara det också om tre år.

Alla tyckte att ungdomarna borde höras mer och att det är viktigt att lära sig vad som intresserar dem, vilket kan berätta någonting allmänt om värderingarna hos konstinstitutionerna som deltagit i Konsttestarna. Svenska Teaterns representant sade att man borde våga engagera ungdomar mer i planeringsskedet, och att det vore bra om de hade fler yngre personer i styrgrupperna och i ledningen. Också representanten för Ateneum och Kiasma betonade betydelsen av användarinriktad planering, vilket över huvud taget borde bli vanligare vid konstmuseerna – både när det gäller ungdomar och också andra besökare.

Compañia Kaari & Roni Martins representant fäste avseende vid betydelsen av strukturer för ungdomarnas engagemang i konst och kultur. Enligt hen är det kontroversiellt att det talas om att Konsttestarna ska få en fortsättning, medan till exempel ungdomsteatern RyhmisiNuoret i Helsingfors för tillfället saknar finansiering och inte kan fortsätta med sin verksamhet. Hen nämnde att sådana här teatergrupper som involverar ungdomar faktiskt kan rädda ungdomar från marginalisering, varför det är märkvärdigt att man lägger ner dem. Konsttestarprojektet har varit underbart, men det blir bara ett skrap på ytan om man inte förnyar strukturerna genom att till exempel grunda en ungdomsgrupp vid alla teatrar som får statsandelar.

Den sista frågan om vilka aspekter som främjar och vilka som försvårar samarbetet med ungdomarna visade sig vara väldigt intressant, och bekräftade att det inte finns ett enda rätt sätt att arbeta med ungdomar. En förenande faktor i svaren var att man borde uppskatta ungdomarna och vara villig att höra dem för att samarbetet ska lyckas och konstinstitutio-

nerna ska kunna bli intressanta och tillgängliga för dem. Representanten för Ateneum och Kiasma konstaterade att attityden till ungdomar är den viktigaste faktorn som antingen kan främja eller försvåra samarbetet med dem. Också representanten för Aboa Vetus & Ars Nova nämnde attityder till ungdomar, men hen behandlade och presenterade saken på ett mer praktiskt sätt genom konkreta situationer i museet. Enligt hen är det allra viktigast att skapa kontakt med ungdomar redan från början, för om man misslyckas med att engagera gruppen då, blir det nästan omöjligt att upprätthålla deras intresse.

Raatikkos representant tyckte som konstnär att ärlighet är det enda rätta medlet för att möta ungdomar, alltså när man är ärlig mot sig själv så är man ärlig också i förhållande till åskådarna. Svenska Teaterns representant tog en annan väg och lyfte fram ungdomarnas intresse för innehållet och deras uppfattningar om teatern som plats. Teaterföreställningarna borde också vara lockande för ungdomar, det borde alltså finnas något slags kontaktyta för ungdomarna. Det innebär också att alla åskådare borde uppleva att de är representerade på scenen, att de hittar någonting de kan relatera till. Det här inkluderar också minoriteter – så det vore viktigt att ha en mångfald av personer på scenen så att alla kan känna att pjäsen tittalar dem på något vis. Däremot kan okunskap göra det svårare att nå ungdomarna, liksom om det saknas mod att skapa innehåll för dem. Det tar mycket tid och resurser att betjäna denna publik.

Enligt representanten för Compañía Kaari & Roni Martin kan man ofta stöta på olika fördomar när konst görs för barn eller ungdomar, men många av dessa åsikter härstammar inte från ungdomarna själva utan snarare från de vuxna. Hen gav ett beskrivande exempel om Compañía Kaari & Roni Martins version av H.C. Andersens *Den lilla sjöjungfrun*, som de fick mycket negativ feedback på. Några åskådare som hade sett Disneys version var rasande eftersom sjöjungfrun inte fick prinsen utan förvandlades till skum på havet såsom i den ursprungliga berättelsen. Dessa åskådare tyckte att det inte går att visa sådant för barn eftersom det är så deprimerande. I publiken satt dock en flicka vars mor hade dött, och hon hade kommit med sin gudmor för att titta på pjäsen. Gudmodern gav senare responsen att det hade varit ytterst viktigt för flickan. Efter föreställningen hade de gått till begravningsplatsen där de hade samtalat om upplevelsen, och det hade varit väldigt befriande för denna flicka.

Den intervjuade sade att hen kan tåla all kritik när de också får respons som denna.

De intervjuade personerna lyfte fram att konsttestarprojektet över huvud taget har fått ett bra mottagande hos konstinstitutionerna, som har varit glada över den breda kontakten med ungdomar, som har erbjudit dem tillfällen att utveckla sin verksamhet för unga publikker. Många berömde också tilläggsresurserna och det garanterade antalet besökare, eftersom det underlättade verksamhetsplaneringen och möjliggjorde att de kunde göra modiga konstnärliga val. Intervjuerna lyfte också fram en rik bild av ungdomarnas och konstens förhållande och aspekter som påverkar det.

7 Diskussion

I detta kapitel ska vi ge en sammanfattning av intervjuerna och analysera dem i ljuset av litteraturöversikten. Tonvikten kommer att ligga på intervjuerna med ungdomarna och en jämförelse av dem med konstinstitutionernas synvinklar, samt med tidigare undersökningsresultat. Kapitlet är uppdelat i tre teman som framkom i intervjuerna med ungdomarna. Det första temat omfattar ungdomarnas kulturhobbyer, språkets betydelse för kulturhobbyerna samt andra faktorer som främjar eller försvårar kulturella hobbyer. Det andra temat behandlar ungdomarnas erfarenheter av Konststestarresorna, utflykter som metod samt Konststestarresorna som en del av skolvardagen och skolors utflyktskultur. Det tredje temat gäller betydelsen av för- och efterarbete samt vilken inverkan på ungdomarnas liv och intresse som deltagandet i Konststestarresorna haft. Genom dessa teman eftersträvar vi att hitta svar på forskningsfrågan: *Kommer deltagande i Konststestarresorna att öka det kulturella kapitalet hos ungdomar som bor i två- och svenskspråkiga kommuner?*

7.1 UNGDOMAR SOM KULTURUTÖVARE

Enligt Sami Myllyniemi (2009) sammanhänger antalet kreativa hobbyer med uppskattning av konst och kulturtjänster, men detta fenomen kom inte fram i dessa intervjuer. Ungdomarna med upp till tre kreativa hobbyer skilde sig inte mycket från dem som i stället höll på med någon sportgren. Det var intressant att en fotbollsspelande pojke satte ord på sin uppskattning för konst och beskrev hur även fotboll kan vara en konst. Myllyniemi (ibid.) nämner att idrottsintresset också kan vara kreativt, och att ur en kreativitetssynvinkel är skillnaden mellan egentliga kreativa hobbyer och andra hobbyer inte självklar.

Det föreföll att kön hade något slags samband med hur ungdomarna talade om konstupplevelsen på resorna. Flickorna var ofta mer entusiastiska än pojkarna över konsten de såg, men det fanns också pojkar som inspirerades av föreställningarna. Däremot var kön inte relaterat till hur ofta ungdomarna besökte olika kulturevenemang, och hur ofta de använde

kulturtjänster föreföll i praktiken inte ha någon effekt på hur mycket de uppskattade Konsttestarupplevelsen.

Ett viktigt tema, som vi tyvärr inte direkt frågade om i intervjuerna, var föräldrarnas betydelse för ungdomarnas kulturintresse. När ungdomarna nämnde föräldrarnas inverkan på deras kulturella vanor tycktes den vara ganska betydelsefull. En ungdom som ofta gick på bio med sin far och teater med sin mor var också intresserad av konst, medan en annan sade att det är helt okej att det inte finns några kulturtjänster på boendeorten eftersom hans far inte är intresserad av dem. Den förstnämnda ungdomen besökte både populärkulturella och högkulturella evenemang, vilket är viktigt att beakta.

Även om majoriteten av de intervjuade ungdomarna redan hade besökt en konstföreställning eller utställning minst en gång före Konsttestarresorna var resan ändå för nästan en tredjedel av ungdomarna första gången de kom innanför en konstinstitutions väggar. Även om man inte kan dra några långtgående slutsatser om ungdomars besök på konstinstitutioner av intervjumaterialet, är det klart att Konsttestarresan för väldigt många ungdomar var den första kontakten med en högkulturell konstinstitution. Även om högkultur fortfarande kan vara relativt okänd terräng för många ungdomar är de ändå aktiva kulturkonsumenter enligt svaren vi fått. Mest populära är biofilmer och konserter, men bland ungdomarna fanns det också aktiva teater- och konstutställningsbesökare. I ljust av Myllyniemis (2009) och Andrew Martins, Michael Andersons och Ricci-Jane Adams (2012) studier skulle man kunna säga att det kanske är lite lättare för dessa ungdomar att besöka teatern eller gå på andra konstföreställningar än för dem som aldrig ens besökt populärkulturella evenemang.

Kultur upplevs oftast tillsammans med familjemedlemmar vilket framhäver betydelsen av familjebakgrund och familjens kulturvanor för hur ungdomars kulturella kapital ackumuleras. Familjens betydelse för ungdomarnas kulturhobbyer har fastslagits i flera studier (se till exempel Martin et al., 2012): Hemmet och familjen är ju sammanhang där grunden för ungdomarnas kulturella intresse och kulturella kapital läggs. Det finns stora skillnader mellan ungdomarna när det gäller nivån på det kulturella kapitalet, som alltså väldigt långt bygger på interaktionen i familjen (Bourdieu, hänsyftat i Anderson et al., 2014). Undersökningarna visar att det är svårt att ta itu med de kulturella vanorna inom familjen

(Martin et al., 2012) men Konsttestarprojektet, som engagerar ungdomarna genom skolorna, har potential att öka det kulturella kapitalet även för de ungdomar som inte tidigare haft tillgång till kulturtjänster genom sina familjer.

Att öka sitt kulturella kapital genom besök på konstinstitutioner betyder inte endast att sätta sig i teatersalongen eller stiga in på konstmuseet, utan det innebär även att ungdomarna är medvetna om dessa kulturtjänster i allmänhet och anser att de är tillgängliga. Teatern och andra kulturevenemang är kanske inte alls något bekant för de ungdomar som samlat ett litet kulturellt kapital till följd av sin familjebakgrund. För dem är skolresor en livsviktig faktor när det gäller att bekanta sig med konstinstitutioner, eftersom många av dem utan de besök som skolan arrangerar kanske inte ens skulle komma på tanken att gå på teater eller besöka andra kulturella evenemang. (Sinclair, 2014.) Konsttestarna överbryggas många hinder när det gäller att ge dessa ungdomar tillgång till konst. Projektet gör ungdomarna medvetna om kulturtjänster, ger dem tillgång till konst och strävar efter att ta hand om ungdomarnas orientering och bearbetning av upplevelserna efter ett besök. Alla dessa delområden är väsentliga för ackumulation av kulturellt kapital, och det är betydande att Konsttestarna strävar efter att möjliggöra detta för alla ungdomar, oavsett familjebakgrund.

Även om det finns stora skillnader bland de intervjuade ungdomarna när det gäller kulturhobbyer och kulturupplevelser, ansåg majoriteten av dem att det i allmänhet var relativt lätt att uppleva kultur. Svaren var inte beroende av boendeort vilket var en intressant iakttagelse. Materialet täcker många olika boendemiljöer, från små tätorter till Finlands största städer, och skillnaderna i tillgänglighet och avstånd till kulturtjänster varierar betydligt på ungdomarnas hemorter. Därför fanns det förstås inte någon fullständig samstämmighet. En ung person som bor i en liten stad uttryckte till exempel sin förvåning när hen tillfrågades om kulturtjänsternas tillgänglighet och lät förstå att det knappt finns något utbud alls där. Allmänt taget är kulturen dock ganska tillgänglig för ungdomar, och att ha en kulturell hobby är främst en fråga om engagemang och pengar.

Enligt de intervjuade personerna var språkfrågan inte så betydande för kulturtjänsternas tillgänglighet på den egna boendeorten. Enligt de finskspråkiga som bor i tvåspråkiga regioner fanns det tillräckligt mycket

tillgängliga kulturtjänster på deras eget modersmål, medan det var svårt att svara på frågan för de finskspråkiga som bor i svenskspråkiga regioner. Ändå var språket ingen knäckfråga, utan viktigare var hur intressanta kulturtjänsterna är i ungdomars ögon. Bland svenskspråkiga ungdomar fanns det mer variation i svaren både mellan boendeorter och mellan enskilda intervjupersoner. Delvis motsvarade svaren språkfördelningen på boendeorterna, det vill säga svensktalande ungdomar som bor i svenskspråkiga områden var ofta överens om att det finns ett tillräckligt stort kulturutbud. Även i dessa svar var språket inte den mest betydande faktorn för kulturtjänsternas tillgänglighet utan såsom en ungdom sade: ”Om det över huvud taget finns väldigt lite kulturtjänster i ungdomarnas hemkommun så gör det ingen skillnad om de få är på svenska”.

Alla intervjuade hade någon hobby och många även flera hobbyer. Hobbyerna varierade från självständiga kreativa aktiviteter och idrott, såsom teckning och att gå på gym, till ledda kultur- och idrottsaktiviteter såsom pianolektioner och ridning. Anmärkningsvärt är att det därför finns stora skillnader mellan vad olika hobbyer kostar. I praktiken handlar det om allt från gratisaktiviteter till mycket dyra hobbyer, vilket inte bara återspeglar ungdomarnas olika intressen utan också de olika kulturella och ekonomiska utgångspunkterna för olika ungdomar. Även om det finns stora skillnader mellan kostnaderna för ungdomars hobbyer är det intressant att detta inte verkade påverka deras syn på hur tillgängliga kulturtjänsterna var. Det kan vara så att det i högre grad upplevs som en fråga om resurser att besöka kulturtjänster såsom biografier eller konserter än att ha dyra hobbyer. För att besöka konstinstitutioner måste ungdomarna antingen spendera sina egna pengar eller be sina föräldrar betala.

En betydande anledning till att kulturtjänster inte utnyttjas av vare sig ungdomar eller föräldrar är biljettpriserna som anses höga (Myllyniemi, 2009; Suomen teatterit, 2016). Konstinstitutionerna har lagt märke till detta och erbjudit ungdomsrabatter. Till exempel representanten för *Compañia Kaari & Roni Martin* nämnde att de i vissa produktioner infört ungdomsrabatt i stället för pensionärsrabatt. I detta sammanhang kritiserade hen också resursfördelningen. Det är paradoxalt att man å ena sidan investerar i ungdomarnas konstutbildning genom Konsttestarprojektet, medan man å andra sidan avskaffar finansieringen

av den Helsingforsbaserade Gruppteaterns ungdomsgrupp. Sådana rörliga grupper som Compañía Kaari & Roni Martin kan i viss mån öka sin tillgänglighet genom att uppträda på små orter, men för de flesta konstinstitutioner är ungdomsrabatter, skolsamarbete och ökad synlighet bland ungdomar de viktigaste sätten att nå en ung publik.

Även om det som väntat fanns stora skillnader gällande kulturhobbyer och kulturella intressen mellan de ungdomar från svensk- eller tvåspråkiga kommuner som intervjuades, verkade det dock som om kultur i allmänhet inte var en främmande eller ointressant aspekt av deras liv. Många av de ungdomar som har kreativa hobbyer uttryckte i allmänhet störst intresse för kultur och kulturtjänster, men även svaren från dem som sysslade mer med fysiska aktiviteter speglade öppenhet mot kulturella upplevelser. Populärkultur såsom filmer, tv-serier och populärmusik var de mest populära kulturformerna bland ungdomarna, vilket också återspeglar resultaten av tidigare studier (till exempel Myllyniemi, 2009).

Det är alltså uppenbart att konsumtion av populärkultur ger dessa ungdomar relevant kulturellt kapital i deras egen referensgrupp, och därför anser de att konstformer som uppfattas som högkultur inte är så intressanta, vilket beror på att de saknar värderingar som familjen kunde ha gett dem. För ungdomar i högstadieåldern är de kulturella värdena inom referensgruppen med jämnåriga troligtvis viktigare än kunskap om högkultur i den så kallade vuxenkulturen. Under förpuberteten ökar betydelsen av jämnåriga kamrater som en social grupp och därför är kunskap om och behärskning av subkulturer, tv-serier och nuförtiden även videospel ett viktigare kulturellt kapital för ungdomar i högstadieåldern än kunskap om klassisk musik eller teaterregissörer.

Även om du har fått ett mångsidigt kulturellt kapital som anknyter till högkultur genom din egen familj, kanske det inte är relevant bland de jämnåriga – såvida du inte identifierar dig starkt med en referensgrupp av exempelvis teaterentusiaster eller musiker i din egen ålder tack vare kulturhobbyer. De bästa positionerna har förmodligen de ungdomar som, inte bara genom sina kamraters referensgrupp har relevant kulturellt kapital, utan också klassbaserat kulturellt kapital kopplat till ”vuxenkultur”, som är relevant senare i livet genom hobbyer och familj.

De ungdomar vi intervjuade mångsidigt och i hög grad med kulturella hobbyer. Det framkom ändå att de inte i så hög grad sysslade med högkul-

tur inriktad på konstinstitutioner. Utifrån intervjuerna gav Konsttestarna ungdomarna en möjlighet för att utöka sina ”mer högkulturella sidor” till en repertoar som omfattar deras kulturella kapital.

Även om språket inte alls var en betydande förklaring till kulturella aktiviteter eller Konsttestarnas effekter bland de ungdomar vi intervjuade så framkom betydelsen av språket bland svenskspråkiga ungdomar. Tillgänglig högkultur på ditt eget modersmål inverkar på hur intressant du anser att högkultur är och också med största sannolikhet på hur entusiastiskt du kommer att syssla med kost på din fritid i framtiden. Det är viktigt att information om kultur och kulturtjänster är tillgänglig för svenskspråkiga ungdomar på deras eget modersmål. Detta påverkar såväl det kulturella kapitalet som den kulturella identiteten som byggs utgående från konsten – och här har språket en stor betydelse. Därför är det viktigt att ungdomarna kan bearbeta konstupplevelser som en del av sitt liv på sitt eget språk. Sammantaget visade vår undersökning återigen att varken svensktalande eller andra ungdomar är en homogen grupp när det gäller kulturell smak, preferenser eller hobbyer. Att tala ett visst språk eller att bo i ett visst språkområde gör inte ungdomar till en grupp med ett enhetligt kulturellt kapital.

7.2 BEHÅLLNINGEN AV KONSTTESTARRESORNA

Det kulturella kapitalet framgick även i ungdomarnas uttalanden om Konsttestarresorna. Ungdomarna talade inte enbart om sina egna möjligheter att besöka konstinstitutionerna, utan några uttryckte glädje över att Konsttestarna ger även sådana ungdomar konstupplevelser som inte annars skulle få uppleva kultur. När ungdomarna pratar om sina möjligheter kan man notera skillnaderna i deras utgångslägen och de uttrycker godkännande och tacksamhet för projektet Konsttestarnas jämlika karaktär. Några av dem pratade också om hur olika familjebakgrunder antingen kan begränsa eller främja tillgången till kulturtjänster. Det kan betyda att dessa ungdomar anser att en jämlik tillgång till kulturtjänsterna är en jämlikhetsyttring som är önskvärd. En öppen fråga är huruvida denna kulturdemokratiska åsikt uppstod i samband med Konsttestarresorna eller om den fanns redan tidigare.

Svaren som prisar möjligheterna till kulturella upplevelser är även ett tecken på att dessa unga Konsttestare har lyckats framföra en mer demokratisk och jämlik syn på högkulturell konst än det akademiska eller elitistiska synsättet (se Sayers, 2011). Konstinstitutionerna väcker intresse för konst bland unga genom att tala om sin värld som en plats med möjligheter och en plats som ungdomar via Konsttestarna har jämlikt tillträde till, i stället för att tala om resorna som något obligatoriskt i skolvardagen. Med tanke på kulturell demokrati är det positivt att Konsttestarresorna bland ungdomarna ses som något trevligt och positivt både för den egna konstupplevelsen och för möjligheten för andra att få tillgång till den – ungdomarna kunde lika väl se konst som något nödvändigt ont, som en sorts medborgerlig plikt som hör till undervisningen.

Språket som talades på konstinstitutionen hade kunnat vara något problematiskt med tanke på ett demokratisk kulturdeltagande, om inte ungdomarna hade fått handledning och beskrivningar av konstinnehållet på sitt modersmål. På basis av intervjuerna noterades emellertid språkfrågan väl på konstinstitutionerna, och ingen av de intervjuade sade sig ha haft svårigheter att förstå muntliga framföranden. För tvåspråkiga ungdomar hade det ingen betydelse om språket var finska eller svenska, och alla kom inte ens ihåg på vilket språk presentationen och handledningen hade getts. För ungdomar med finska eller svenska som modersmål var det däremot viktigt att få uppleva konsten på det egna modersmålet, och en av dem nämnde att det kan vara svårt att förstå ett anförande om abstrakt konst även på sitt modersmål. Trots dessa utmaningar blev inte språkfrågan ett hinder för demokratiskt deltagande, eftersom konstinstitutionerna var mycket väl förberedda på besök av tvåspråkiga och svenskspråkiga ungdomar. Även om svenskspråkiga, enligt representanten för en konstinrättning, ofta besöker kulturtjänster främst riktade till svenskspråkiga hade man satsat mycket även på att betjäna en svenskspråkig publik i de konstinrättningar som inte specifikt profilerats som svenskspråkiga.

Emellertid måste man konstatera att demokratiskt kulturdeltagande inte som sådant kan genomföras fullt ut i Konsttestarna. Förutom tanken på att kulturen tillhör alla ingår det i det demokratiska paradigmet även att man ska medverka i kulturdebatter och framföra egna synpunkter. Ungdomar som deltagit i Konsttestarresorna erbjuds visserligen en

jämlig möjlighet att uppleva kultur, men eftersom största delen av de skolor som deltagit i projektet inte har genomfört förberedelserna och uppföljningarna som planerats av konstinstitutionerna (Laine & Hartman, 2020), har deras möjligheter att medverka i kulturdebatter till största delen uteblivit. Ett jämlikt deltagande har också försvårats av att man försummat att göra förberedelser, eftersom ungdomarnas tidigare erfarenheter och kunskaper om konstinrättningarna då understryks och allt blir beroende av familjebakgrund (Martin et al., 2012). Därför har ungdomarnas besök vid konstinstitutioner inom Konsttestarna ofta varit mer betraktande än deltagande.

Laine och Hartman (2020) framställer den positiva inverkan av kulturdeltagande under Konsttestarna genom Virolainens (2015) fyrstegsmodell för kulturdeltagande, där tre första stegen är relevanta för Konsttestarna. I Virolainens modell utgörs det första steget av tillgängligheten och tillgången på konst, och det andra stegets delaktighet innebär att ta emot kultur och konst. Enligt Laine och Hartman ger Konsttestarna en möjlighet för ungdomarna att bli delaktiga i kulturen enligt de två första stegen genom att erbjuda dem tillträde till kulturtjänster för att betrakta och uppleva konst. För att nå det tredje steget borde ungdomarna få medverka i utvecklandet av kulturtjänster och gemensamt besluta om dem, vilket skulle ge dem färdigheter för konst- och kulturstudier (Laine & Hartman, 2020; Virolainen, 2015). Betydelsen av två besök på konstinstitutioner är ofrånkomligen begränsad, men möjligheten för ungdomarna att medverka och få besluta inom ramen för resorna borde dock beaktas om man önskar utnyttja Konsttestarnas potential mer än i dag.

Trots vissa brister har Konsttestaresorna ändå varit en givande upplevelse för ungdomarna. Resorna har ökat deras intresse för konst och inspirerat dem till egna kreativa hobbyer, resorna har alltså i stor utsträckning uppfyllt sitt syfte att öka ungdomarnas kulturengagemang och kulturintresse. I praktiken tyckte alla intervjuade ungdomar om Konsttestaresorna och sade sig vilja delta i motsvarande resor på nytt. Möjligheterna för ungdomarna att besöka konstinstitutioner och få ett intresse för konst visar att resorna lyckats öka ungdomarnas kulturella kapital. För ungdomar som sysslar väldigt lite med kultur eller mycket sällan besöker konstinstitutioner kan det innebära en stor förändring, om dessa ungdomar känner att konstinstitutionerna är kulturtjänster som nu

mer än tidigare tillhör dem och att de eventuellt kommer att vara deras kunder även framöver.

Ungdomarna tyckte det var givande att få se inte bara konstföreställningarna och konstutställningarna utan även själva konstinstitutionerna samt att röra sig i en främmande stad. För många ungdomar verkar den största behållningen ha varit att resa med sina klasskamrater, vilket inte alls minskar betydelse av konstupplevelserna, utan understryker klassresornas betydelse för ungdomarna. De långa resorna delade ändå ungdomarnas åsikter. En del tyckte om själva resan med klasskamraterna, andra kritiserade den tidiga starten och de långa buss- och tågresorna som kändes långtråkiga. Många klagade också på känslan av brådska under resan, eftersom programmet ofta vara mycket späckat och ungdomarna därför inte hade mycket tid att gå omkring i konstinstitutionen eller i staden. Av förståeliga skäl är det svårt att göra upp en tidtabell för skolklasser som kommer långväga ifrån, men detta vore skäl att beakta med tanke på projektets syften, eftersom ungdomarna lätt associerar stämningen under resan, oavsett om den är avslappnad eller brådskande, med själva konstupplevelsen och minnena av den.

Det finns betydande skillnader mellan skolorna när det gäller mängden skolresor i allmänhet (Laine & Hartman, 2020). Förutom själva konstupplevelserna, har behållningen av Konsttestarresorna varit den jämlika möjligheten till klassresor för alla åttondeklassare i Finland. Många av de intervjuade ungdomarna sade sig vara nöjda uttryckligen för att de fick åka, och på frågan om det fanns vilja att delta svarade en del att de önskade fler klassresor, antingen för att se konst eller för att åka någon annanstans. För ungdomarna har Konsttestarresorna betytt en sällsynt samvaro som klass och delvis också utanför skolvardagen. Resorna erbjuder en fin möjlighet att tillbringa tid tillsammans mer avslappnat än vanligtvis i skolmiljön, och många tyckte att klassandan förbättrades. För att citera en av de intervjuade var ungdomarna under resan liksom tvungna att prata med varandra. Som en jämförelse med arbetslivet kunde man tänka sig att skolresorna är ett slags dag för arbetstrivsel för skolelever. Bland de ungdomar vi intervjuade hade ungdomarnas svensk- eller tvåspråkighet ingen betydelse för behållningen av resorna.

Stärkandet av gemenskapen under resorna har emellertid också en avigsida. Tyvärr är det alltjämt beklagligt vanligt att någon utesluts, blir

ensam eller mobbad i kompisgänget, och de utsatta ungdomarnas upplevelser av klassresor i en främmande stad är mycket annorlunda än den känsla av gemenskap som deras klasskamrater beskriver. Det är svårt att prata om dessa upplevelser i en gruppintervju, men i en av intervjuerna i den här studien beskrevs personliga erfarenheter av ensamhet och diskriminering under resorna. Även om mobbning egentligen inte förekommer i klassen, har det i Laines och Hartmans (ibid.) studie framkommit störande beteende och mobbningsituationer mellan elever i olika skolor och skolklasser när tiotals eller hundratals ungdomar samlats på ett ställe.

Ungdomarnas beteende framgick också i intervjuerna med konstinstitutionerna – till exempel en av Raatikkos representanter nämnde en situation vid diskussionen efter föreställningen där en ungdom ställde sig upp i publiken och sade att hen skämdes över de andra ungdomarnas störande beteende. Fördömande blickar eller direkta fördömande uttryck sker alltså inte bara i närvaro av äldre åskådare (se Reason, 2006), utan det är ett fenomen som förekommer också i föreställningar riktade enbart till ungdomar, såsom i fallet med Konsttestarna. Den intervjuade vid Raatikko nämnde att ungdomarna fäste avseende vid lärarnas hantering av situationen, eller snarare brist på hantering. Enligt dem fick några elever fortsätta sitt störande beteende överraskande länge tills lärarna ingrep.

Ungdomarnas störande beteende kan delvis bero på trötthet och rastlöshet på grund av de långa resorna, och det kan förstärkas av närvaron av andra kamrater i samma ålder. Representanten för Compañia Kaari & Roni Martin berättade till exempel att hen noterat att ungdomarna var trötta under konstnärsträffarna, och många ungdomar sade i intervjun att den långa resan var rolig men också tröttsam. Om ungdomarna måste i väg mycket tidigt har de kanske inte sovit så bra föregående natt, vilket gör det svårt för dem att koncentrera sig på resans konstnärliga innehåll. Laine och Hartman (2020) lyfter fram att det är viktigt att beakta ungdomarnas grundläggande behov som sömn och mat med tanke på rese- och konstupplevelsen: Trötta och hungriga besökare orkar inte koncentrera sig på konsten och får inte lika mycket ut av den som utvilade och mätta besökare.

Trötthet togs också upp i intervjuerna med ungdomarna. En person nämnde att några av hans klasskamrater sov i teatersalongen, och en sade även att hen själv sov under pjäsen. Också konstinstitutionernas

representanter nämnde detta fenomen. Raatikkos representant beskrev en situation där en grupp pojkar störde föreställningen och till och med vägrade att titta på scenen. Vem som helst kan bli sömning i en varm och komfortabel teatersalong efter en lång resa, men utgående från hur ungdomarna svarade handlade det inte bara om att de var trötta, utan snarare om att sovandet var något slags passiv form av motstånd, medan störande beteende var mer aktiv opposition.

Eftersom några ungdomar berättade att de sov i teatersalongen, som är ett ganska öppet rum, kan detta motstånd betyda att ungdomarna uttryckligen ville visa sitt ointresse för konsten eller för skolvärlden i allmänhet, för sina jämlingar eller för de vuxna. I detta fall är det klart att åtminstone teaterkonst inte är någonting dessa ungdomar uppskattar eller upplever som sin grej. Det är ändå en intressant fråga varför de upplever det så, och enligt Reason (2006) har det troligtvis någonting att göra med hur ungdomarnas identiteter byggs upp. Ungdomarnas störande beteende i teatersalongen kan uppfattas som en form av självsocialisering, genom vilken en samhällsklassbaserad identitet framförs, vilket för sin del konsoliderar skillnader i samhällsklass mellan ungdomar (ibid.).

Många ungdomar hade all orsak att klandra det störande beteendet i konstinstitutionerna, men en del av det osakliga beteendet kan förklaras även med andra orsaker än allmän rastlöshet. Dansteater Raatikkos representanter förde fram att ungdomarnas osakliga beteende, till exempel högljudda diskussioner under föreställningen, surfande på telefonen och vägran att titta på scenen, snarare är tecken på spänningar mellan ungdomarnas egen kultur och ”de vuxnas kultur” som de upplever att högkulturen är. Att hitta sin egen plats mellan barnens och de vuxnas värld är en väsentlig del av ungdomstiden, och ungdomskulturerna är viktiga verktyg och identifieringsobjekt för ungdomarna när de bygger upp en egen identitet. Ungdomskulturen handlar inte bara om estetiska preferenser, utan om att ungdomar identifierar sig om olika levnadssätt. (Mason & McCarthy, 2006.)

Med anknytning till detta fäster Mason och McCarthy (ibid.) avseende vid olika kulturer som är närvarande i upplevelsen av konst. Kulturen hos den som framför konstverket och den som upplever det, och deras förhållanden. Enligt dem är åldersrelevant kultur, det vill säga olika slags ungdomskulturer, mer betydelsefulla för ungdomarnas attityder gentemot konstinstitutioner än klasskultur. Enligt Willis (1984) fungerar ungdom-

skulturen som en sorts motkultur till de vuxnas värld, och därför kan det störande beteendet i konstinstitutionerna även vara ett tecken på ett medvetet motstånd mot de vuxnas kultur.

Det är lätt att betrakta konstinstitutioner som platser som är riktade bara till vuxna: Ewing et al.:s (2014) intervjuobjekt påpekade att det till exempel på teatrar nästan alltid finns en bar och utskänkningsområden, men sällan några läskedrycksautomater eller godisaffärer såsom på biografen, som uppskattas mest bland ungdomar. Svenska Teaterns representant nämnde att det i Sverige ofta finns ett bibliotek eller en ungdomsgård i många kulturhus, såsom ungdomsteatrar som är avsedda för ungdomar. Däremot förefaller sådana arrangemang i Finland vara sällsynta, vilket för sin del kan upprätthålla föreställningen om konst som en fritidssysselsättning bara för vuxna. Kanske ett mångsidigt kulturhus med många olika tjänster som teater, film och gallerier samt med möjlighet till tidsfördriv för ungdomar, godisaffärer och tv-spel icke att förglömma, skulle kunna locka ungdomar och få dem att pröva också på teaterkonst eller andra kulturtjänster?

Ungdomarnas sökande efter sin egen plats uttrycks emellertid inte nödvändigtvis som ett motstånd och störande beteende, utan det kan även betyda en önskan om att få bekanta sig med konstinstitutionen och gå omkring där på egen hand. En del ungdomar svarade att de gärna utöver eller i stället för den guidade turen i konstmuseet skulle ha velat röra sig fritt i konstinstitutionens utrymmen och bekanta sig med dem i egen takt. Även de som besökte teatern sade att de utöver själva teaterföreställningen hade varit intresserade av själva teaterbyggnaden och gärna skulle ha gått omkring där, men att de inte haft tid eller möjlighet. Under en guidad tur får ungdomarna ett program som planerats speciellt för dem, och de får bekanta sig med konstinstitutionens utrymmen och konsten. Men om ungdomarna får gå omkring på egen hand kan de få en känsla av att deras sätt att bekanta sig med konstinstitutionen och de själva som besökare jämföras med vuxnas besök. Reason (2006) säger att ungdomarnas vitsar, raljerande prat och annat inte nödvändigtvis störande men synbart osakligt beteende, kan vara deras sätt att ta rummet i besittning och uppleva det som sitt eget.

I sammanhanget bör nämnas att många ungdomar glädde sig åt att se eller höra bekanta konstverk, eller hoppades få uppleva sådana framöver.

Alla konstverk kan man naturligtvis inte känna till på förhand, men det är möjligt att bekanta verk gör det lättare att koncentrera sig på och njuta av konstupplevelsen när man har en aning om vad som väntar. Det understryker nödvändigheten av noggranna förberedelser, vilket har varit projektet Konsttestarnas främsta idé. Om ungdomarna före konstbesöket får bekanta sig med den konst som kommer att förevisas, är den lättare att ta till sig, i synnerhet som ett besök på en obekant konstinstitution för många kan vara en spännande upplevelse i sig.

Mätt enligt antalet genomförda resor har Konsttestarna lyckats utöka ungdomarnas kulturella kapital och främja kulturdemokratien i samhället, eftersom ungdomarna har erbjudits tillträde till högkulturen oavsett sin ekonomiska situation, bostadsort eller kulturaktivitet. Även i tidigare studier (till exempel Fleming & al., 2014) har man upptäckt att den demografiska och kulturella variationen på teaterns skolföreställningar är betydligt större än på kvällsföreställningarna. Eftersom praktiskt taget alla åttondeklassare i Finland genom Konsttestarna fått delta i dessa skolresor, har volymen på teaternas demografiskt mångsidiga föreställningar varit enastående stor enligt både finländska och globala mått. Ungdomarnas ökade kulturella intresse, som framkommit i intervjuerna, och deras vilja att delta i liknande resor även framöver vittnar om deras ökade kulturella kapital, eftersom kulturtjänsterna blivit lättare för ungdomarna att ta till sig och de över huvud taget känner till dem mycket bättre. Emellertid har man inte helt lyckats utnyttja potentialen att öka det kulturella kapitalet eftersom det väsentliga för- och efterarbetet för att förstå och reflektera över konsten uteblivit för så många ungdomar.

7.3 FÖRARBETE OCH EFTERARBETE SAMT BESÖKENS INVERKAN PÅ DEN KULTURELLA AKTIVITETEN

Förhandsuppgifter och studier av verken före resan förbereder ungdomarna för konstupplevelsen genom att öka förståelsen för de konstverk de ska se. Om eleverna inte lär sig verkets innehåll förblir upplevelsen lätt främmande. En viktig del av besöken är att lära ungdomarna etikettsreglerna vid konstinstitutionen, eftersom det ger dem självsäkerhet om de vet hur de ska uppföra sig. Men man ska undvika att betona reglerna för

uppförande alltför mycket, eftersom det kan fjärma ungdomarna och ge en bild av konstinstitutionerna som en plats för vuxna där ungdomarna ska uppföra sig som vuxna för att bli accepterade. (Reason, 2006.)

De intervjuade ungdomarna i denna studie hade alltså mycket sällan gjort något förarbete, vilket också motsvarade den uppfattning som representanterna för konstinstitutionerna hade. Bara några ungdomar sade sig ha studerat konstinstitutionens förberedande material i skolan, medan största delen sade att de för första gången fick höra om förarbetet under intervjun. Ungdomarna sade att de oftast hade repeterat resans tidtabeller och instruktioner om uppförande, men endast några av dem hade fått göra förberedande arbete i anslutning till konstinstitutionen och konstverken. Det sammanföll också med konstinstitutionernas erfarenheter. En representant för Svenska Teatern nämnde att Konsttestarpubliken var helt likgiltig inför det prisbelönta skådespelet *Landet*, eftersom de inte fått studera teaterns förhandsmaterial i skolan. Hen berättade att ungdomarna på basis av feedbacken inte hade förstått skådespelet och därför inte heller tyckt om det, vilket berodde på bristfälligt förarbete. Förarbetet utgör en väsentlig del av själva konstupplevelsen, i synnerhet när det gäller konstnärligt ambitiösa verk som Svenska Teaterns *Landet*. Utan förarbete kan det i värsta fall ge ungdomarna en känsla av att konst är svårbegripligt och ointressant. Med tanke på Konsttestarnas syften ger detta ett skadligt budskap till de unga, och kan leda till att inget intresse för konst väcks samt skapa negativa bilder av konst och konstinstitutioner.

Enligt vår undersökning är efterarbete är ännu mer sällsynt än förarbete. Oftast berättade de intervjuade att de bara fyllt i en kort feedbackblankett på Konsttestarnas webbplats, vilket inte är detsamma som efterarbete. En del nämnde att de diskuterat sina erfarenheter i klassen under ledning av läraren, men diskussionerna var korta och informella och läraren frågade närmast vad de tyckte. Betydelsen av efterarbete för konstupplevelsen är inte oviktig, det är en väsentlig del av själva upplevelsen. Efterarbetet borde ge möjlighet till djupare reflektioner av upplevelsen så att ungdomarna skulle kunna gestalta kulturupplevelsen på sitt eget sätt och känna att den är personlig, annars blir upplevelsen lätt lösryckt. (Reason, 2006.)

Fastän några konstinstitutioner, såsom Svenska Teatern, hade gjort ett väldigt fint jobb när de ordnade för- och efterarbetet på plats, borde

man ändå inte tänka att det då inte finns något behov av introduktion innan och diskussion efteråt i skolorna. Det är förståeligt att detta tillvägagångssätt har fått positivt gensvar i skolorna, eftersom det kanske har upplevts att det lättar på lärarnas arbetsbörda, och ungdomarna kan få sakkunnig handledning av konstinstitutionens anställda, som har en konstpedagogisk utbildning och erfarenhet av att förevisa konstverk för en ung publik. Till en viss grad är det sant. När ungdomarna får göra för- och efterarbete vid konstinstitutionen, är det säkert att alla får samma innehåll. Då bli skillnaderna mellan skolornas möjligheter eller vilja att ordna för- och efterarbete inte ett hinder för jämlikt engagemang.

Man måste ändå minnas att konstinstitutionernas introduktion inte motsvarar sådant förarbete som avses i Konsttestarna. Konstinstitutionerna har satsat mycket på detta förarbetsmaterial som ofta upptar en stor del av konstinstitutionernas arbetstid och resurser. Det finns också tidsbegränsningar. En omsorgsfull genomgång av förarbetet kan inte ersättas med ett kort publikarbete i anslutning till föreställningen, eftersom det ofta finns väldigt lite tid utöver den egentliga föreställningen på konstinstitutionen innan det är dags att gå till bussen eller tåget. På samma sätt ska man heller inte tänka att ett konstnärsmöte på plats skulle duga som efterarbete. För det första blir det då inte möjligt för ungdomarna att fördjupa sig i och göra konstupplevelsen meningsfull för sig, vilket borde vara efterarbetets uttryckliga avsikt. En konstupplevelse kan vara förbryllande, härlig, tråkig, rörande eller vad som helst, och ungdomarna borde ges tid att behandla den i lugn och ro, i stället för att avkräva dem analys och tankar genast efter applåderna. Redan resan till en främmande stad, ofta tidigt på morgonen, och eventuellt en utmanande konstföreställning är ansträngande nog för ungdomarna både fysiskt och kognitivt, och därför borde det inte krävas ännu mera av dem då.

Inom ramen för denna studie har det inte varit möjligt att närmare studera skolornas möjligheter till efterarbete, men sannolikt varierar skolornas förmåga och vilja till efterarbete mycket inom ramen för skolornas tidtabeller. Konstinstitutionernas representanter uttryckte en önskan om att för- och efterarbetet, liksom hela Konsttestarresan, skulle integreras i undervisningen i konstämnen, men så här utanför skolvärlden är det svårt att säga hurdana resurser varje skola har att integrera den i sin egen undervisning. Även om en skola inte ordnar för- och efterarbete är det

nödvärdigtvis inte ett tecken på brist på intresse, orsaken kan också vara ett tidspressat undervisningsschema och resursfrågor.

Uteblivet för- och efterarbete försvagar oundvikligen möjligheten att uppnå projektets jämlikhetsmål. Jämlikheten ska inte granskas utgående från antalet ungdomar som deltog, för alla tre faser av resan – förarbetet, besöket på konstinstitution och efterarbetet – är kritiska för att en jämlik kulturupplevelse ska uppfyllas. Förarbetets uppgift är att erbjuda alla deltagare samma information och trygghet på kulturinstitutionen, vilket kan betyda att man, utöver att studera konstverket, går igenom institutionens etikett, till exempel när man ska applådera. Mätt enligt omfattningen på konstinstitutionsbesöken har Konsttestarna varit mycket jämlika, eftersom varje åttondeklassare i praktiken beretts tillfälle att se verken. Under efterarbetet kan man fördjupa den jämlika kulturupplevelsen genom att ge alla ungdomar i skolan en möjlighet till fördjupad erfarenhet och reflektion. Uteblivet för- och efterarbete försvagar alltså oundvikligen möjligheten att uppnå projektets jämlikhetsmål.

Martin et al. (2012) anmärker att även om familjens inverkan på ungdomarnas fritidsintressen är större än skolans, är det mycket svårt att förändra familjebaserade vanor. Däremot kan skolornas verksamhet systematiseras och även vissa praktiska rutiner införas om det bara finns finansiering och politisk vilja. Konsttestarresorna kan då vara betydande – enligt Martin et al. (ibid.) finns ett samband mellan att åka på skolresa och besöka scenkonstföreställningar. De utgår inte från att en teaterresa direkt skulle öka antalet andra konstbesök bland eleverna, men en positiv upplevelse på teatern med klasskamraterna skulle åtminstone kunna öka ungdomarnas kännedom om konstföreställningar och möjligen sänka tröskeln att besöka dem senare.

Trots bristerna i för- och efterarbete har ungdomarna helt klart tyckt om Konsttestarresorna, och de har inverkat på ungdomarnas liv och intressen enligt projektets målsättning. Alla intervjuade ungdomar sade att resorna hade ökat deras intresse för konst och kultur, gett inspiration till egna hobbyer, eller till och med till att börja med nya kulturhobbyer. En del som besökte en kammarmusikkonsert sade att de börjat lyssna mer på klassisk musik, andra sade sig vilja börja spela ett instrument. Ungdomarna fick på resorna intresse för bildkonst, musik och historia – till och med för fotboll. Själva innehållet i verket nämndes i några intervjuer,

till exempel fick Svenska Teaterns pjäs om rättvisa *Att dela en kaka* en av ungdomarna att fundera på frågor om rättvisa under intervjun.

Det faktum att själva buss- eller tågresan ofta hade varit trevligast och att konstupplevelsen ibland fick mindre uppmärksamhet borde inte ses som ett misslyckande eller som ett bevis på att dessa besök inte påverkar ungdomarnas förhållande till konst. Det kan snarare vara så att trevliga minnen av resorna med vännerna associeras till uppfattningen om konst och således gör högkultur och konstinstitutioner lättillgängligare för dessa ungdomar, någonting som de kanske även upplever sig äga och ha rätt till. Det är skäl att komma ihåg att ungdomarna gav sitt odelade stöd till anordnandet av motsvarande kulturresor när man bedömer hur Konsttestarna togs emot och vilka intryck de gjorde. Ungdomarna uttryckte sin tacksamhet och glädje över att de själva och deras jämnåriga fick uppleva kultur, och de hoppades att det vore möjligt för skolorna att ordna flera besök på olika konstinstitutioner. Även om all konst som dessa ungdomar fick uppleva på sina resor inte tilltalade dem, var ändå största delen av dem beredda att delta i en kulturresa på nytt om familjemedlemmar eller vänner skulle föreslå det för dem. För ungdomar som fick sin första erfarenhet av högkultur på Konsttestarresorna lyckades man också bryta isen och göra ungdomarna medvetna om konstinstitutionerna på ett positivt sätt, trots avsaknaden av för- och efterarbete.

Konsttestarnas viktigaste syfte har varit att introducera konst för ungdomarna, men på Konsttestarnas webbplats (www.konsttestarna.fi) nämns också att en minst lika önskvärd bieffekt har varit att stärka samarbetet mellan konstinstitutionerna och skolorna. I denna studie bedömdes inte direkt förändringar i konstinstitutionernas synlighet eller tillgänglighet men institutionernas representanter underströk några viktiga detaljer i sammanhanget. De intervjuade representanterna för konstinstitutionerna var i praktiken eniga om att ungdomarna är en svårtillgänglig målgrupp för dem. Det enda undantaget är Kiasma som redan länge haft en stor mängd unga besökare. De ansåg att Konsttestarna hade många positiva effekter. För det första möjliggjorde det finansiella stödet genom ett garanterat antal besökare att de kunde producera konstnärligt ambitiösa och experimentella produktioner och planera innehåll uttryckligen för unga besöksgrupper. Dessutom fick konstinstitutionerna mycket nyttig information om att bemöta en ung publik, vilket är till nytta för dem framöver.

Konstinstitutionernas representanter var tacksamma för den ökade samverkan mellan konstinstitutionerna och skolorna, men några grämde sig över att institutionerna inte kan upprätthålla kontakten med ungdomarna via Konsttestarna efter besöken. Det är ganska svårt att nå ungdomarna via skolan, eftersom åttondeklassarna snart byter skola till andra stadiet. Det är förståeligt att skolorna eller Konsttestarna inte kan ge ut ungdomarnas kontaktuppgifter till konstinstitutionerna i reklam-syfte, men verksamheten kunde omfatta någon form av möjlighet till kontakt med intresserade ungdomar även på annat sätt än via skolorna. En stor del av Konsttestarnas potential går till spillo om ungdomar som är intresserade av högkultur lämnar konstinstitutionerna utan att få stöd för sitt intresse eller någon möjlighet att utöka sitt kulturella kapital på egen hand direkt med konstinstitutionerna. Att ge ungdomarna och konstinstitutionerna en möjlighet till kontakt utanför skolan skulle även tjäna Konsttestarnas syften på lång sikt och kunde medföra en ny publik till konstinstitutionerna.

8 Sammanfattning

Den här studiens uppgift var att utreda om deltagandet i Konsttestarna ökar ungdomarnas kulturella kapital. Utgående från intervjuerna var Konsttestarresornas inverkan på ungdomarnas kulturella kapital mångskiftande, och det måste granskas ur flera perspektiv. Närmare en tredjedel av de intervjuade ungdomarna hade aldrig tidigare besökt en konstföreställning eller ett konstmuseum, och även om kvantitativt material inte granskades i studien, är det uppenbart att en betydande del av de omkring 180 000 ungdomar som deltog i Konsttestarresorna under den treåriga verksamhetsperioden var på en högkulturell konstföreställning och konstutställning för första gången i sitt liv. För dessa ungdomar har Konsttestarna varit en unik möjlighet att ta del av högkultur, vilket kan vara en viktig erfarenhet för många av dem. Ungdomar som jämlik publik för högklassigt konstinnehåll stärker konstinstitutionernas ställning som demokratiska institutioner som även finns till för ungdomar. Besöken riktade till två- och svenskspråkiga ungdomar lyckades även där profileringen inte direkt var riktad till den svenskspråkiga minoriteten – ungdomarna fick service på sitt modersmål, vilket sänker tröskeln för besök framöver. Många av de intervjuade sade att resorna väckt intresse för kreativa hobbyer och även för kulturtjänster. På basis av dessa iakttagelser har Konsttestarresorna utökat ungdomarnas kulturella kapital genom att ge hela åldersgrupper tillgång till högkultur, stärka ungdomarnas ställning som kulturkonsumenter och öka deras intresse för kulturella hobbyer och kulturtjänster.

Emellertid lyckas Konsttestarna inte ens i dag utnyttja hela sin potential att öka ungdomarnas kulturella kapital. Den främsta orsaken är skolornas bristfälliga för- och efterarbete kring besöken på konstinstitutionerna, vilket försämrar ungdomarnas jämlika utgångspunkt för att uppleva kultur, och i värsta fall kan stärka skillnaderna mellan ungdomarna när det gäller det kulturella kapital som baserar sig på familjebakgrund. Utan förberedelser inför besöket kan konsten upplevas som svårbegriplig, och ungdomarnas roll som kulturkonsumenter har inga möjligheter att stärkas. Bristen på efterarbete kan förhindra den väsentliga uppföljningen av konstupplevelsen, i synnerhet för ungdomar som inte har någon möjlighet

till reflektion av upplevelsen utanför skolan. Ungdomarna får då inte behandla och reflektera över upplevelsen på samma sätt, vilket gör dem till ojämlika kulturkonsumenter och försvagar resornas möjlighet att utöka det kulturella kapitalet. Allmänt taget tyckte de intervjuade att själva resorna var trevliga, men en del kritiserade de långa resorna för att vara tröttsamma, och några påpekade att det förekom mobbning och störande beteende som skolans representanter borde ingripa i effektivare. Därtill må nämnas att många ungdomar sade sig bli inspirerade av konst och kulturtjänster genom resorna, men konstinstitutionernas representanter grämde sig över att förlora kontakten med dessa ungdomar efter besöket.

Allmänt taget verkade det som att Konsttestarna lyckades utöka det kulturella kapitalet genom att göra kulturinstitutionerna och det högkulturella innehållet tillgängligt för alla åttondeklassare oavsett familjebakgrund, modersmål eller boendeort. Projektet är en kulturhistoriskt betydelsefull första kontakt med ungdomarna, och redan nu har det hjälpt konstinstitutionerna att utveckla sitt kunnande och sin praxis för sin unga publik samt främjat ungdomarnas självständiga förhållande till kultur. Det är önskvärt att Konsttestarna får fortsätta i någon form efter att projektet avslutats, eftersom dess förtjänster att främja kulturell demokrati och möjliggöra nya generationers förhållande till kultur är uppenbara.

9 Rekommendationer för Konsttestarna

I skrivande stund är det redan säkert att det blir åtminstone ett års fortsättning för Konsttestarna, och man strävar efter att projektet ska förankras i skolornas normala verksamhet (Konsttestarna, 2019b). Organisationen Konsttestarna utvecklar detta projekt fortlöpande, och det är troligt att man redan har noterat några av följande punkter och gjort förändringar i verksamheten utgående från dem. Det är ändå meningsfullt att lista dessa rekommendationer, eftersom de grundar sig på tidigare studier och resultaten av denna studie. Också resultaten i Sofia Laines och Maaria Hartmans Konsttestarstudie stöder dessa rekommendationer (2020).

- Betydelsen av för- och efterarbete måste betonas och man borde eftersträva att skolorna gör dem enligt konstinstitutionernas och Konsttestarnas instruktioner. Konstinstitutionernas representanter underströk att genomförandet inte borde ta mer än 15 till 30 minuter – även en liten introduktion är bättre än ingen alls. Det framgår av intervjuerna att för- och efterarbetet är ytterst viktigt för att utöka ungdomarnas kulturella kapital, aktivitet och engagemang. Detta är viktigt även ur ett språkligt perspektiv, för de intervjuade svenskspråkiga åttondeklassarna hade en känsla av att de nu gavs en ordentlig möjlighet att uppleva och behandla konst på sitt modersmål.
- Efterarbetet borde äga rum först efter besöket, inte på plats. Ett konstnärsmöte är inte samma sak. Materialet från konstinstitutionerna borde användas och vid samtalen efteråt borde man satsa mycket på att erbjuda alla en möjlighet att forma sina egna åsikter och göra sin egen analys. Med tanke på utvecklingen av ungdomarnas eget kulturella kapital skulle det vara viktigt att ge dem tid och information om besöksmålen som de kan ta del av på egen hand, med kamrater eller familjen, och göra det kritiskt om det är möjligt.

- Våldigt långa restider resulterar ofta i trötta ungdomar som inte orkar följa med föreställningen. Fastän alla intervjuade ungdomar inte klagade över detta, vore en skäligen restid bättre för ungdomarnas koncentrationsförmåga. En lång bussresa betyder en tidig avresa, vilket också för sin del kan göra det svårare att njuta av konsten. Om hemkomsten är sent på kvällen, skulle det vara bra om skolan började lite senare nästa dag. Med tanke på Konsttestarnas syften understryker detta å ena sidan vikten av för- och efterarbete. Å andra sidan framhäver utmaningarna med besöksresorna en kontinuerlig och lokalt betingad konstfostran som allt viktigare för att stärka ungdomarnas kulturengagemang och medvetenhet samt lokala identitet.
- Ungdomar borde ha mer tid på plats så att det inte blir bråttom. Det här inkluderar den guidade turen på konstinstitutionen, men också i staden. Många ungdomar hade velat gå omkring i staden före återresan, eftersom en liknande klassresa kan vara något man gör en gång i livet.
- Lärarna måste genast ingripa i störande beteende. Många av ungdomarna har sagt att störningar i publiken frustrerade dem och hindrade dem från att koncentrera sig och njuta av konsten. Rastlöshet bland ungdomarna kan i viss mån förebyggas genom planering, till exempel genom att förkorta restiden eller genom att ändra på sittordningen.
- Det borde vara en och samma ansvariga lärare som håller kontakt med Konsttestarna och konstinstitutionen, ordnar för- och efterarbetet och kommer med på resan. Konstinstitutionernas representanter anmärkte att om det finns olika lärare som ansvarar för olika skeden av resan, kan den som kommer med känna att hen är tvungen att komma, och följaktligen kan ungdomarna märka hens ointresse för konst, vilket också påverkar deras upplevelser och värderingar. I övrigt borde alla skolor ta ett aktivt och stadigt grepp om Konsttestarbesöken samt ordna för- och efterarbete. Det skulle förbättra samarbetet med konstinstitutionerna och ge ungdomarna jämlikare möjligheter att uppleva och behandla den konst de fått uppleva.
- Konsttestarna ska framöver bättre se till att svenskspråkiga ungdomar bereds en möjlighet till konstupplevelser på sitt modersmål.

Därtill uppmuntrar vi skolorna att ge tvåspråkiga elever möjlighet att diskutera konst på båda språken för att stärka såväl ungdomarnas konstfärdigheter som den lokala identiteten.

- Även om ungdomarna i svenskspråkiga regioner på basis av intervjuerna inte lider direkt brist på tillträde till högkulturell konst eller möjligheter att uppleva sådan konst i Finland, är vårt budskap till den kulturpolitiska finansieringen och styrningen ändå den att man framöver ska fästa mer uppmärksamhet vid deras möjlighet att uppleva och behandla konst på sitt eget modersmål. Det kan tryggas genom att satsa på institutionernas utbud och regionala projekt på regional och lokal nivå, men framför allt ska de nationella konstinstitutionerna se till att svenskspråkiga har lika möjlighet att möta konsten som de finskspråkiga. Frågan kan främjas även genom att göra konstfostran via skolan starkare och mer kontinuerlig i ungdomarnas vardag i deras egen boendemiljö.
- De intervjuade ungdomarna förhöll sig mycket positiva till Konsttestarna. De ansåg att verksamheten är meningsfull. Inte enbart av den anledningen att de själva då kan få njuta av konst, som de annars inte upplever så ofta, utan även för att ett projekt av den här typen på jämlik basis främjar ungdomarnas tillgång till konst och konstinstitutioner. Ungdomarnas åsikter och synpunkter vittnar om ett starkt etos för kulturell jämlikhet och demokrati. Jämlika möjligheter för alla till medverkan och tillgång till konst önskas. Såväl konstinstitutionerna som deras finansieringsinstanser borde beakta detta.

Källförteckning

- Anderson, M., Ewing, R., & Fleming, J. (2014). The role of family in young people's theatre attendance. *Youth Theatre Journal*, 28(1), 61–73.
- Australia Council for the Arts (2010). *More than bums on seats: Australian participation in the arts: Research report*. Sydney, Australia Council.
- Barn og unges kulturbruk i Oslo. (30.5.2017). Laddat 1.4.2019 från http://norsk-publikumsutvikling.no/assets/insights/20170613_Oslo-kommune_kulturbruk-barn-og-unge_rapport.pdf
- Bennett, T. & Silva, E. (2006). Cultural Capital and Inequality – Policy Issues and Contexts. *Cultural Trends* 15(2–3), 87–106.
- Bourdieu, P. (1977). Cultural reproduction and social reproduction. I verket *Power and ideology in education* (pp. 487–511). Oxford University Press, Oxford.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. I verket *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood, New York.
- Bunting, C., Chan, T. W., Goldthorpe, J., Keaney, E., & Oskala, A. (2008). From indifference to enthusiasm: patterns of arts attendance in England. Arts council of England.
- Burton, B., Bundy, P., & Ewing, R. (2014). Theatre literacy. I verket *Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation* (pp. 145–158). Springer, Dordrecht.
- Centret för konstfrämjande (2020a). Statens konstkommissioner. <https://www.taike.fi/sv/statens-konstkommissioner> Hämtad 22.10.2020.
- Centret för konstfrämjande (2020b). Regionala konstkommissioner. <https://www.taike.fi/sv/regionala-konstkommissioner> Hämtad 22.10.2020.
- Cygnaeus, U. (1910). *Uno Cygnaeuksen kirjoitukset Suomen kansakoulun perustamisesta ja järjestyksistä*. Kansanvalistusseura, Helsinki.
- Dean, J. (2016). Class Diversity and Youth Volunteerism in the United Kingdom: Applying Bourdieu's Habitus and Cultural Capital. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 45(1), 95–113.
- Duelund, P. (2008). Nordic cultural policies: A critical view. *International Journal of Cultural Policy* 14(1), 7–24.
- Erel, U. (2010). Migrating Cultural Capital: Bourdieu in Migration Studies. *Sociology* 44(4), 642–660.
- Europarådet (2012). *European Charter for Regional or Minority Languages. Application of the charter in Finland. 4th monitoring cycle*. Strasbourg: Council of Europe. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d87eb> Hämtad 22.10.2020.
- Ewing, R., Fleming, J., Burton, B., & Stinson, M. (2014). Young Audiences from the Educators' Perspective. I verket *Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation* (pp. 83–97). Springer, Dordrecht.
- Finlands officiella statistik (FOS): Fritidsdeltagande [e-publikation]. *Ändringar i kulturdeltagandet 2017*. Helsinki: Statistikcentralen [hänvisat: 17.6.2019]. Åtkomstsätt: http://www.stat.fi/til/vpa/2017/01/vpa_2017_01_2018-11-21_tie_001_sv.html

- Fleming, J., Ewing, R., & Hughes, J. (2014). The Industry Partners' Perceptions. I verket *Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation* (pp. 99–114). Springer, Dordrecht.
- Förbundet för barnkulturcenter i Finland (2018). Laadukasta lastenkulttuuria jo 15 vuoden ajan – viime vuonna yli miljoona osallistujaa. <https://www.epressi.com/tiedotteet/kulttuuri-ja-taide/laadukasta-lastenkulttuuria-jo-15-vuoden-ajan-viime-vuonna-yli-miljoona-osallistujaa.html> Hämtad 4.3.2021
- Förordning 211/2017. Statsrådets förordning om ungdomsarbete och ungdomspolitik. <https://finlex.fi/sv/laki/alkup/2017/20170211> Hämtad 22.10.2020.
- Garoff, L. (2019). Mer än en hobby! En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland. Svenska Kulturfonden, Helsinki. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2020/03/MerAnEnHobby_inlaga_lagupplöst.pdf Hämtad 22.10.2020.
- Hall, S. (1980). Encoding/Decoding. I verket *Media and Cultural Studies: Keywords*. Wiley-Blackwell, 163–173.
- Heikkilä, R. (2011). Bättre folk, bättre smak: Suomenruotsalaisten maku ja kulttuuripääoma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Hirvi-Ijäs, M. (2014). "Ni har ju era fonder, vi har ju våra fonder" – om hållbar kulturpolitik på svenska i Finland. Magma, Helsinki.
- Häyrynen, S. (2006). Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka. SoPhi, Jyväskylä.
- Kangas, A. & Pirnes, E. (2015). Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. I verket *Taiteen ja kulttuurin kentät II* (pp. 23–107). Tietosanoma, Helsinki.
- Koivunen, H. & Marsio, L. (2008). Rättvis kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna. Undervisningsministeriet, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-548-8> Hämtad 22.10.2020.
- Konsttestarna (2017). Info. www.taidetestaajat.fi/info Hämtad 10.4.2020.
- Konsttestarna (2019a). Taidetestaajien viimeinen lukuvuosi tarjoaa monipuolisia elämyksiä kasiluokkalaisille. <https://skr.fi/ajankohtaista/taidetestaajien-viimeinen-lukuvuosi-tarjoaa-monipuolisia-elamyksia-kasiluokkalaisille> Hämtad 10.4.2020.
- Konsttestarna (2019b). Taidetestaajat-hanke jatkuu myös lukuvuonna 2020–2021. <https://skr.fi/ajankohtaista/taidetestaajat-hanke-jatkuu-myoos-lukuvuonna-2020-2021> Hämtad 15.4.2020.
- Kuusi, P. (1961). 60-luvun sosiaalipolitiikka. WSOY, Helsinki.
- L 633/1998. Lag om grundläggande konstundervisning.
- L 423/2003. Språklag. <https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423> Hämtad 22.10.2020.
- L 1285/2016. Ungdomslag. <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2016/20161285> Hämtad 22.10.2020.
- L 657/2019. Lag om Centret för konstfrämjande. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120657> Hämtad 22.10.2020.
- Laine, S. & Hartman, M. (2020). Nuorten taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat-hankkeessa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 150.
- Mangset, P., Kangas, A., Skot-Hansen, D. & Vestheim, G. (2008). Editor's introduction:

- Nordic cultural policy. *International Journal of Cultural Policy* 14(1), 2–6.
- Martin, A. J., Anderson, M., & Adams, R. J. (2012). What determines young people's engagement with performing arts events?. *Leisure Sciences*, 34(4), 314–331.
- Mason, D. D., & McCarthy, C. (2006). 'The feeling of exclusion': Young peoples' perceptions of art galleries. *Museum Management and Curatorship*, 21(1), 20–31.
- Merriman, N. (2016). *Beyond the glass case: The past, the heritage and the public*. Routledge.
- Moskal, M. (2016). Language and cultural capital in school experience of Polish children in Scotland. *Race, Ethnicity and Education* 19(1), 141–160.
- Murray, C. (2017). Cultural Participation. A Fuzzy Cultural Policy Paradigm. I verket *Accounting for culture. Thinking Through Cultural Citizenship*. University of Ottawa Press, Ottawa, 32–54.
- Muukka-Marjovu, A. (2018). Suomalaisen taidekasvatuksen synnyillä opettaja Lilli Törnuddin matkassa. *Kasvatus & Aika*, 13(1), 19–35.
- Myllyniemi, S. (2009). Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.
- Nationalbiblioteket (2019). Suomessa kustannettu kirjallisuus 2000–2018. Nationalbiblioteket, Helsinki. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/123264/Julkaisutilasto%20Kirjat%202000-.pdf> Hämtad 22.10.2020.
- Newman, A., Goulding, A. & Whitehead, C. (2013). How cultural capital, habitus and class influence the responses of older adults to the field of contemporary visual art. *Poetics* 41(5), 456–480.
- Nygård-Fagerudd, W. & Kosk, M. (2016). Riktlinjer för en kultur- politik på svenska i Finland - bakgrund och analys. *Magma*, Helsinki.
- Oskala, A., Keaney, E., Chan, T. W., & Bunting, C. (2009). Encourage children today to build audiences for tomorrow. *Arts Council England*.
- Pyykkönen, M. & Saukkonen, P. (2015). Vähemmistöt, monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka. I verket *Taiteen ja kulttuurin kentät II* (pp. 375–402). Tietosanoma, Helsinki.
- Pääjoki, T. (2021). Kristallikruunuja ja samettiverhoja. Koulut ja taidetoimijat yhteistyössä Taidetestaajat-hankkeessa. Taideyliopisto, Helsinki.
- Reason, M. (2006). Young audiences and live theatre, Part 2: Perceptions of liveness in performance. *Studies in Theatre & Performance*, 26(3), 221–241.
- Reason, M. (2010). Asking the audience: audience research and the experience of theatre. I verket *About performance* (No. 10, p. 15). Centre for Performance Studies.
- Räisänen, P. (2015). Suomalaisen nuorten yksilöllistyvät kulttuurivalinnat. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015*, 42–55.
- Sayers, E. (2011). Investigating the impact of contrasting paradigms of knowledge on the emancipatory aims of gallery programmes for young people. *International Journal of Art & Design Education*, 30(3), 409–422.
- Sayers, E. (2014). 'Equality of Intelligences': Exploring the Barriers to Engagement in Modern and Contemporary Art through a Peer-to-Peer Workshop at Tate Modern. *International Journal of Art & Design Education*, 33(3), 355–364.
- Siivonen, K. (2010). Taiteen särmällä nuorille hyvinvointia. Sitoumuksia ja toiminta-ajatuksia nuorten tueksi. Nuorisotutkimusseura, Helsinki.
- Sinclair, C. (2014). Access and the Practicalities of Attendance. I verket *Young Audi-*

- ences, Theatre and the Cultural Conversation (pp. 33–47). Springer, Dordrecht.
- Sinclair, C., & Adams, R. J. (2014). Building theatre confidence. In *verket Young Audiences, Theatre and the Cultural Conversation* (pp. 129–144). Springer, Dordrecht.
- Sokka, S (2012). ”Kansamme kykyyn itse arvostella ei voi luottaa!” Taidelautakunnat valtiollisina asiantuntijaeliminä ennen toista maailmansotaa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Sokka, S. (2016). Kolmen vuoden kokemukset. Selonteko Taiteen edistämiskeskuksen toiminnasta. Taike, Helsinki. https://www.taike.fi/documents/10921/1094274/selonteko_taike_sokka.pdf/ Hämtad 22.10.2020.
- Stadsrådet (2012). Kansalliskielistrategia. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-001-8> Hämtad 22.10.2020.
- Stadsrådet kansli (2016). Toimintasuunnitelma strategisen hallitusohjelman kärkihankkeiden ja reformien toimeenpanemiseksi 2015–2019. Päivitys 2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/321857/Toimintasuunnitelma+strategisen+hallitusohjelman+kärkihankkeiden+ja+reformien+toimeenpanemiseksi+2015–2019%2C+päivitys+2016/305dcb6c-c9f8-4aca-bbbb-1018cd7a1fd8> Hämtad 9.4.2020.
- Stinson, M., & Burton, B. (2016). Keeping the stage alive: The impact of teachers on young people’s engagement with theatre. *Youth Theatre Journal*, 30(1), 68–78.
- Suomen teatterit (2012). Suomalaisten teatterissa, tanssiesityksissä ja oopperassa käynti 2012. www.suomenteatterit.fi/wp-content/uploads/2013/08/Teatterissa_kaynti_2012.pdf Hämtad 22.10.2020.
- Suomen teatterit (2016). Suomalaisten teatterissa, tanssiesityksissä ja oopperassa käynti 2016. <http://www.suomenteatterit.fi/2017/03/tutkimus-suomalaisten-teatterissa-tanssiesityksissa-oopperassa-kaynti-2016/> Hämtad 22.10.2020.
- Suomen kulttuurirahasto (2017). Taidetestaajat. <https://skr.fi/hankkeet/taidetestaajat> Hämtad 9.4.2020.
- Undervisningsministeriet (2002). Konst är möjligheter. Undervisningsministeriet, Helsinki.
- Undervisningsministeriet (2009). Alueellinen taiteen edistäminen. Helsinki: Opetusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-666-9> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2011). Statsrådets redogörelse om kulturens framtid. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75450/OKM08.pdf> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2014). Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75262/tr6.pdf> Hämtad 4.9.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2016). Valtakunnallinen koululaiskysely. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://www.lastenkulttuuri.fi/kulttuurikasvatus.../valtakunnallinen-koululaiskysely/> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2017a). Kulturpolitiska strategi 2025. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2017b). Valtakunnallinen koululaiskysely. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://minedu.fi/documents/1410845/4059654/>

- Kerho- ja harrastetoiminta_2017_fi_ilman_vastaa.pdf/df07208d-d268-4c97-b1e9-20d37d260fa9 Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2018). Taide- ja taiteilijapolitiikan suuntaviivat. Työryhmän esitys taide- ja taiteilijapolitiikan keskeisiksi tavoitteiksi. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-598-3> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2019a). Statsunderstöd för verksamhet med riksomfattande eller regional betydelse och utvecklingsprojekt hos teatrar och orkestrar med statsandel. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. https://minedu.fi/-/valtiosuuden-piirissa-olevien-valtakunnallisesti-tai-alueellisesti-merkittaville-teattereille-ja-orkestereille-seka-teattereiden-ja-orkestereiden-ke?languageld=sv_SE Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2019b). Statsandelar till museer. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <https://minedu.fi/sv/museer> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2020a). Finansiering och styrning av kultur och konst. <https://minedu.fi/sv/kultur-styrning-och-finansiering> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2020b). Undervisnings- och kulturministeriets ansvarsområden. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <https://minedu.fi/sv/ansvarsomraden> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2020c). Ungdomsärenden - riktlinjer och utveckling. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <https://minedu.fi/sv/riktlinjer-unga> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2020d). Riksomfattande program för ungdomsarbete och ungdomspolitik 2020–2023: Målet är att alla unga ska ha ett meningsfullt liv och vara delaktiga i samhället. Undervisnings- och kulturministeriet, Helsinki. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162008> Hämtad 22.10.2020.
- Undervisnings- och kulturministeriet (2020e). Barnkultur. <https://minedu.fi/sv/framjande-av-barnkultur> Hämtad 22.10.2020.
- Vesthmeim, G. (1994). Instrumental Cultural Policy in Scandinavian Countries: A Critical Historical Perspective. *The European Journal of Cultural Policy* 1(1), 57–71.
- Virolainen, J. (2015). Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen. I verket Ei kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla, 54–62. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2015/11/Arto-Lindholm-ei-kavijasta-osalliseksi.pdf> Hämtad 22.10.2020.
- Waronen, A. (2020). Menisitkö uudelleen? Kasiluokkalaiset taidetta testaamassa. Suomen Kulttuurirahasto, Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, Svenska kulturfonden. https://taidetestaajat.fi/liitetiedostot/taidetestaajat_FI_168x-240mm_WEB_16.09.2020.pdf Hämtad 16.1.2021.
- Wallace, D. (2018). Cultural capital as whiteness? Examining logics of ethno-racial representation and resistance. *British Journal of Sociology of Education* 29(4), 466–482.
- Whitehead, C. (2012). *Interpreting Art in Museums and Galleries*. Routledge, London.
- Willis, P. (1984). Koulun penkiltä palkkatyöhön? Vastapaino, Tampere.

Tiivistelmä

TAIDETESTAAJISTA TAIDEAKTIIVEIKSI. RUOTSIN- JA KAKSIKIELISTEN NUORTEN KOKEMUKSIA TAIDETESTAAJAT-VIERAILUISTA

Anton Schalin ja Miikka Pyykkönen tutkivat vuosien 2019–2020 aikana Svenska Kulturfondenin rahoittamassa tutkimuksessa ruotsin- ja kaksikielisten kahdeksaluokkalaisten taidevierailukokemuksia. Samalla he selvittivät sitä, miten vierailut vaikuttivat näiden oppilaiden taidesenteisiin ja taideharrastamiseen yleensä. Lisäksi he haastattelivat niiden taidelaitoksen edustajia, joihin heidän haastattelemansa koululaiset olivat tehneet Taidetestaajat-retkiä. Näillä haastatteluilla selvitettiin, miten taidelaitoksissa ruotsin- ja kaksikielisten kahdeksaluokkalaisten vierailut sekä Taidetestaajat-hanke yleisesti koettiin. Tutkijat kysyivät taidelaitosten edustajilta sitäkin, miten laitokset aikovat jatkossa tehdä yleisötyötä lasten ja nuorten parissa. Kaikkiaan tutkijoiden tavoitteena oli muodostaa kuva siitä, miten Taidetestaajat vaikuttaa ruotsin- ja kaksikielisten koululaisten kulttuurisen pääoman muodostumiseen nyt ja lähitulevaisuudessa.

Alun perin Taidetestaajat oli hanke, joka tarjosi vuosina 2017–2020 kaikille Suomen kahdeksaluokkalaisille kaksi taidevierailua. Toinen vierailu tapahtui koulun lähialueelle. Toinen suuntautui pääkaupunkiseudulle tai vaihtoehtoisesti pääkaupunkiseudun koululaisten kohdalla muualle Suomeen. Hankkeen käynnistivät ja sitä rahoittivat Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden. Koordinoinnista vastasi Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto. Hankkeen tavoitteena oli rohkaista lapsia ja nuoria niin sanotun korkeakulttuurin pariin. Hanke on jatkunut supistetussa muodossa vuoden 2020 jälkeen uudella rahoituksella, josta merkittävä osa on peräisin opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

Tutkimus käynnistyi loppuvuodesta 2018 koulujen ja oppilaiden kontaktoimisella. Oppilaiden haastattelut kerättiin pääosin vuoden 2019 aikana. Kaikkiaan haastateltiin 41 oppilasta kouluista, jotka sijaittivat 14 eri kunnan alueella. Alueellisesti edustettuna on kouluja Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Pirkanmaan, Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnista. Tutkijat onnistuivat saamaan mukaan haastatteluihin oppilaita

paikkakunnilta, joiden kulttuuritarjonta on runsasta ja monipuolista, kuin myös paikkakunnilta, joissa niitä on tarjolla huomattavasti niukemmin. Haastateltavista 15 oli poikia ja 26 tyttöjä. Haastatteluiden osa oli yksilö- ja osa ryhmähaastatteluja. Haastateltavista 31 kertoi olevansa ruotsin- tai kaksikielisiä ja 10 suomenkielisiä. Tutkijat haastattelivat henkilöitä myös seitsemästä taidelaitoksesta. Nämä henkilöt olivat joko vastanneet Taidetestaajat-vierailujen vetämisestä tai vastasivat edustamiensa organisaatioiden yleisötyöstä. Kyseiset taidelaitokset sijaitsivat Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Keski-Pohjanmaalla ja Kanta-Hämeessä. Haastattelujen keräämisestä ja litteroinnista vastasivat projektitutkija Anton Schalin ja tutkimusavustaja Sini Narsakka, joka työskenteli projektissa tutkimusavustajana loppuvuodesta 2018 ja keväällä 2019.

Tutkimus osoitti, että nuorten kokemukset Taidetestaajat-vierailuista olivat moninaisia: Yhden ryhmän muodostavat ne, jotka harrastavat taidetta ja joiden henkilökohtaista kulttuurista pääomaa vierailu vahvisti ja monipuolisti. Osaa vierailu puolestaan herätteli kiinnostumaan ja innostumaan taiteesta. Toisille mieleenpainuvimpia olivat hauskat matkat pääkaupunkiseudulle, joiden enemmän tai vähemmän mielenkiintoisia lisä vierailut olivat. Sitten oli niitäkin, joille koko vierailu näyttäytyi melko yhdentekevänä ja tärkeintä oli vierailusta saatu vaihtelu kouluarkeen.

Kaikkiaan voidaan kuitenkin sanoa, että haastatellut nuoret pitivät eri syistä tällaista toimintaa tervetulleena. Tälle tai vastaavalle tekemiselle halutaan jatkuvuutta ja pysyvyyttä. Suurinta osaa haastatelluista oppilaista vierailut onnistuivat houkuttelemaan ja aktivoimaan taiteen pariin, joten Taidetestaajien voidaan katsoa onnistuneen yhdessä keskeisistä tavoitteistaan. Vaikka vähemmistö vastaajista katsoo suoranaisesti intoutuneensa ”taideaktiiviksi” vierailun perusteella, suurin osa sanoo olevansa valmis kokeilemaan ja kuluttamaan ”korkeakulttuuria” enemmän jatkossa. Vierailut kasvattivat jossain määrin kaikkien haastateltujen nuorten kulttuurista pääomaa. He tuntevat ja ymmärtävät nyt taiteita aiempaa paremmin. Taidetestaajat toivat korkeakulttuurin ja taidelaitosten tarjonnan oppilaiden saataville ja paransivat taiteen saavutettavuutta. Osalle vierailut antoivat myös lisäresursseja yksilöllisen kulttuurisen pääoman ja maun prosessointiin. Nämä nuoret kokivat, että heillä on vierailujen jälkeen entistä enemmän resursseja muodostaa omaa henkilökohtaista taidemakuaan. Näitä oppilaista projektin voi myös katsoa osallistaneen ja aktivoineen.

Tutkittujen ruotsin- ja kaksikielisten nuorten kokemukset Taidetestaajat-vierailuista poikkesivat vain vähän suomenkielisten vastaavista. Vaikka tutkijat kysyivät kieleen ja kulttuuriin liittyvistä vaikutuksista, vain harva vastaaja reflektoi monisanaisemmin niiden merkitystä vierailujen kohdalla tai taiteenharrastamisessa yleisemmin. Muutamissa vastauksissa kritisoiitiin sitä, että ruotsinkielinen opastus oli vierailuilla puutteellista tai yleisesti taidetarjontaa on ruotsinkielellä vain vähän saatavilla. Muutamissa vastauksissa kritiikkiä sai myös Taidetestaajat-retkiin kuuluvien esi- ja jälkityöskentelyjen suomenkielisyys. Pääosin haastatellut nuoret olivat tyytyväisiä siihen, että vierailuilla kommunikaatio ja viestintä hoitui heidän äidinkielellään tai kaksikielisesti. Haastateltavat toivovat kuitenkin lisää ruotsinkielisiä kulttuuripalveluja ja taidetapahtumia tai esityksiä ennen kaikkea omalle asuinpaikkakunnalleen. He näkevät sen lisäävän heidän mahdollisuuksiaan hankkia ja käyttää kulttuurista pääomaa omalla kielellään ja läheisemmässä suhteessa omaan kulttuuriinsa. Kieltä tai kulttuuria tärkeämmäksi asiaksi haastatteluissa nousi asuinpaikkakunta. Koska monet ruotsin- ja kaksikielisten nuorten asuinpaikoista – varsinkin saaristossa – sijaitsevat melko kaukana suurista asutuskeskuksista, niin pääsy taiteen pariin ylipäätään on rajoitettua. Nyt kun Taidetestaajat-toimintaa jatketaan oppilaiden kotiseudulla, tässä on mahdollisuus kehittää ruotsin- ja kaksikielistä toimintaa lisäten samalla nuorten osallistumista.

Myös haastatellut taidelaitokset pitivät ruotsin- ja kaksikielisten oppilaiden kanssa toteutettuja vierailuja pääosin onnistuneina. Pääsääntöisesti vierailut lisäsivät laitosten halukkuutta tehdä enemmän ja osallistavampaa yleisötyötä kaksi- ja ruotsinkielisten nuorten kanssa. Lähes kaikki taidelaitosten edustajat arvioivat, että Taidetestaajat oli ylipäätään parantanut niiden yhteyttä nuoriin taideyleisöihin. Taidetestaajissa ne pystyivät taloudellisesti turvautusti kokeilemaan esitysten ja tuotantojen tekemistä erityisesti nuorille yleisöille. Laitokset totesivat vierailujen aikana toteutuneiden tapaamisten tuoneen arvokasta tietoa nuorten harrastuksista, toiveista ja kiinnostuksen kohteista. Laitosten edustajat arvioivat tämän auttavan heitä huomioimaan nuoret jatkossa entistä paremmin. Lisäksi taidelaitokset toivottivat tervetulleeksi hankkeen myötä virinneen yhteistyön koulujen kanssa vaikka muutamat harmittelivatkin yhteydenpidon tyrehtyneen Taidetestaajat-vierailujen jälkeen. Taidelaitokset toivoivatkin tämän tyyppisen toiminnan jatkumista tulevaisuudessa ja yhteydenpidon vakiintumista koulujen ja nuorten kanssa.

Sammandrag

FRÅN KONSTTESTARE TILL KONSTKONSUMENTER. SVENSK- OCH TVÅSPRÅKIGA UNGDOMAR PÅ KONSTTESTARRESOR

Den här studiens uppgift var att utreda om deltagandet i Konsttestarna ökar ungdomarnas kulturella kapital. Utgående från intervjuerna var Konsttestarresornas inverkan på ungdomarnas kulturella kapital mångskiftande, och det måste granskas ur flera perspektiv. Närmare en tredjedel av de intervjuade ungdomarna hade aldrig tidigare besökt en konstföreställning eller ett konstmuseum, och även om kvantitativt material inte granskades i studien, är det uppenbart att en betydande del av de omkring 180 000 ungdomar som deltog i Konsttestarresorna under den treåriga verksamhetsperioden var på en högkulturell konstföreställning och konstutställning för första gången i sitt liv. För dessa ungdomar har Konsttestarna varit en unik möjlighet att ta del av högkultur, vilket kan vara en viktig erfarenhet för många av dem. Ungdomar som jämlik publik för högklassigt konstinnehåll stärker konstinstitutionernas ställning som demokratiska institutioner som även finns till för ungdomar. Besöken riktade till två- och svenskspråkiga ungdomar lyckades även där profileringen inte direkt var riktad till den svenskspråkiga minoriteten – ungdomarna fick service på sitt modersmål, vilket sänker tröskeln för besök framöver. Många av de intervjuade sade att resorna väckt intresse för kreativa hobbyer och även för kulturtjänster. På basis av dessa iakttagelser har Konsttestarresorna utökat ungdomarnas kulturella kapital genom att ge hela åldersgrupper tillgång till högkultur, stärka ungdomarnas ställning som kulturkonsumenter och öka deras intresse för kulturella hobbyer och kulturtjänster.

Emellertid lyckas Konsttestarna inte ens i dag utnyttja hela sin potential att öka ungdomarnas kulturella kapital. Den främsta orsaken är skolornas bristfälliga för- och efterarbete kring besöken på konstinstitutionerna, vilket försämrar ungdomarnas jämlika utgångspunkt för att uppleva kultur, och i värsta fall kan stärka skillnaderna mellan ungdomarna när det gäller det kulturella kapital som baserar sig på familjebakgrund. Utan förberedelser inför besöket kan konsten upplevas som svårbegriplig, och

ungdomarnas roll som kulturkonsumenter har inga möjligheter att stärkas. Bristen på efterarbete kan förhindra den väsentliga uppföljningen av konstupplevelsen, i synnerhet för ungdomar som inte har någon möjlighet till reflektion av upplevelsen utanför skolan. Ungdomarna får då inte behandla och reflektera över upplevelsen på samma sätt, vilket gör dem till ojämlika kulturkonsumenter och försvagar resornas möjlighet att utöka det kulturella kapitalet. Allmänt taget tyckte de intervjuade att själva resorna var trevliga, men en del kritiserade de långa resorna för att vara tröttsamma, och några påpekade att det förekom mobbning och störande beteende som skolans representanter borde ingripa i effektivare. Därtill må nämnas att många ungdomar sade sig bli inspirerade av konst och kulturtjänster genom resorna, men konstinstitutionernas representanter grämde sig över att förlora kontakten med dessa ungdomar efter besöket.

Allmänt taget verkade det som att Konsttestarna lyckades utöka det kulturella kapitalet genom att göra kulturinstitutionerna och det högkulturella innehållet tillgängligt för alla åttondeklassare oavsett familjebakgrund, modersmål eller boendeort. Projektet är en kulturhistoriskt betydelsefull första kontakt med ungdomarna, och redan nu har det hjälpt konstinstitutionerna att utveckla sitt kunnande och sin praxis för sin unga publik samt främjat ungdomarnas självständiga förhållande till kultur. Det är önskvärt att Konsttestarna får fortsätta i någon form efter att projektet avslutats, eftersom dess förtjänster att främja kulturell demokrati och möjliggöra nya generationers förhållande till kultur är uppenbara.

Abstract

FROM ART TESTERS TO ART ENTHUSIASTS. SWEDISH-SPEAKING AND BILINGUAL YOUNG PEOPLE'S EXPERIENCES OF ART TESTERS VISITS

In their study funded by the Swedish Cultural Foundation in Finland between 2019 and 2020, Anton Schalin and Miikka Pyykkönen investigated the experiences of eight graders from Swedish-medium and eight graders of the schools in Swedish speaking or bi-lingual municipalities (i.e., Swedish- and Finnish-medium) schools regarding their visits to art institutions. In the study, they also examined the impact that these visits had on the pupils' attitudes towards art and participation in art activities in general. In addition, they interviewed representatives of the art institutions the pupils in the study had visited on their Art Testers trips. The purpose of these interviews was to explore the art institutions' views and experiences of the visits of the eight graders from Swedish-medium and eight graders of the schools in Swedish speaking or bi-lingual municipalities, as well as of the Art Testers project in general. In their interviews with the art institution representatives, they also asked about their plans for audience outreach activities with children and young people in the future. All in all, the aim was to obtain an idea of the impact of the Art Testers project on the formation of the cultural capital of pupils from Swedish-medium and eight graders of the schools in Swedish speaking or bi-lingual municipalities at the moment and in the near future.

Originally, the idea of the Art Testers project (2017–2020) was to offer all eight graders in Finland two visits to art institutions. One of the visits was local, and the other was made to an art institution in the Helsinki Metropolitan Area. Pupils from the Helsinki Metropolitan Area made one of their two visits to an art institution located outside the Helsinki region. The project was initiated and funded by the Finnish Cultural Foundation and the Swedish Cultural Foundation in Finland. It was coordinated by the Association of Finnish Children's Cultural Centers. The aim of the project was to encourage children and young people to participate in so-called high culture activities. After 2020, the project

has continued on a reduced scale and with new funding, half of which comes from the Ministry of Education and Culture.

The researchers launched their research in late 2018 by contacting schools and pupils. The interviews with pupils were mostly conducted during 2019. Schalin and Pyykkönen interviewed in total 41 pupils from schools in 14 different municipalities. The schools were located in the regions of Uusimaa, Southwest Finland, Pirkanmaa, Ostrobothnia and North Ostrobothnia. The researchers managed to include pupils from areas with rich and diverse cultural services and activities, as well as from areas where there are considerably fewer activities available. 15 of the interviewees were boys and 26 girls. Some of the interviews were conducted as individual interviews and some as group interviews. Of the interviewees, 31 identified themselves as Swedish speakers or bilingual and 10 as Finnish speakers. The researchers also interviewed people from seven art institutions. These were people in charge of the Art Testers visits or their organisation's audience outreach activities. The art institutions were located in the regions of Uusimaa, Southwest Finland, Central Ostrobothnia and Kanta-Häme. The interviews were conducted and transcribed by project researcher Anton Schalin and research assistant Sini Narsakka, who worked in the project during the end of 2018 and the spring of 2019.

According to the study, pupils' experiences of the Art Testers visits varied: One group were those who were already art enthusiasts. The visits served to strengthen and enrich their personal cultural capital. Another group were pupils in whom the visits sparked an interest in and excitement about art. There were also pupils who mostly enjoyed and remembered the nice trips to the Helsinki or capital region. For them, the art visits added something extra, of more or less interest, to these trips. Finally, there were also pupils to whom the visits did not hold much importance, and the most important element was the variety they brought to the daily school routine.

On the whole it can be said that the interviewed pupils welcomed these activities. They hope that such activities would be continued on a more permanent basis. The majority of the interviewees believed that the visits did encourage them to participate in art activities more actively, and therefore the Art Testers project can be considered to have achieved one of

its central goals. While only a minority of the respondents felt that they had become 'active art enthusiasts' as a result of the visits, the majority reported that they were willing to engage in and consume 'high culture' more frequently in the future. The visits increased the cultural capital of all the young people interviewed to some extent. They now have more knowledge and a better understanding of the arts. The Art Testers project made high culture and art institutions' offerings available to pupils and improved the accessibility of art. For some pupils, the visits also enhanced their resources for processing their individual cultural capital. These young people thought that after the visits, they have more resources than before to develop their personal taste in art. It can also be concluded that the project promoted their active participation in art activities.

The Art Testers experiences of the Swedish-speaking and bilingual pupils that were studied did not differ significantly from those of Finnish-speaking eight graders. Even though they were asked about language- and culture-related impacts in the interviews, only a few respondents reflected more extensively on their importance in the visits, or in participating in art activities in general. Some respondents criticised the fact that the Swedish-speaking guidance offered during their visits was inadequate, or that the availability of art activities in Swedish is in general limited. Some respondents also criticised the fact that the pre- and post-assignments included in the Art Testers trips were in Finnish. However, the majority of the respondents were happy that they could communicate in their mother tongue during their visits, or that the communication was bilingual. The respondents wish that there would be more cultural services and art events or performances available in Swedish, especially in the area where they live. They believe that this would increase their opportunities to acquire cultural capital and to process it in their mother tongue and in a closer relationship with their own culture. Based on the interviews, place of residence was a more important factor than language. Many Swedish-speaking and bilingual young people – especially those who have their home in the archipelago – live in areas quite far away from bigger cities, and thus they have limited access to art activities. As the Art Testers project now continues with local visits, it makes it possible to develop Swedish-speaking and bilingual activities and increase young people's participation.

The interviews with the art institution representatives suggested that they, too, considered the Art Testers visits with Swedish-speaking and bilingual pupils to be mostly successful. As a rule, the visits enhanced the art institutions' willingness to introduce more, and more participatory, audience outreach activities with bilingual and Swedish-speaking young people. Nearly all of the art institution representatives believed that the Art Testers project had generally improved their connection with their young audiences. The project enabled them to try out performances and productions aimed specifically at young people in a financially secure way. According to them, their meetings with young people during the visits provided them with valuable information about young people's hobbies, wishes and interests. The art institution representatives believed that this information would help them to take young people into account better in the future. In addition, they welcomed the collaboration with schools initiated during the project, even though some regretted that their communication with schools had dwindled after the Art Testers visits. Therefore, the art institutions hoped that these types of activities would continue in the future, and that they could establish regular contacts with schools and young people.

Denna rapporten bygger på en undersökning som kartlade hur ungdomar som bor i svensk- eller tvåspråkiga kommuner upplevde sitt deltagande i projektet Konsttestarna. I undersökningen intervjuades också representanter av de konstinstitutionerna som tog emot dessa ungdomarnas besök.

Utgående från intervjuerna var Konsttestarresornas inverkan på ungdomarnas kulturella kapital mångskiftande. Närmare en tredjedel av de intervjuade ungdomarna hade aldrig tidigare besökt en konstföreställning eller ett konstmuseum. De flesta av de unga vi intervjuade var åtminstone inspirerade av Konsttestare inom konst och kultur. Ungefär en betydande del av de omkring 180 000 ungdomar som deltog i Konsttestarresorna under den treåriga verksamhetsperioden var på en högkulturell konstföreställning och konstutställning för första gången i sitt liv. Konstinstitutionerna vi intervjuade skulle vilja stärka det samarbete med skolor och unga som väckts i Konsttestare. Allt som allt ungdomar som jämlik publik för högklassigt konstinnehåll stärker konstinstitutionernas ställning som demokratiska institutioner som även finns till för ungdomar. Uppfattningar och erfarenheter av ungdomar som bor i svensk- eller tvåspråkiga områden och svenskspråkiga konstinstitutioners uppfattningar och erfarenheter skilde inte mycket från de finskspråkiga, när två andra reda publicerats rapporterna har visat.

Ungdomsforskningsällskapet
Ungdomsforskningsnätverket
ISBN 978-952-372-028-2
ISSN 1799-9227
KI 7, 30.1.

